

740d(2)

Térkép

KÖNYVTÁROS

TIZENNEGYEDIK ÉVFOLYAM / 1964 JÚNIUS

KÖNYVTUDOMÁNYI SZAKKÖNYVTÁR
OSZK

6

Kölcsönözhető

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 10. számú önálló gyermekkönyvtára, mely a közelmúltban nyílt meg Angyalföldön (Jánosi Ferenc felvételei)

TARTALOM

ÖTEVENYI LÁSZLÓ: Módszertani munka a komáromi járásban	315
Könyvtárosok írják (Márkó József, Vollmuth Frigyesné, Gál Magda, Tankó János, Maczelka Tibor)	321
Vitakozzunk gondjainkról!	
KÖHALMI BELA: Könyvtáros-gondok és a Magyar Könyvszemle	325
ELEK SÁNDORNÉ: A könyvtár helye a népművelésben	326
A könyvtáros továbbképzés és a technikai könyvtárak az OKDT napirendjén (N. Rácz Aranka)	330
A könyvtári nyilvántartások egyszerűsítése	
A térítési díjak kezelése (dr. Podonyi András)	331
A reprezentatív statisztika (dr. Takács József)	332
A kisközségekkel dolgozó járási könyvtárosok gondoljai (Szente Ferenc)	333
A körzeti könyvtári kísérlet (Kertész Gyula)	334
Továbbképzés	
Az olvasói ízlés fejlesztése (Ugry Jenő)	336
Az ízlésfejlesztő munka feltételei (Sikabonyi Györgyné)	340
Olvasó lányok, asszonyok (Fekete Péterné)	341
Új könyvtár Sajószentpéteren (Serfőző János)	342
Negyven esztendő a könyvtárban (Tóthpál József)	343
Kérdezz — felelek	344
Könyvtáros hallgatók írják	
A Lämpagyári könyvtárban (Timár Erika)	345
Margó	346, 347
Felhívás könyvtárosképző szaktanfolyamra való jelentkezésre	346
Az ENSZ könyvtára (Gadó)	347
Hírek	348
TÁJÉKOZTATÓ	
Beszélgetés Veres Péterrel (Bozóky Éva)	349
A Magyar Irodalmi Lexikon (L. S.)	352
Az olvasás iskolája ZOLNAY VILMOS: A regény egysége II.	354
Az új SZOT-díjak	357
Az elmúlt év sportkönyve (Gerő Gyula)	358
Könyvekről	
ZAGONY ERNŐ: A magyar kommunisták a munkásegységért 1939—1942 (Tolnai György)	361
FEJA GÉZA: Sarjadás (Simándi Béla)	361
VEGH ANTAL: Kékszemű élet (Nagy Istvánné)	362
FEHÉR KLÁRA: Egyszer — és soha többé (Csiki Ottó)	363
BARÁTH LAJOS: A díszhal (Pomogáts Béla)	363
Római költők antológiája (Tüskés Tibor)	363
Német költők antológiája (P. L.)	364
BAUDELAIRE válogatott művei (Katona Jenő)	365
TEODOR TOMASZ JEZ: Fent és lent (Birkás Géza)	365
Mai amerikai elbeszélők (Z. V.)	366
MIHAJLÓ SZTYELMAH: Kenyér és só (Seres József)	366
JURIJ BONDAREV: Csend (Bögel József)	367
FEKETE GYULA: Szerelmesek bolygója (Bozóky Éva)	368
D. MAJOR KLÁRA: Évezredek története (Vértesy Miklós)	368
GÁL GYÖRGY SÁNDOR: Ismerkedés a zenetörténettel (—á—)	369
GERGELY ERNŐ: A homokvár titka (Rózsa Béla)	369
JOBORÚ MAGDA: A középiskola szerepe a Horthy-korszak művelődéspolitikájában (Hodinka László)	370
Rádió és televízió évkönyv, 1964 (Szabó András Endre)	370
OTTO MORGENROTH: Ultrarövidhullámon (Rubóczky István)	371
RADÓ GYÖRGY — TARDY LAJOS: Világjáró Besse János (Fonay Tibor)	371
Az esztergomi Keresztény Múzeum képtára (—o—)	372
CSENDES BELA: A dokumentáció gazdaságossága (U—y)	373
KEMENES EGON: A mezőgazdasági és közgazdasági szakkönyvek iránti kereslet falun (—u—)	373
Új orvosi retrospektív bibliográfiák (Szelle Béla)	373
Eseménynaptár	375
Könyvtári kiadványok	376

ИЗ СОДЕРЖАНИЯ

ЭТТЕВЕНИ Ласло: Методическая работа в Комаромском районе (315);

КЕХАЛМИ Бела: Что волнует библиотекарей — и журнал „Магяр Көнвүсземле” (Дискуссия) (325);

ЭЛЕК Шандорне: Место библиотеки в культурно-просветительской работе (Дискуссия) (326);

Развитие вкуса читателей (Материал для повышения квалификации библиотекарей) (УГИ Ене — ШИКАБОНИ Дердьёе — ФЕКЕТЕ Петерне) (336).

FROM THE CONTENTS

László Öttevényi: Methodological work in Komárom county (315);

Béla Kóhalmi: Library problems and the journal „Magyar Könyvszemle” (Dispute) (325);

Mrs Sándor Elek: The library's place in adult education (Dispute) (326);

How to develop the literary taste of readers? (*Jenő Ughy, Mrs György Sikabonyi, Mrs Péter Fekete*) (Extension course) (336);

AUS DEM INHALT

László Öttevényi: Methodische Arbeit im Kreis Komárom (315);

Béla Kóhalmi: Die Sorgen der Bibliothekaren und die Fachzeitschrift „Magyar Könyvszemle” (Diskussion) (325);

Frau S. Elek: Die Stellung der Bibliothek im Rahmen der Volksbildung (326);

Die Entwicklung des Geschmacks der Leser (*Jenő Ughy, Frau Gy. Sikabonyi, Frau P. Fekete*) (Materialien zur Weiterbildung der Bibliothekare) (336);

CIKKEINK SZERZŐI

Bozóky Éva, a Könyvtáros rovatvezetője; **Elek Sándorné**, a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa; **Fekete Péterné**, az Egri Megyei Könyvtár munkatársa; **Gerő Gyula**, a Könyvtáros olvasószerkesztője; **Kertiész Gyula**, a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa; **Kóhalmi Béla** Kossuth-díjas könyvtáros, ny. egyetemi tanár; **Öttevényi László**, a Népművelés olvasó-

szerkesztője; **Serfőző János**, a Miskolci Járásí Könyvtár igazgatója; **Sikabonyi Györgyné**, a Györi Megyei Könyvtár munkatársa; **Szente Ferenc**, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; **Tóthpál József**, a Hódmezővásárhelyi Megyei Könyvtár h. igazgatója; **Ughy Jenő**, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; **Zolnay Vilmos** író.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM LAPJA

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Csőke Anna, Ebergényi Tibor, Gönczi Imre, Katona Jenő (főszerkesztő), Kellner Béla, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kóhalmi Béla, Páldy Róbert (szerkesztő), Sallai István, Szekeres Pál, Tóth Ferenc, V. dr. Waldapfel Eszter. — Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII. Lenin körút 9/11. Telefon: 221—293. Terjeszti a MAGYAR POSTA

Módszertani munka a komáromi járásban

Egy városka, huszonnyolc község, 57 000 ember: ez a komáromi járási könyvtár hatóköre. A várost „másfél” könyvtáros látja el: az olvasószolgálatos és félnapos segítsége, egy frissen érettségizett kislány. A járás *Gurdon Antal* igazgató és *Hege-düs Béla* módszertani könyvtáros birodalma. Negyedik éve gazdák. A megyei könyvtár véleménye szerint ez a könyvtár a legjobb Komárom megye három járása közül. A számok megalapozott, kiegyensúlyozott, biztos fejlődést tükröznek (járás és város adatai együtt):

	Allomány	Olvasó	Kölcsönzött kötet	Parasztolvasó
1961.	46 000	8 629 (13,9%)	190 000	15 %
1962.	59 000	9 322 (14,9%)	215 000	20,1%
1963.	66 000	10 325 (16,6%)	240 000	15,7%

Még néhány szám: a megyében 13,12% volt 1963-ban az olvasók aránya. Az olvasók közül felnőtt: a megyében 60%, a járásban 63%. 1960-ban 41 000, 1963-ban már 103 000 forintot adott a járás huszonhat községe könyvvásárlásra a községfejlesztési alapból. (A járás huszonnyolc faluja közül kettőben a szakszervezet látja el a községi könyvtári feladatokat, így a továbbiakban *huszonhatról* beszélnek majd. Hozzáteszem: nem helyeslem, hogy a járási könyvtár *terra incognita*-nak tekinti ezt a két községet.) Ebből a pár adatból érzi az olvasó a járás könyvtári „levegőjét”. Térjünk a tárgyra: a járás területi munkájára.

Az éves munkatervnek *A hálózat fejlesztése, irányító, módszertani munka* című fejezete foglalkozik vele. Tizenegy pont, lényegében a tárgyi feltételekkel, a személyi ellátottsággal és legvégül (igen-igen soványkán) maga a tartalom. A munkaterv persze nem azonos a valóságos tevékenységgel, az ettől lehet gazdag, sokrétű, mélyreható.

A járási könyvtár legfőbb törekvése : minél jobb feltételeket biztosítani. Mert valóban, előbb szép és tágas könyvtár, sok és érdekes mű, hozzáértő és lelkes ember kell egy-egy faluba, aztán kezdődhet csak kultúra és fogyasztó, irodalom és olvasó találkozása. A járás eredményesen küzd ezért. 1958—59 volt az első nagy minőségi ugrás: akkor adták tanácsi kezelésbe az intézményeket. A második — máig is folyó — nagy változást a megyei könyvtár akciója hozta. Meghirdette: amelyik község önálló könyvtárhelyiséget biztosít, berendezést fog kapni. Egy-egy garnitúra általában kölcsönzőpultból, két állványból, asztalból és négy székből állt. Tulajdonképpen nem sok, hisz mi minden kell még hozzá! Mégis, ezzel a gesztussal indult meg megyeszerte az áttérés a szabadpolcra. Ma már a megye községeinek kétharmadában szabadpolc van. A komáromi járásban 28-ból 16-ban. Sok falu nem érte be a megyétől kapott berendezéssel, hanem vett maga is állványokat, szőnyeget, függönyt, képeket, rádiót, miegyebet. Mint például Ács, Nagyigmánd, Ászár, Bakonybánk, Mocsá, Szend, Szöny, Kisbér, Csépi és szinte mindegyik. Remekül bútorozott, tágas, lakályos, jól fűtött az ácsi és a kisbéri könyvtár. A könyvbeszerzésre is sok pénzt áldoz mindegyik tanács. Kell is főleg Ácsra, ahol egy lakosra — a szép fejlődés dacára is — még mindig csak 0,87 könyv jut.

A községek úgy csináltak maguknak könyvtárat, ahogy lehetett. *Banán*, a kis, 1600-as községben, néhány éve épült új művelődési otthon. Akkor még a *nagyterem-imádat* járta: az épületnek egyetlen olyan helyisége van, ahol estéről estére zajlik a falu élete. Ez a klub. Itt vannak az ismeretterjesztő előadások, a tanácsülések, itt

élik életüket a tömegszervezetek, ez a játékszoba, egyik sarokban a TV-t nézik, a másik sarokban — két szekrény mindössze — a könyvtár. Nem jó ez így, megtoldják hát a banaiai új művelődési házukat, ragasztanak hozzá egy tágas szobát: könyvtárnak és játékszobának kell benne együtt lenni. A könyvtár mégis szabadpolcos lesz! Mennyezetig érő *redőnyös* polcokat csináltatnak: pár mozdulattal elzárhatók vagy kiszabadíthatók a könyvek. — *Mocsán* a tanács megvett egy magánházat, azt alakították át könyvtárnak. Ízlésesen berendezték, de kályha csak a kölcsönzőbe jutott, az olvasószobába nem. A kályhán kívül is baj van most Mocsán. Állatorvos kellene a falunak, az állatorvosnak meg lakás. Felmerült hát a gondolat: *csináljunk lakást a könyvtárból! Remélem, Mocsá úgy terem állatorvosi lakást, hogy a könyvtár is megmaradhat mostani, megfelelő helyiségeiben.* — *Rédén* is a régi szemlélet szerint épült a művelődési otthon. Helyet kapott benne — az elmaradhatatlan, évente tízszer ha használt nagytermen, öltözőn, klubon kívül — a pártiroda, a tűzoltószertár és a buszmegálló is. *Mindhárom igen fontos*, bizonyára mindegyik szerv pénzt is adott hozzá, és nem lehetett másképp megoldani. Ennek a kooperációnak azonban az volt az ára, hogy a *kultúra nem fér be a kultúra házába*. Elkészült az új ház, de a *rosktag épületben működő mozi és az egy-két szekrényben szorongó könyvtár ide nem költözhetett be*. Pedig csak *mindezek után* lett volna helyes más (újból hangsúlyozom: *fontos*) intézményeket betenni az épületbe. A rédei könyvtár ügye azóta is megoldatlan. Most már segíteni akarnak a bajon. A tanács megvenné azt a magánházat, amiben a mozi működik (kérdés, eladják-e, s van-e elég pénze rá?). A sikerült vásár és a kilátásba helyezett tatarozás után a könyvtár is a moziépületben kap majd helyet. A rédei tanács kései jószándékának örülhetünk, csak egy kicsit sok a „ha”

Ilyen körülmények között, ilyen nehézségeket, ilyen értetlenségeket leküzdve igyekszik mind jobb feltételek közé juttatni a rábizott egységeket a komáromi járás. Hősi (de évről évre könnyebb) küzdelem ez; nem egyszer a *községek ellen* kellett a *községek érdekeit* képviselni. Folyt és folyik a meggyőző-befolyásoló-rábeszélő munka tanács- és vb üléseken, a párt segítségével, a tömegszervezetek megnyerésével, közéleti fórumokon és magánbeszélgetésekben. S az eredmény: tizenhét helyen egy épületben dolgozik a művelődési otthon a könyvtárral, tizenhat faluban szabadpolc, az egész járásban pedig az a *közfelfogás*: a könyvtárnak (még hozzá szabadpolcos, olvasótermes és raktáras könyvtárnak) a művelődési házban a helye. Mindez a járási könyvtár erőfeszítéseinek szép realizálódása. Megállás pedig nincsen a huszonhatodik községig.

Ezt a küzdelmet nem lehet és nem is kell minden cikk-cakkjával aprólékosan eltervezni. A munkatervbe idén ennyi jutott belőle: „*December 31-ig szabadpolcossá alakítjuk át a szendi, suri csatkaí és a vérteskethelyi könyvtárat.*” Szenden, Surin, Csatkán meg is van a szabadpolc, Vérteskethelyen építkezés miatt pár hónappal később, de meglesz.

Személyi adottságok tekintetében nagy dicsérete a járásnak, hogy a *községi könyvtárosok többsége öt éve, vagy ennél régebben dolgozik*. Közülük tizenkilencnek megvan már az *alapfokú* képzettsége, sőt a *tizennégy pusztai* könyvtáros közül is négynek. A hét, képzettséggel nem rendelkező könyvtáros közül három (Sur, Csép, Koppánymonostor) ebben az évben kezdett dolgozni. A munkaterv nemcsak a községi, de az összes pusztai könyvtárosok alapfokú képzését is előíranyozta. Jó lenne, ha ez megvalósulna, de a pusztai tanítók többsége nagy elfoglaltsága miatt erre nem képes. A hét községi könyvtáros megkezdte a tanulást. Külön munkatervi pont, hogy 1964 nyarán „*megfelelő számú*” községi könyvtárost küldenek nyári tanfolyamra. Ez a továbbtanulás része, természetes, hogy részt vesz rajta, aki egyszer jelentkezett a két évre. — A főhivatású könyvtárosoknak két továbbképzési napjuk lesz az évben, amivel kapcsolatban csak a meghívókat küldi ki a járási könyvtár: a továbbképzést a megye bonyolítja le. A novemberben megjelent képesítési utasítás megszabta kinek-kinek a kötelezettségét, felélenkítelte a tanulási kedvet. — *Tapasztalatcsere* is volt a munkatervben: *Bana, Szend és Hánta* könyvtárosa ellátogatott Veszprémbe, megnézte a megyei gyermekkönyvtárat, az ifjúsági házat és a Balatont. Bizonyára tanul egyet-mást a három falusi könyvtáros, ámbar *ifjúsági ház és gyermekkönyvtár egyiknek a falujában sincsen*. Nem ártott volna egy Veszprém megyei *falusi* könyvtárat is megnézni. Így lett volna igazán *tapasztalatcsere* ez a — *jutalom kirándulás*...

Az eddig leírtakat — pár apró észrevételtől eltekintve — helyeselni lehetne. A minél jobb tárgyi és személyi feltételek biztosítása a tanácsi kezelésbe adástól mostanáig eltelt esztendőokban a legfőbb feladat volt. Az *egyik* legfőbb feladat marad ezután is, de most már többet és jobban kell figyelni a könyvtári tevékenység *másik* részére: a *tartalomra*. A szép könyvtár, a sok és jó könyv, a rátermett, hivatásból dolgozó könyvtáros elengedhetetlen feltétel, de a *lényeg mégis csak most kezdődik: az olvasó hozzá-*

A Komáromi Járási Könyvtárban (Jánosi Ferenc felvétele)

jut a könyvhöz, elolvassa, annak gondolatait helyesli vagy elutasítja, s közben formálódik, alakul tudata, világnézete. Ez a fontos, ezért csináljuk az egészet. A módszertani munkának, a szakfelügyeletnek éppen ezt a fázist kell szorgosan tanulmányoznia, a legjobb tapasztalatokat közkinccsé tennie, a közben felbukkanó sok-sok „hogyan?”-ra felelnie.

A tartalom a legfontosabb: Ha a járásban könyvtári tevékenységről beszélünk, rögtön arra terelődik a szó, mennyiért vesznek könyvet, mikor és hány forintból rendezték be a könyvtárat, kap-e főhivatású könyvtárost a falu stb., — arról alig van szó: mi történik aztán, kik járnak és kik nem járnak a könyvtárba, a szép olvasótermet kihasználják-e, részleteiben milyen az olvasószolgálat, van-e könyvtáron kívüli propaganda, segíti-e társadalmi bázis a könyvtárat, hogyan fejlődnek az egyes olvasórétegek, hogyan alakul a szépirodalom, az ismeretterjesztő és a szakkönyvek iránti érdeklődés, miképpen működik együtt a könyvtár a népművelés más intézményeivel, formáival stb. Hogy a községi tanácsok kizárólag a működési feltételekkel törődnek, érthető: ezeket nekik kell megteremteniük. De lassan-lassan őket is meg kell ismertetni a tartalmi munka bizonyos elemeivel. Az viszont már ma sem helyes, hogy a szakfelügyelet, a járási könyvtár érdeklődése is hasonló, mint a községi tanácsoké.

Elsősorban a munkaterv vizsgált része jelzi ezt: a személyi és tárgyi feltételek biztosításán kívül egyetlen módszertani feladat van benne: „Minden községi könyvtárat évente hatszor meglátogatunk, s a helyszínen nyújtunk segítséget.” Már itt helyes lett volna kiemelni néhány felügyeleti szempontot, mert mindenre mindig figyelni lehetetlen és nem célszerű.

Rendszerek-e a látogatások?

Ha csupán az ellenőrzési naplókat nézzük: nem. Igaz, közlekedési nehézségek vannak. A faluk többsége vonattal nem közelíthető meg. A déli, hegyes részt csak tavasztól ősziig tudják meglátogatni. Havonta kétszer megkapják a megyei könyvtár mikrobuzsát (másik két alkalommal is jut egy-egy helyük benne), de ez kevés. Mindezzel huszonhatszor hat látogatást nem lehet végigcsinálni. Épp ezért nem is huszonhat, csak öt község látogatásait veszem szemügyre. Az öt közül négynek jó a közlekedése.

Ács (a Budapest—Hegyeshalom fővonalon, Komáromhoz közel): *egy látogatás — a megyei könyvtáré. A járásiaknak nincsen nyomuk 1963-ban.*

Szóny (szintén ezen a vasútvonalon, szinte egybeépülve Komárommal): *nincs bejegyzés.*

Bana (Komáromhoz közel, de nehezen közelíthető meg, ide is tavasztól kezdve járnak): *nincs látogatási jegyzőkönyv.*

Nagyigmánd (a Komárom—Kisbér vasútvonalon): itt találok a járási könyvtár *egyetlen* bejegyzését. Az ellenőrzés 1963. október 24-én délelőtt 11 órakor esett. A raktári rendet, a tisztaságot mintaszűrnek találta, a törölt könyvek viszont nem voltak kivetve, a feliratokat ki kell cserélni. Mindennek az ellenőrzésére alkalmas a *délelőtt 11 óra*. De nem helyesebb-e ezt is kölcsönzés előtt vagy után ellenőrizni, hogy ne csak a holt tárgyak, az írásban ellenőrizhető mozzanatok kerüljenek bele, hanem az *éleven* könyvtári tevékenység is?

Kisbér (nagy községi könyvtár, egy főhivatású és egy tiszteletdíjas könyvtárossal, a közlekedés jó): *nincs látogatás bejegyezve 1963-ban. A községi könyvtáros azt mondja, hogy legalább nyolcvanszor meglátogatták őket tavaly.*

Öt község, ismétlem: négy jól megközelíthető, az ötödiket tavasztól ősziig szintén meg lehet látogatni. A járási könyvtár felügyelő-ellenőrző tevékenységének a naplóban alig van nyoma.

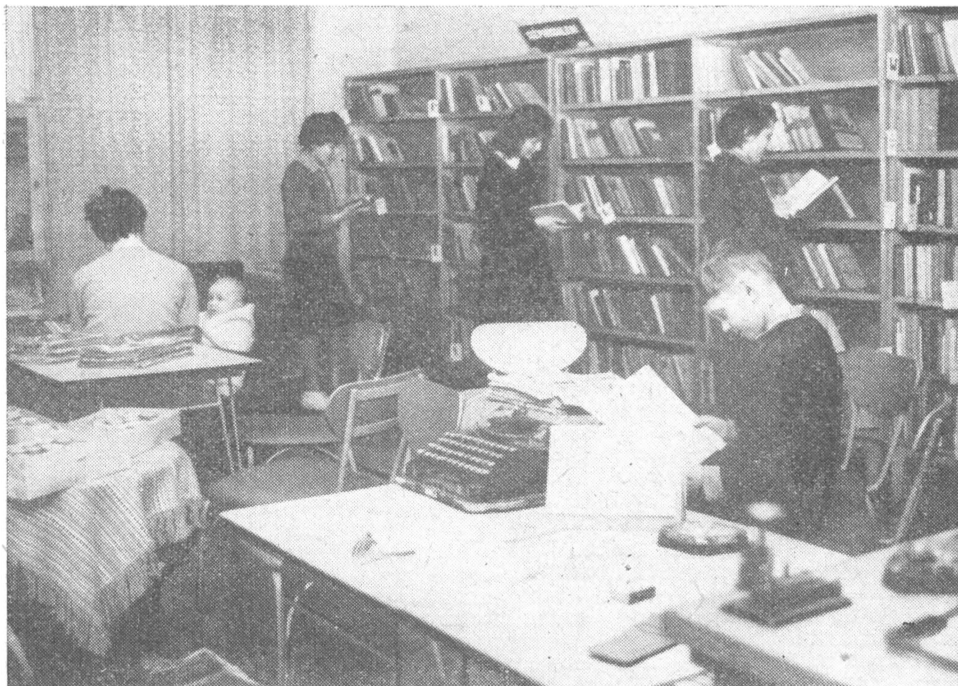
Most határozottan azt kellene mondanom: Holnap nem megyek Ácsra, szeretném az összes rá vonatkozó feljegyzéseket átnézni, hadd legyen az ellenőrzésekről — már amit a szűkszavú jegyzőkönyvek megrögzítenek — egészen tiszta képem. Nem tettem ezt. Elvégre nem vagyok felügyeleti hatóság (*a járási művelődésügyi osztály és a megyei könyvtár azonban nézze meg mielőbb.*) „csak” újságíró. Az újságíró pedig azt írja le — szépen, kiszínezve —, amit elmondanak neki. Úgy lesz a riport „lelkes”...

Nem a papírt, a jegyzőkönyvet, a bürokráciát reklamálom. De egy felügyeleti látogatás végén az a dolgok rendje-módja, hogy a *leglényegesebb megállapítások*, a legsürgösebb tennivalók jegyzőkönyvbe kerüljenek. Különben, hogy tudja a felügyelő, mit kérjen számon egy-két-három hónap múlva. De a járási osztály, a megyei könyvtár, vagy akár országos szervek is ellenőrizhetik a járási könyvtár utasításainak végrehajtását, s bizonyos támpontjaik is vannak a járási felügyelet megítélésére. És — mindettől eltekintve — *milyen látogatás az, amely csak úgy elszáll a levegőbe, semmiféle nyoma, hatása, következménye nincsen?* Van ennek jelentősége a meglátogatott könyvtáros előtt? Ki tudná például rekonstruálni a kisbéri nyolcvan látogatást?!... Igénytelen és haszontalan úgy látogatni, hogy a végén elmegyünk, legfeljebb futólag mondunk valamit.

Mért nem jegyzik be a járási munkatársak a véleményüket? Mert a legtöbb esetben *futó*, általános tájékozódásról van szó. A *bezárt* könyvtárban percek alatt ellenőrizhető a raktári rend, a tisztaság, a statisztika, a leltár és a törlési jegyzék vezetése, a szakrend, a beszerzés. Kis körülnézés, pár nyilvántartás megtekintése, néhány kérdés, s máris van valamilyen képe az ellenőrzést végző munkatársnak. Ezeket a megállapításokat *egyszer* be is jegyzik. De másodszer, harmadszer, tízedszer — főleg ha mindig *ugyanúgy*, ugyanolyan gyorsan, ugyanolyan elnagyoltan történik — kellemetlen és unalmas beírni.

Tévedés ne essék: ezeket a követelményeket jó gyakran ellenőrizni. De a felügyelet, a segítség, a módszertani munka nem állhat csak ebből. Eztán kell — sajnos, csak kellene — következnie egy-egy kérdés alapos mélyreható vizsgálatának. Ezt már nem lehet a bezárt könyvtárban, egy óra alatt elvégezni, ehhez a könyvtárat, az olvasómozgalmat tevékenység közben kell szemügyre venni. Az ilyen vizsgálathoz bizony telemes idő szükséges.

Ilyen kérdés például maga az *olvasószolgálat*. Más járásokban is tapasztaltam, hogy a *járási könyvtár egyszerűen nem kíváncsi a könyvtáros és az olvasók érintkezésére*. Az adódó problémákat legfeljebb a könyvtáros elbeszéléséből ismeri. Holott halhatatlanul érdekes végignézni a kölcsönzés két-három óráját. Ha a kölcsönzést nem tanulmányozzuk, mi jöhet véleményünk róla? Ha viszont beülünk, határozottan megmondjuk a könyvtárosnak, hogy most nem vele fogunk *beszélgetni*, dolgozzék csak nyugodtan úgy, mintha itt sem volnánk — jön a problémák tömege. Például: csak gyerekolvasók járnak a könyvtárba. A könyvek tekintélyes hányada nem forog, az olvasók kizárólag az eléjük rakott könyvekből válogatnak. A katalógust (ha van is) nem használják. A könyvtáros beszélgetése ennyi: „Érdekes volt a könyv? ... Nem volt érdekes? Nem szereti a háborúsát? ... Szerelmeset kér? ... Vizontlátásra...” A kiállítást nem nézik meg, a könyvtáros nem figyelmeztet rá stb., stb. Persze, lehet, hogy mindez másként, jól, hibátlanul történik — azt még inkább meg kell nézni!

Kicsit kevés a hely a Kisbéri Községi Könyvtárban, melynek csupán egyetlen helyisége van (Jánosi Ferenc felvétele)

Hogy a járási könyvtárból hozzak példát: bejött a fiatal olvasószolgálatos, hogy egy férfi szegedi írótól akar könyvet, de ne Móra legyen. Ő nem tudott ajánlani. Kiderült, hogy a férfi Szegeden volt katoná, azért vonzódik a városhoz. Szívesen vette ki Tömörkény elbeszéléskötetét, amiben a *Fecskék* éppen szegediekéről és katonáskodókról szól. Szeged iránti szeretetét kihasználva nem lehet-e máskor (a Szegeden szintén megfordult) Gárdonyi, Mikszáth egyik-másik művére felhívni a figyelmét, sőt az sem bizonyos, hogy az *Ének a búzamezőkről*-t olvasta, abban is van háború, katonaság, hadifogság, paraszti élet, ami ehhez az olvasóhoz közel áll. Ebben az esetben a (rokonszenves, igyekvő és különben intelligens) kis könyvtárosnő *irodalmi tájékozatlansága* okozott problémát. Ilyen problémák csőtül adódnak, hiába van a községek legtöbbször alapfokú könyvtárosi képzése. Másként nem jöhetünk a nyomukra, *ott kell maradni háromtól hatig*. Esetleg csak másnap reggel utazhatunk haza?! Akkor is.

Könyvtáron kívüli propaganda úgyszólván nincs. Fontosságával mindenki tisztában van. De nem csinálja senki. A járási könyvtár — mintha elemi csapás lenne — belenyugszik. Elfogadja, hogy a könyvtárba nem járó 84 százalék figyelmét nem hívják fel a könyvekre, az irodalomra. Nem lehet azzal elintézni a kérdést, hogy a tiszteletdíjas könyvtárosoktól nem kívánhatjuk meg még ezt is. A főhivatású könyvtárosok se nagyon csinálják. Érdekes, képzeletmegmozgató hírverésre nem gondolnak. Ácson emlegették, hogy a textilbolt és az élelmiszerbolt kirakatában rendszeresen cserélt *címlaptablók* vannak. Egyik helyen sem láttam. Lehet, hogy *a könyvtári propaganda legelemibb feltételeit* kell egyelőre megteremteni. Lassan minden falusi mozinak lesz kivilágítható fényképtárlója. Nem állnának meg az emberek — olvasók és nem-olvasók! — egy-egy izléses, neonfényben ragyogó *könyvesvitrinél*? „Igen, de pénzbe kerül!...” viszont megéri! A nem-olvasó tömegeket nem fogja *automatikusan* magához vonzani a szebb könyvtár, a több könyvtár. Ugyanolyan feltételek között ott több az olvasó, ahol ügyesebb a propaganda. Anyagi alapokat kell hozzá teremteni. Legalább egy faluban, aztán figyelni, bizonyítani a hasznát, majd elterjed a többiben is.

Mit adunk az olvasók és a nem olvasók kezébe? Az ácsi könyvtár évente kiküld két-háromszáz, gépelt (jó esetben stenciles) beiratkozási felhívást az elmaradó olvasóknak. Szívópapíron, kötelességszerű szöveggel, érdektelenül. Mit küld a nem-olvasó többezernek? Semmit. A konzervet, a jégszekrényt, az öröklakás-vásárlást többszínű (és százezer példányokban nyomott) leporellókat, röplapokat, prospektusokat népszerűsítik. Ezekkel próbál versenyezni a kedves, lelkiismeretes *Sméja Miklósné* Ácson. De ő próbál, a többiek el sem kezdik. Nem akarok én itt tanácsokat adni, ám itt kellene a módszertani munkának ösvényt vágni! És persze kellene sok jó papír, egy grafikus meg egy rotaprint-masina, mint a röplap-propaganda legelemibb feltétele a megyei könyvtárba. (Még jobb és olcsóbb is lenne a központi propaganda plakát!) De valamit addig is lehetne csinálni. *Maximum kétezer forintból* (a járási könyvtárnak erre az évre hatszáz forint a propagandaalapja — hát nem siralmas?!), *egy községben hatékony propagandahadjáratot lehetne lebonyolítani, megintcsak lemérni a hatást, és közvéleményt teremteni mellette.* Egy-két éven belül minden községben csurranna-csöppenne valami hírverésre is.

Világos, hogy az egyetlen könyvtáros nem tehet csodát, *társadalmi bázis nélkül* nem boldogul. *Könyvbarát-bizottságok viszont nincsenek.* Adjunk utasítást a létrehozásukra? — Milyen jó lett volna egy ilyen munkatervi feladat: „Kisbéren és Nagyigmándon a járási könyvtár és a járási könyvbarát-bizottság elősegíti a községi könyvbarát bizottság megalakulását és eredményes működését. Munkáját tanulmányozni fogjuk, s egy év után módszertani levélben ismertetjük.” A járási könyvbarát-bizottság néhány faluban különböző akciókat szervezett a nemlétező községi bizottságok helyett. *Ne helyettük végezzük el a munkát, hanem tanítsuk meg őket önállóan dolgozni.*

A látogatások számával és minőségével tehát nem lehetek elégedett. De lássunk itt még egy kérdést. A járási igazgató és a módszertanos sokszor kimegy a községbe. *De kiszállás és kiszállás közt különbség van.* Kimegyünk a könyvtár munkáját tárgyaló vb-ülésre, új könyvtárost beiktatni, a mezőgazdasági könyvhónap előkészületeit ellenőrizni, kiviszünk új bútorokat, könyveket, kikísérünk írókat, költőket irodalmi estre. Ezek mind a könyvtárak irányításával, a hálózati munkával kapcsolatos utak. De kell lennie legalább kétszer egy esztendőben olyan látogatásnak is, ami megfelel a *felügyelet* fogalmának. Hogy milyen legyen a felügyelet, azt fentebb már kifejtettem. Úgy látom, a *járási könyvtár munkatársai a „kiszállás” és a „felügyelet” fogalmát nem határolták el pontosan.* Így aztán „kiszállás” van bőven, de a szó kívánatos értelmében vett *felügyelet alig.* Ezen sürgősen gondolkodni, s a kiszállások rendszerén változtatni kell.

A területi munkát eddig Hegedüs Béla végezte. Most Gurdon igazgató készül átvenni a területet, Hegedüs Bélát pedig a katalógusrendszer kiépítésével bízna meg. Az igazgató egyedül nem fog megbirkózni huszonhat községgel. Célszerűbb a *jászberényi járás módszere:* az igazgató (pluszfeladatokkal terhelt) második módszertanosnak tekintí magát, a járást kettéosztva gondozzák.

Ajánlanék egy szerény, de bevált eszközt, amivel a könyvtárosok érdeklődését az építkezések-pénzügyek-szervezés felől a tartalmi tevékenység irányába lehetne fordítani: a *járási híradót.* Ez persze csak akkor hasznos, ha nem reprezentatív kiadvány, hanem a jó munkamódszerek elterjesztője, a járási könyvtár „reflektora”, az írásbeli tapasztalatcsere eszköze.

Gurdon Antalban és Hegedüs Bélában *lelkiismeretes, áldozatkész, hozzáértő* könyvtárosokat ismertem meg, vezetőségükkel sok eredmény született évek alatt. Bizonyos, hogy eredményeik még nagyobbak lesznek, ha a könyvtári módszertannal más alapokon, rendszeresebben, elmélyültebben és többet foglalkoznak.

Tipikusan járási könyvtárosoknak való téma ez. Kívülről, nem-könyvtárosnak, újságírónak, egyéb megfigyelőnek rendkívül nehéz hozzányulni. Az egész *folyamatot* a járásiak élük, csinálják végig, a megfigyelő csak a számokba, intézményekbe, jelentésekbe, tervekbe foglalt eredményeket (és hiányokat) láthatja. Miért fogtam akkor hozzá? Ősztönzést akartam adni járási (és másodsorban megyei) könyvtárosoknak hasonló cikkre. Mert fontos problémátömkeleg ez, foglalkozni kell vele. Ehhez azonban a gyakorló könyvtárosok tolla, jó szeme és kritikus-önkritikus hangja kell.

Ötvenyi László

A kultúra fényei egy olvasótérképen

1962 decemberében Gyöngyöstarjában korszerű művelődési otthont adtak át a község dolgozóinak. E szép létesítmény megnyitásával az eléggé maradi, a művelődési és szórakozási lehetőségektől elzárt községben új lendületet vett a népművelés.

A modern épület egyik 6 × 6 méteres szobájában helyezték el a könyvtárat, mely a megyei könyvtártól korszerű, szabadpolcos berendezést kapott. A könyvtár állománya 3076 könyv, 1000 lakosra 1068 kötet jut. Tehát a könyvellátottság jónak mondható. Egy év alatt 901 kötettel gyarapodott az állomány. Az állami költségvetés tekintélyes összege mellett a termelőszövetkezet 9000 Ft-ot, a községi tanács pedig a községfejlesztési alapból 5000 Ft-ot juttatott a könyvtár állománynövelésére. Négy év alatt a könyvállomány tízszeresére emelkedett, s ennek meg is van az eredménye: 1962-ben 354 olvasó volt, 1963-ban már 675 dolgozó, a lakosság 23,5%-a vette igénybe a könyvtárat. Ilyen nagyszerű eredményt a könyvtáros egyedül nem érhetett el. Az olvasómozgalom nagyarányú kiszélesítését közös erőfeszítéssel, a tanács és a társadalmi szervek összefogásával, a könyvbarát-mozgalom támogatásával valósították meg.

Hatékony propagandaeszköznek bizonyult a község olvasói térképe is. A térkép 110 × 135 cm-es, barnára fényezett, rétegelt lemez, amelyre a községi tanács elnökhelyettese rárajzolta a község térképét. Minden ház jelölésének megfelelően egy 4,5 voltos zseblámpaégőt épített be. Az áramot a vezetéki 220 voltos váltóáramból transzformátor útján nyerték; az egyik leágazás 3,5 voltot szolgáltatott. A vezeték keresztmetszetét úgy kellett megválasztani, hogy az a tekintélyes áramerősség miatt ne melegedjék fel. Az égők működtetése párhuzamos kapcsolással történik. A kapcsolóberendezéstől függ, hogy az égőket egyszerre, vagy területi egységenként működtetik. Gyöngyöstarjában a községet 6 területi egységre osztották.

Ha egy házból valaki beiratkozik a könyvtárba, a házat jelképező égő egyik pólusát bekötik az áramkörbe, a másik pólus a bekapcsoláskor zár. Így körzetenként

A Gyöngyöstarjáni Községi Könyvtár a világító olvasótérképpel

teljessé válik az áramkör, és az égők működnek. Amelyik házból nincs könyvtári olvasó, ott nem gyullad ki a fény.

A térképet állványra állítva helyezték ki a könyvtárba, vagy rendezvények alkalmával az előcsarnokba, hogy amikor sokan megfordulnak a művelődési házban, minél többen megtekinthessék. A térkép sok szemlélője kereste a saját otthonát jelző égő felvillanását. Többen kifogásolták, hogy náluk miért nem gyullad ki a fény? Miután megtuádták, hogy csak a könyvtári olvasók lakását jelző égő gyullad ki, többen beiratkoztak a könyvtárba és rendszeresen olvasnak. Az olvasói térkép is nagyban hozzájárult, hogy a 2878 lakosú községből 675 könyvtári olvasó van.

A megnövekedett olvasói létszám nagyon megszorította a könyvtáros munkáját. A heti két kölcsönzés már nem volt elegendő. A kölcsönzési idő hetenként 3 alkalommal 3—4 órát is igénybe vesz. Esetenként 70—80 olvasó fordul meg a könyvtárban. Az 1962. évi forgalom 6151 kötet volt, ez 1963-ban 15 119 kötetre emelkedett. Egy olvasóra átlagosan 22 kötet kölcsönzése jut. Az állomány minden köteté 4,9-szer fordul meg az olvasók kezében.

Markó József
járási könyvtárigazgató

Egy községi könyvbarát-bizottság tervei

Badacsonytördemicen összejövetelen beszéltek meg a községi könyvtár fejlesztésének problémáit a könyvbarátok. A tanácskozáson a községi könyvtáros ismertette a Könyvbarát Híradó első számát. Abból különösen az olvasó-falu mozgalom Győr megyei eredményei ragadták meg a jelenlévők figyelmét.

A községi könyvtár munkájáról megállapították, hogy egyes napokon 100 olvasó is megfordul a könyvtárban, s ilyenkor a könyvtáros munkája nagyon nehéz. De ezeken a nehéz napokon egyes olvasók segítségére sietnek, és a könyvek ajánlásánál, válogatásánál tanácsokat adnak egymásnak. Így a könyvtár nemcsak a könyvtáros munkájára támaszkodik.

A gyermekolvasók részére olvasó, mesélő és szavaló versenyt tartottak. Szóba került a megbeszélésen, hogy a KMK Eseménynaptára jó segítséget jelent az évfordulók alkalmával. Gárdonyi Géza halálának évfordulóját szépen megünnepelték. A Móra Ferenc évforduló ünnepségén felszólalt Körömdi Gáborné olvasó, egy dolgozó paraszt felesége, és elmesélte, milyen volt Móra Ferenc temetése, amelyen ő is jelen volt. A februári mezőgazdasági könyvhónap a gondos előkészítés ellenére sem sikerült úgy, ahogy szerették volna. A nők akadémiájának egyik előadását „Jó barátunk a könyv” címmel tartották, amikor a könyvtár kiállítást rendezett, és olvasótoborzást végzett. Több életrevaló tervet és javaslatot is felvetettek a könyvbarátok, amellyel a könyvtár munkáját eredményesebbé kívánják tenni. Arra sajnós nem vállalkozhatnak, hogy Badacsonytördemicet teljes egészében olvasó faluvá szervezzék, mert a település szétszórt, a hegyben lakók felkeresése nagy nehézségekbe ütközik. Ellenben elhatározták, hogy a belterületet olvasó faluvá szervezik. Ezt az utcák közötti verseny segítségével kívánják elérni. A könyvbarát-megbízottak vállalták, hogy saját utcájukban mozgatói lesznek az olvasómozgalom fejlesztésének. Az utcák közötti versenyt az dönti el, hogy melyik utcában lesz több olvasó és ott lakó családok számához arányítva. Egy olvasó javaslatára elhatározták, hogy a hét egyik napján a kölcsönzési időt átteszik a koradélutáni órákra, hogy a távolban lakók még sötétedés előtt hazaérkezhesenek otthonukba. Az olvasók hangoztatták kívánságukat, hogy jó lenne a könyveket valamilyen műanyag burkolattal védeni, s ezáltal nemcsak élettartamukat meghosszabbítani, hanem állandó tisztaságukat is biztosítani.

Vollmuth Frigyesné
községi könyvtáros

Egy lépéssel előbbre

A Könyvtáros márciusi számának cikksokra realisan mutatott rá a mezőgazdasági szakirodalom olvastatásának nehézségeire, keresve az előrelépés járható útját, számbavéve az eredményeket. Mikor a mezőgazdasági könyvhónap Veszprém megyei eredményeiről kívánok számot adni, beszámolóim egyúttal hozzászólás is e cikksorozat kérdéseire.

Megyénkben a könyvhónap alkalmából 24 községben tartottunk szakelőadást. Miben léptünk előbbre az elmúlt évekhez képest? Mindenekelőtt abban, hogy míg tavaly a könyvtárosok magukra maradtak e rendezvények előkészítésénél, addig az idén az országos felhívás hatására járásainkban rendezőbizottságok alakultak. E bizottságokban a könyvbarát-mozgalom érdekeltjei vettek részt: a Meszőv tiszteletdíjak biztosításával, a Hazafias Népfront közönségszervező munkával támogatta

könyvtárosainkat. Ahogy e folyóirat márciusi számának hasábjain a mezőgazdasági irodalom népszerűsítésének lehetőségeit a könyvtárosokkal együtt kutatják a Földművelési Minisztérium és a Mezőgazdasági Kiadó képviselői, úgy a járásokban és községekben is mind többen állnak a könyvtáros mellé. Természetesen túlzás lenne átütő, kollektív megmozdulásról beszélni, s illúziókban ringatózni. A szakkönyv-olvasás társadalmi ügyévé válásának még csak az első, óvatos lépéseit tettük meg, s hosszú út áll előttünk.

„A számok hajszolása helyett célravezetőbb azoknak az embereknek a megnyerése, akik tanulnak, illetve akik a termelést irányítják” — mondja a Könyvtáros cikkírója. Rendezvényeinken végigtekintve örültünk ugyan az átlag 40—50 fős látogatottságnak, de méginkább örültünk annak, hogy a termelőszövetkezetek vezetői minden esetben jelen voltak az előadásokon. Máskor nem dicsekedhettünk hasonló eredménnyel. Az előző éveknel szorosabban kapcsolódtak rendezvényeink a szakoktatókhoz: a községek kérésére több helyen a tsz-akadémiák tanmenetéhez igazodtunk, pl. Nagytevel, Nagyalásony, Várvölgy községekben.

Az elmúlt évekhez viszonyítva más területen is előbbre léptünk: az előadások és a közönségigény közelebb kerültek egymáshoz, az előadások gyakorlatibbá váltak, a helyi igények előtérbe kerültek. A témákat községeink kérése alapján határoztuk meg, így nem fordulhatott elő, hogy a probléma nem érdekelte a hallgatóságot. Ugyanakkor örvendetesen fogyott a papirosízú előadások száma, s egyre gyakoribbak az olyan előadók, akik beszédük előtt körülnéztek a gazdaságban, s gyakorlati tanácsokat is adtak. Ábrahámhegyen pl. az előadó a helyszínen hívta fel a figyelmet a szőlőmetszéssel kapcsolatos elavult gyakorlatra, és ajánlott jobb módszert. Az ilyen előadók természetesen nemcsak előadásuk alatt találkoznak figyelmesebb közönséggel, hanem beszédük után is elárasztják őket gyakorlati jellegű kérdésekkel.

Felmerülhet a kérdés: gyakorlati szakismeretek nyújtásán túl hatással voltak-e rendezvényeink a szakkönyvek olvasására is? Most folytatjuk annak felmérését, hogy az előadások kimutathatóan növelték-e a szakkönyvek forgalmát könyvtárainkban. Tény, hogy az előző évekkel szemben, mikor érzésünk szerint nem tudatosítottuk eléggé rendezvényeinken a szakkönyv-olvasás jelentőségét, most minden előadó kitért erre, külön hangsúlyozva, hogy az ismertett művek a községi könyvtárban megtalálhatók vagy könyvtárközi kölcsönzés útján beszerezhetők. S ha munkánk eredményességét nem is tudjuk még kézzelfogható adatokkal bizonyítani, úgy érezzük: néhány területen új utakra, jobb módszerekre találtunk, az eddigi közöny néhol már kezd felengedni, így munkánk nem teljesen eredménytelen.

G á l M a g d a

a Veszprémi Megyei Könyvtár
munkatársa

Sok jó könyvet!

Március 2-án, amikor az Abai Községi Könyvtár fennállása óta a legnagyobb forgalmát érte el, eszembe jutott egy szerződés az 1950-es évek közepéről; a megyei könyvtárral kötött ilyen szerződést akkor minden községi könyvtár. Ennek a szerződésnek az értelmében mint tiszteletdíjas könyvtáros kapok havi 180 Ft tiszteletdíjat, s ezért úgy kell dolgoznom, hogy negyedévenként legalább 500 kötet legyen a forgalom.

Szinte megdörzsölöm a szememet: lehetséges volt ez? Hát nemcsak a Föld történetének van óskora, hanem a könyvtáriügynek is? Csak az összehasonlítás miatt, s nem szerénytelenségből említem meg, hogy tavaly a Fejér megyei tiszteletdíjas könyvtárosok versenyén első díjat nyert könyvtárunk. Ennek a könyvtárnak az állománya 1956-ban a 600 kötetet is alig érte el; olvasóinak száma meg jóval a száz alatt maradt. Főlöszleges részleteznem az utána következő évek iramát. Ennek köszönhető, hogy a sikert és újabb ösztönzést jelentő zászlócska csaknem négyezer kötetes könyvtárban áll.

De nem is ez a lényeg, hanem amivel kezdtem: a fent említett ötszáz kötetes forgalmat természetesen kétszeresen túlteljesíttem, de hogy eltörpül ez a szám is a mai forgalom mellett! Évi forgalmunk 1962-ben 9600, 1963-ban pedig 13 600 kötet lett, ugyanekkor az olvasók száma 640-re emelkedett. A község belterületének lélekszáma 3370. S ma? Márciusi forgalmunk nagyobb volt, mint amennyit 1956-ra előírtak. De a csattanó csak most következik!

A megyei könyvtár igyekezett feltölteni könyvtárunk állományát, hogy legalább túlhaladjuk az ezer főre eső ezer kötetes szintet. A tanács évi tízezer forintja mellett ez a segítség a huszonkétezeret is meghaladta. De a Könyvtárellátó a november végén leszállított tízezer forint értékű könyv könyvkártyáit — az ifjúságiakat kivéve — sürgetésre sem tudta február végénél előbb megküldeni. Tehát a legforgalmasabb

téli hónapokban esett ki pár száz új kötet; pedig tudjuk, hogy az új könyveknek milyen vonzó hatásuk van az olvasókra. Nem lehet követelni a tiszteletdíjas pedagógus-könyvtárostól, hogy a könyvkártya nélkül érkezett könyvek százeit dolgozza fel és lássa el legalább két-két kártyával.

Végre megérkeztek a könyvkártyák is. Hogy hiányosan, ezen nem is csodálkozik az, aki legalább egy napot töltött el könyvválogatással az AKV nem éppen korszerű pincei raktárában, s látta az ottani dolgozók megfeszített munkáját. A lelkes társadalmi segítőkkel pár nap alatt feldolgoztuk a könyveket, és azokra az asztalokra helyeztük, amelyek jövődől művelődési házunk olvasótermének asztalai lesznek. Jutott elég a székekre is, mert az idejében megrendelt újabb könyvvállványt az IFÉRT csak június 30-i szállítási határidővel vállalta. Dehát kibírjuk addig, annál is inkább, mert a két és fél hónap alatt beírt 460 olvasó közül csak 46-nál nincsen kint könyv, így állományunk harminc százaléka — szerencsénk — nem foglal helyet a könyvtár polcain. A könyvek kiterítése az asztalon valóságos kiállítás lett, hatásosabbnak bizonyult még a szabadpolcnál is.

Sajnos, könyvtárunkban a rossz helyiségviszonyok miatt hetenként csak kétszer lehet kölcsönözni. Ez is oka talán, hogy a kölcsönzők száma néha a százharmincat is meghaladja. Mikor a kölcsönzésre készen levő új könyveket a polcokon, illetve legnagyobb részüket az asztalokon elhelyeztük, március 2-án valamiféle könyvtári csoda történt. Mert eddig egyetlen kölcsönzési estén a 394 kötet volt a csúcs, most az új könyvek láttán 775 kötet talált gazdát egyetlen kölcsönzési alkalommal. A forgalom megoszlása a következő volt: ismeretterjesztő 185, ifjúsági 215, szépirodalmi 375 kötet. Természetesen a kivitt kötetek között nemcsak a legújabbak voltak. A következő alkalommal már csak 324 kötetes forgalmat bonyolítottunk le. Az vessen rám követ, aki nem adta volna ki ezt a 775 kötetet! Könyvtároságom alatt még sohasem voltam oly boldog, mint akkor. Ha az újabb verseny lezárásakor a zászlócska el is kerül tőlem, ez az egy este előre kárpótol érte.

A szocialista művelődési forradalmat a könyvtárak segítségével is vívjuk. Talán az iskolákon kívül legelső sorban velük. Lehetséges ez? A fenti példa mutatja, hogy igen: csak sok-sok jó könyvet a legkisebb tanyai könyvtárnak is!

Tanka János
községi könyvtáros

A „szerzeményezés”

Mivel a Rádió múltkori adásában „mikrofonvégre” tüzték az „igérvény” kifejezés magyartalanságát, bátorokodom a könyvtáros gyakorlatban használatos „szerzeményezés”-t „megkifogásolni”. Hogy miért nem jó a könyvbeszerzés (vásárlás vagy ajándékozás útján), nem tudhatom. Vajon a rangemelkedés kedvéért „szerzeményeztük” a kissé nyakatekert, de mindenesetre a laikus olvasók előtt a könyvtári munkát misztifikáló, tiszteletet parancsoló kifejezést?

Szerény észrevételemért elnézésüket kérem és maradok könyvtáros köszöntéssel

Maczelka Tibor
Cegléd

A szerkesztőség válasza:

Az észrevételt jogosnak tartjuk. Valóban helyes lenne a „szerzeményezés” kifejezés helyett általánosan a „beszerzés” megjelölést használni. Az állománygyarapítás, beszerzés, vásárlás, ajándékozás a forgalomkört fokozatosan szűkítő kifejezések, s elég választékot kínálnak, így a mesterkéltséggel szerzeményezést bátran elhagyhatjuk.

A KÖNYVTÁRI NYILVÁNTARTÁSOK egyszerűsítésével kapcsolatban áprilisi számunkban ismertettük a Kaposvári Megyei Könyvtár módszerét, mely lényegesen meggyorsítja a kölcsönzési statisztika összeállítását. A statisztikai munkát megkön-

nyító doboz leírása azonban pontatlanul jelent meg; a helyes adatok a következők:

„A segédeszköz egy 48×15×5 cm-es keménypapír doboz, amelynek 7 rekesze doboztetővel fedett, egy nagyobb méretű rekesze pedig nyitott. A rekeszek felett a doboztető

perselyszerűen nyitott. A 7 nyílás felett a statisztikai nyilvántartás rovatainak megfelelő feliratok olvashatók: Társadalomtudomány, Természettudomány, Műszaki, Mezőgazdasági, Egyéb ismeretterjesztő irodalom, Szépirodalom, Gyermekek és ifjúsági szépirodalom.”

KÖNYVTÁROS-GONDOK ÉS A MAGYAR KÖNYVSZEMLE

Könyvtáros gondokból nem egy csokrot kötöttek már könyvtárosaink. Öt év előtt a kétnapos könyvtártudományi ankétén, négy év előtt a kétnapos gödöllői bibliográfiai konferencián, folyamatosan pedig az Orsz. Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács sűrűn megtartott tanácskozásain. Mindezekben a megbeszéléseken a panaszok mellett javaslatokról és megoldási tervezetekről is hallhattunk — utóbbiak közül azóta nem egy a gyakorlatba is átment —, s így úgy érezhetjük, hogy nem volt kár az időért. Javaslatok nélkül a vita lehet tartalmas időtöltés, de nem sok hasznot najtó. — Varga Bélának „Vitatkozzunk gondjainkról” címmel a „Könyvtáros” idei 3. számában megjelent cikke elsősorban azért készlet hozzászólásra, mert abban a „Magyar Könyvszemlé” érintő panasza mellé, hogy ti.: „a magyar könyvtárügy múltjának van, jelenének és jövőjének nincsen tudományos sajtóorgánuma” javaslat is illeszkedik.

Javaslatáról később lesz szó, előbb egynémely, az utóbbi években megismétlődő, szölamyszerű — tehát kellően meg nem alapozott — kijelentéssel kell foglalkoznom.

A vita tárgyában esetleg be nem avatottak számára elmondom, hogy három évvel ezelőtt a Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának elnöksége úgy határozott, hogy a Magyar Könyvszemlé, az Osztály könyvtártudományi folyóiratát átalakíttatja. Az első osztály irányelvei szerint az Akadémia és az általa kijelölt munkabizottság továbbra is vállalta a könyvtártudomány terebélyes ágazataiból az írás-, könyv- és sajtótörténet, a tudomány- és művelődéstörténeti tekintésű könyvtörténet gondozását, a könyvtári forrásokat feltáró munkaeszközök megteremtését, a tudományos tájékoztatás, a bibliográfia és dokumentáció általános érdekű problémáinak és módszereinek vizsgálatát és figyelemmel kísérését. Sok minden következik ebből: az ötéves és a távlati tudományos tervfeladatok szolgáltatásban foglalkoznunk kell a könyvtárpolitikának a tudományszervezését érintő kérdéseivel (állománypolitika, gyűjtőkör) a könyvtári belső munka köréből foglalkoznunk kell azokkal a javaslatokkal, amelyek a kutatók munkáját megkönnyítik (pl. a katalogizálás nemzetközi szabályzata.) Ilyenformán elég népes csoportja ez a könyvtártudomány körébe sorolt ágazatoknak. Nem hiszem, hogy akadna könyvtáros, aki e tárgyköröket nem fogadná be a könyvtári ismeretek fontosabbjai közé. Az MTA első osztályának határozata megmaradt illetékessége körében. Ezt a tényt jó volna tudomásul venni.

Hetven-nyolcvan év előtt elképzelhető volt egy, a könyvtári műhelymunka és az országos könyvtárügy minden problémájával tudományos alapossággal foglalkozó folyóirat. Ez ma már elképzelhetetlen. Minden, valamennyire fejlett könyvtárüggyel rendelkező országban legalább két, de többnyire 3—6 folyóirat osztozkodik a feladatokban. Engedtessek el nekem a felsorolásuk: minden nagyobb könyvtárunk folyóirat-katalógusa szolgál bizonyítékokkal.

A tudományok gyorsuló fejlődésével együtt jár az önállóul ágazatok, vagy a kutatás határterületein kialakuló új tudományok folyóiratainak keletkezése. Nemcsak a természettudományok és műszaki tudományok, hanem a társadalmi-történeti és humán tudományok körébe is áll ez. A múlt század utolsó negyedében az MTA támogatásával megindított Egyetemes Philológiai Közölny a fordulat évéig volt központi lapja a filológiai kutatásnak (a klasszikus filológiának éppúgy, mint a modern filológiáknak). Hellebrant Árpád szerkesztette kurrens bibliográfiája és repertórium a könyvtártudományi irodalmat is regisztrálta. Akadémiánk újjászervezése után kirajzottak az ágazatok folyóiratai: Antik tanulmányok; Acta antiqua; Philológiai Közölny stb., stb. A magyar irodalomtudománynak a hajdani Budapesti Szemle mellett a — ma már — 68 éves Irodalomtörténeti Közlemények a legrégibb folyóirata, de már századunk második évtizedében megindul a fiatal irodalomtörténészek folyóirata, az Irodalomtörténet (az Irodalomtörténeti Társaság Lapja; 1963-ban beleolvadt a Kritikába, s ez az MTA Irodalomtörténeti Intézetének, az Irodalomtörténeti Társaságnak és Írószövetségnek közös lapja lett); az Irodalomtörténeti Intézet kiadja még a Világirodalmi Figyelőt, és megjelenik még a külföldet érdeklő magyar irodalomtudományi kutatások folyóirata, az Acta Litteraria is. A magyar nyelvtudomány területén ez a differenciálódás még feltűnőbb. Törvénytörvényeszerű jelenség ez az újkori sajtó történetében. A folyóiratok száma félszázadonként tízszerezésre növekszik, az új folyóiratok pedig nem egyszerűen a régiekkel versenyző újak, hanem új kutatási területek gondozói.

Nem hallgathatom el egy idevonatkozó megfigyelésemet. A hajdani egyetemes érdeklődésű központi lapok, ha le is mondanak arról, hogy történelmi jellegű tanulmányokat közöljenek, könyvszemle rovatukban változatlanul megőrzik régi érdeklődésüket a szakirodalom történeti tárgyú művei iránt és erről be is számolnak. Az NDK központi könyvtárügyi folyóirata (a Magyar Könyvszemlénél csak három évvel fiatalabb) *Zentralblatt für Bibliothekswesen* néhány év óta nem foglalkozik történeti témákkal csak az élő könyvtárüggyel. De mézzük meg 1963. évfolyamának könyvismertető rovatát. A 62 recenzió közül 14 könyvtörténeti munkáról, 13 bibliográfiáról, vagy a bibliográfia elvi kérdéseiről írott munkáról szól; 33 a könyvtári rutin munkáról szóló ismertetés. A közművelődési könyvtárak folyóirata továbbra is az ismert *Der Bibliothekar*. A munkamegosztás az NDK könyvtári folyóiratai között most úgy alakul, hogy a könyvtörténettel és bibliofiáliával foglalkozik a *Marginalien*, a dokumentációnak pedig kb. tíz év óta a *Dokumentation* c. folyóirat a gondozója. A francia könyvtárügy tudományos folyóiratának (a *Bulletin des bibliothèques de France*-nak) a *Zentralblatt*-hoz hasonló a programja: ritkán hoz történelmi tárgyú tanulmányokat. Könyvrovatában azonban évente száznál több könyvtártörténeti műről számol be, pedig a francia könyvtárügynek két régi nagyteljesítéssel bíró könyv- és könyvtörténeti folyóirata is van. A munkamegosztás a szakfolyóiratok között hallgatólag kialakul, de a hajdani központi és egyetemes érdeklődésű folyóirat magával cipeli hagyományait; megőrzi érdeklődését az egész terület iránt. Nem zárkózik el színvonalas, alapos tanulmány közlése elől, ha az vállalt penzumán kívül esik is. (A Magyar Könyvszemle is így járt el, amikor Domanovszky Ákos tanulmányát közölte a katalógizálás nemzetközi szabályzatáról, és legközelebb olvasható lesz benne egy, a könyvtárstatistika elvi kérdéseit újszerű módon vizsgáló tanulmány is.)

Régtől fogva tartom azt, hogy nem lehet igazán jó könyvtáros, aki nem érdeklődik behatóan valamely más szaktudomány iránt; még kevésbé hiszem, hogy jó könyvtáros lehet valaki, ha nem követi figyelemmel a saját szaktudománya „perifériáin” jelentkező irodalmat. Ha nem örül annak, hogy a nyelvtudomány egy kutatója bizonyító anyagot nyomdászat-történeti adatokat használ fel — pl. a nyelvi egyesülés folyamatának vizsgálatához — vagy annak, hogy egy mű kormeghatározásában a nyomdai illusztráció szolgál döntő bizonyítékkal. Megyei, járási, városi könyvtáraink már kialakították helytörténeti gyűjteményeiket: boldogulnak-e vajon nyomdászat-történeti ismeretek felhasználása nélkül?

Végezetül: Varga Béla javaslatához. Kezemben van az Orsz. Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács ez évi márc. 31-i üléséről kiadott tájékoztató. A könyvtárosok továbbképzéséről lefolyt tanácskozáson elhangzott összefoglalóban olvasom, hogy a könyvtárosok — a hálózati központok is — több segítséget várnak a Könyvtártudományi és Módszertani Központtól, mint a továbbképzés központjától. A továbbképzés egyik hatásos eszköze a tudományos folyóirat. A KMK *Könyvtári Figyelő*-je eddig is megbízható módon tájékoztatta könyvtárosainkat a külföldi könyvtártudományi kutatásokról. Mi akadály lehet annak, hogy a Figyelő-t fejlesszük ki a magyar könyvtárvezetés, az olvasópolitika és a könyvtári belső munka tudományos folyóiratlává? Emellett folytathatná értékes referáló munkáját is.

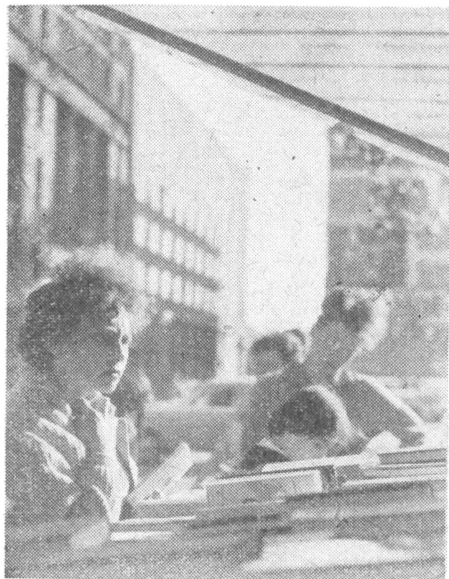
K ö h a l m i B é l a

A KÖNYVTÁR HELYE A NÉPMŰVELÉS BEN

A Könyvtáros ez évi márciusi számában megjelent „Vitatkozunk gondjainkról” című cikk bizonyára sokunkban megütötte a jobbatakarás, egészséges türelmetlenség gongyját. Az első reflexió, Lemle Géza cikke is azt mutatja, hogy a vitaindító cikkben felvetett sok sok probléma közül a legérzékenyebb terület a könyvtár és a népművelés viszonyának, a népművelés egységének tisztázása. A következőkben én is ehhez kívánok hozzájárulni néhány gondolattal, megjegyzéssel.

*

Az emberiség története folyamán az első „kulturális forradalmat” a könyvnyomtatás feltalálása idézte elő. Ezzel indulhatott el valóban az emberi tudás, eszme és gondolat önmagát megsokszorozva, írásos dokumentum, könyv formájában világhódító útjára. A könyv — az eszmék szószólója és megőrzője — az eltelt századok alatt semmit sem veszített jelentőségéből. Az ismeretközlés technikai forradalma, a film, rádió, televízió feltalálása és elterjedése átmenetileg és látszólag háttérbe szorította a könyvet, de helyettesíteni nem tudta, éppen azért, mert a könyvnek az összes kulturális eszközökkel, formákkal szemben meg van az a hallatlan előnye, hogy bármikor

Könyvhét (Selmecei Tóth János felvételei)

elővehető, s a felidézés, ismétlés korlátlan lehetőségét rejtí magában, amely az ismeretek rögzítésének, a tudásnak az alapja.

Lenin a könyvek tömeges elterjesztésének lehetőségét a könyvtárakban, a könyvek kollektív használatának eszközében látta, és a forradalom másnapján hozzákezdett a kulturális, szellemi élet GOELRO-tervének, a könyvtárügynek megszervezéséhez. Azt vallotta, ha megteremtjük az egész országot jól kiszolgáló könyvtárhálózatot, akkor „a nép százszorta erőteljesebben, gyorsabban, sikeresebben vonzódik majd az írástudáshoz, a fényhez, a tudáshoz. Akkor majd a népművelés ügye hétnérföldes léptekkel halad előre.” Lenin tehát a könyvet, illetve a könyvtárakat tekintette a népművelés legfőbb bázisának. Hogy napjainkban mégis egyre gyakrabban vetődik fel a kérdés, hogy hol a helye a könyvtáraknak a népművelési tevékenységben, ennek okait talán éppen itt kell keresni, hogy nem ismerjük jól, vagy nem tartjuk szem előtt a lenini koncepciót. Amikor a könyvről, illetve könyvtárról adekvát módon beszélünk, nem véletlen, mint ahogy nem véletlen az, hogy Lenin a könyvek elterjesztését a könyvtárakra bízta, s nem másra. (De ez a probléma külön cikket érdemelne.) Korántsem akarok általánosítani a következőkben, még kevésbé érzem magam feljogosítva arra, hogy elméletileg tisztázzam a könyvtár és népművelésügy helyét, vagy ezek társadalmi rendeltetését, csupán arra vállalkozom, hogy felhívjam a figyelmet néhány olyan jelenségre, amely arra mutat, hogy hányszor kihagyjuk a számításból a könyvekben rejlő tudáskincs kamatoztatásának lehetőségét, ezzel mintegy kifogva a szelet a népművelés eredményességének vitorláiból.

A problémák felvetése, s a negatívumok emlegetése nem jelenti azt, mintha az eredményeket nem látnánk, vagy az utóbbi évek fejlődését lebecsülnénk, sőt talán éppen az eredmények, szép példák kontrasztjában érezzük méginkább „szemrontónak” a hibákat.

Találkoztam nem egy olyan színjászó szakkör-vezetővel, aki úgy tanított be Molière, Móricz vagy Dobozy darabokat, hogy színjászói nem ismerték a szerző életét, munkásságát, az előadandó darab társadalmi hátterét, eszmei mondanivalóját. Nem tanulmányozták a mű esztétikai értékeit, nem olvastak kritikát a darabról, annak bemutatásáról, — pedig a könyvtár pár lépésre volt. Találkoztam több olyan irodalmi színpad-vezetővel, aki Radnóti, vagy Villon estre készítette fel kis csoportját anélkül, hogy elolvastatta volna a költőről szóló tanulmányokat, felolvasott volna a költőt jellemző versekből, esetleg ismertetett volna egy-egy — előadóművészettel, beszédtechnikával kapcsolatos szakkönyvet, — noha a könyvtár kínálta a lehetőséget.

Találkoztam olyan képzőművészeti és foto-szakkör vezetővel, aki Debrecenbe, sőt Budapestre vitte fel a szakköri tagokat kiállításokat megtekinteni, de egyszer sem mutatta be a könyvtárban megtalálható képzőművészeti és fotoalbumokat, nem olvasgatott el egyetlen művészettörténeti, vagy fényképészeti szakkönyvet. Hallgattam ismeretterjesztő előadásokat, ahol az előadó kísérletet sem tett arra, hogy hallgatóit

elvezesse a „tartós ismereteket” nyújtó — a témával kapcsolatos — szakkönyvekhez, sőt felkészülésében sem támaszkodott azokra.

Ha az elmondott példák csak azt jelentenék, hogy akadnak még hanyag, vagy hozzánemértő népművelők, akiknek a tudatmezejéről kiszorul a könyv, akkor talán szót sem kellene rá vesztegetni, de amikor a sajtóban, tanulmányokban, sőt országos értekezleten — ahol a népművelés, ismeretterjesztés van porondon — tapasztaljuk a könyvek száműzetését (1: Könyvtáros 1964/3. Ismeretterjesztés — könyv nélkül?), akkor kötelességünk szót kérni.

Nem kétséges, hogy az ilyen fajta szemléletnek a gyakorlati vetületei az alábbi esetek.

Egyik községünk művelődési otthonát vezeti egy kiváló, köztisztelőben álló népművelő, aki joggal büszke arra, hogy intézménye valóban otthona a falu lakosságának, a nagytermet minden meghirdetett alkalommal megtöltik a hallgatók, az egyik — csak erre a célra fenntartott — klubszobában esténként 25—30 parasztember társalog, kártyázik, de azt már luxusnak tartaná, hogy egy másik hasonló nagyságú helyiséget csak könyvtári célokra használjanak. A falu lakosságának egynegyede rendszeresen jár ide, függetlenül a könyvtárosa van, de a könyveket lezárt szekrényekben tartják.

Egy másik községünkben — ahol a lakosság egyharmada könyvtári tag — hetenként háromszor az olvasók hosszú sorokban állnak a fűtetlen folyosón, mert a művelődési otthon előadóterméből tolóajtóval elválasztott könyvtárba egyszerre csak 5—6 ember fér be, és — uram bocsá' — azok a művelődni vágyó emberek besároznak a terem parkettjét, amit egész évben nem látogatnak annyian, mint a könyvtárat egy hónap alatt.

Az elmúlt hetekben történt, hogy az egyik, közel húszezer lakosú községünk új művelődési házának berendezése ügyében összeült egy bizottság, s ott többen szóvá tették, hogy a könyvtár céljaira kijelölt 74 m² alapterület nem fog megfelelni az igényeknek, hiszen már most is 2000 olvasó és 15 000 könyv elhelyezéséről van szó, akkor a helyi tanács egyik vezetője nem kis iróniával jegyezte meg, hogy „jól néznénk ki”, ha a színház, képzőművészet és a könyvtár elfoglalná az épület nagy részét, mert hát akkor „mi marad a népművelésre?” Végül is kapott a könyvtár még két kis szobát, amelyikből az egyiket csak az épületet körbejárva, egy másik bejáraton keresztül lehet megközelíteni.

Az pedig igen gyakori jelenség, hogy felszólítást kap a megyei könyvtár, „hogya azt akarja, hogy a községi könyvtár az új művelődési otthonba kerüljön, akkor gondoskodjék a berendezésről!”

Nem lennének igazságosak, ha csak a könyvtáros nézőpontjából vennék észre a hibákat, s nem tekintenék magunkba is. A mi házunk táján is van elég seprnivaló. Hány olyan könyvtárosunk van még, aki maga sem ismeri a könyvek, könyvtár jelentőségét, társadalmi szerepét, aki az olvasóban a könyvtár rendjének megbontóját, a könyvek rongálóját látja. Akadnak olyanok, akik, mintha behúnyt szemmel járnának, nemcsak nem támogatják a falu népművelési programjának megvalósítását, de nem is tudnak arról, hogy mi történik körülöttük, s a hozzájuk forduló népművelőt betolakodónak, tehernek érzik. Sajnos, dolgoznak olyan könyvtárosok is, akiknek együgyű tudatlanságát elnéző derűvel konstatálják a művelt olvasók.

Vagy nem találkozunk-e gyakran olyan jelenségekkel, hogy maga a könyvtár is — a szóbeli propaganda tevékenysége során, író-olvasó találkozók, klubrendezvények, fejtörők esetében stb. — elszakadva a könyvtől, öncélúan népművelősködik.

A szakszerűtlenül összehordott könyvanyag, vagy egy-egy könyvtár sivár, elhanyagolt állapota olykor éppen a könyvtáros közönyösségének, vagy hozzánemértésének a következménye. Nem egyszer érzi az ember megcsúfolva az évekkel ezelőtt sokat emlegetett lenini idézetet: „A könyvtáros — az ügy lelke, a szocialista építés felelős résztvevője.”

Nem lehet elhallgatni azoknak a tanácsi vezetőknek a felelősségét sem, akik igénytelenségből, közömbösségből, vagy egyéni érdekek előtérbe helyezése miatt kineveznek, vagy megtűnnek alkalmatlan könyvtárosokat, mert ezzel lebecsülik a könyvtárak, de az egész népművelés szerepét, jelentőségét is.

Az elmondott jelenségekről nehéz a türelmes megértés hangján szólni, mert az esetek többségében nem pénzügyi, gazdasági, vagy személyi feltételek hiánya idézi elő, vagy okozza a problémákat, hanem a kulturpolitikai válság, szemléletbeli korlátok: Az az intézkedés, amelyik a könyvtárat az ablaktalan színházi öltözőbe dugja, amelyik megtiltja, hogy a könyvtár folyóiratokat rendeljen, mert jár elég a kulturothonba, amelyik a biliárd-asztalt a könyvtár olvasószobájába helyezi el, és amelyik a képzetlen sógornót berakja a könyvtárba, — ezek az intézkedések mind egy tőről fakadnak: az elmaradottság, a műveletlenség, esetleg a „csákmátéizmus” talajáról.

Mindezek ellenére évről évre nő az olvasási láz, a tudás, a fény iránti éhség, a könyvért való zarándoklás, hogy sokszor önmagunktól is kérdezzük: mi okozza ezt? S csak egyértelmű lehet a felelet! Ez társadalmi rendszerünk lényege. Ez a társadalom az ember gazdasági és szellemi felemelését tűzte ki célul, elérhetővé akarja tenni minden írástudó számára az emberiség felhalmozott tudáskincsét, biztosítani kívánja az egyén számára az önképzés és magasabb szaktudás elérésének lehetőségét!

Ezért nem szabad elfáradni, vagy megalkudni, az olyan esetekben, amikor egyesek korlátoltságából, vagy hozzánemértésből „szellemi népkonyhává” akarják sülyeszíteni a népművelés fontos bázisát, a könyvtárat. Persze felvetődik a kérdés, hogy nem lehetne-e kiiktatni a harcok, nézeteltérések, baklövések nagy részét, megtakarítani az elpazarolt gazdasági és szellemi erők tekintélyes hányadát, ha művelődéspolitikánk központi irányításában nagyobb határozottsággal érvényesítenék a lenini elveket? Vajon, ha a Népművelési Intézet, valamint a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, a népművelési és könyvtári szakosztályok közelebb kerülnének egymáshoz, az elvekben, módszerekben, szakirányításban közös platformra helyezkednének, nem javulna-e a helyzet? Felvetem: nem kellene-e egész művelődéspolitikánkat „könyvcentrikusabbá” tenni? Talán, akik elolvassák, nem fognak elfogultsággal vádolni, s elhiszik, hogy nem pusztán a könyvtárak érdekéről, rangjáról van szó, hanem a népművelés eredményességéről, arról, hogy „a népművelés ügye hétmérföldes léptekkel haladjon előre.”

Elek Sándorné

A vasúti várótermek jobb világításáért

Köztudomású, hogy igen nagy azoknak a dolgozóknak száma, akik lakóhelyüktől távol dolgoznak és ezért naponta tetemes időt kénytelenek várótermekben, illetve utazással eltölteni. Ez az idő nagyon jól hasznosítható lenne olvasással, ha meglennének hozzá a feltételek. Sokszor tapasztaljuk azonban, hogy a vasúti várótermek és vasúti kocsik rosszul világítottak, sötétek.

Legutóbb a könyvbarát-mozgalom székesfehérvári értekezletének résztvevői tették szóvá ezt a gondot, és kérték, hogy a legkisebb váróteremben is világítson olyan erősségű égő, amely mellett olvasni lehet. Az elhangzott javaslat alapján Harmati Sándor, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának titkára levélben kérte a MÁV vezérigazgatóját, hogy intézkedjék a vasúti várótermek és kocsik világításának megjavításáról.

Dr. Rödönyi Károly miniszterhelyettes, a MÁV vezérigazgatója megköszönte a Hazafias Népfrontnak a kulturált utazás érdekében tett javaslatát. Közölte, hogy már eddig is számos intézkedést tettek, de még mindig nem elegendő az állomásépületek világítása. A levél nyomán lefolytatott vizsgálat megállapította, hogy egyes állomásvezetők helytelenül értelmezett takarékosági szempontok miatt csökkentik a várótermek világításának fényerejét.

Közölte a MÁV vezérigazgatója, hogy újból utasítást adott valamennyi állomásnak a várótermek helyes kivilágítására, a megfelelő fényerő biztosítására.

Lipták Pál
skandinávial
vázlatkönyvből

A könyvtáros továbbképzés és a technikai könyvtárak az OKDT napirendjén

Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács áprilisi ülésén a hivatalos napirend előtt foglalkozott Varga Bélának a *Könyvtáros* márciusi számában megjelent cikkével, mely az OKDT munkáját is bírálta. A tanácsnak a bírálattal kapcsolatos állásfoglalása a következőképpen foglalható össze: a kritika értékesebb és hasznosabb lett volna, ha a tanács munkájának konkrét elemeit vizsgálja. Nem lehet az OKDT munkáját néhány mondatban sommásan, negatívan értékelni. Alig van a magyar könyvtárügynek olyan kérdése, amellyel valamilyen formában ne foglalkozott volna és ne foglalkozna a tanács. Az OKDT-nek és szakbizottságainak munkája számos kérdést segített megoldáshoz. Tény azonban, hogy a könyvtáros közvélemény nem kap erről a munkáról kellő tájékoztatást. A jövőben tehát arra kell törekedni, hogy a könyvtárosok minél szélesebb köre értesüljön a szaksajtón keresztül az OKDT munkájáról. A tanács egyúttal maga is kritikával nézi saját tevékenységét. Ez indította arra, hogy munkájának elemzését a közeljövőben napirendre tűzze.

A könyvtárosok szakmai továbbképzésének tervével ezúttal másodikban foglalkozott a tanács. A Könyvtártudományi és Módszertani Központi oktatási osztálya által kidolgozott és előterjesztett tervezet tisztázta a továbbképzés feladatait és rendszerbe foglalta szervezetét, amelyet a vita lényeges javaslatokkal egészített ki. Javasolta a tanács, hogy a KMK oktatási osztálya a tervezetben foglaltaknál több segítséget nyújtson a hálózati központoknak a továbbképzés megszervezéséhez, mielőbb dolgozza ki a továbbképzés különböző szintű, részletes és a szükségleteket figyelembe vevő tematikáját, a rendelkezésre álló előadói gárda feltüntetésével.

A SZAKBIZOTTSÁGOK MUNKÁJA

Az *OKDT-dokumentációs tagozata és az Orsz. Műszaki Fejlesztési Bizottság dokumentációs állandó bizottsága* közös ülést tartott, amelyen az Eötvös Loránd Tud. Egyetem könyvtártudományi tanszékén szervezett dokumentációs szaktanfolyam első évének eredményeit és a következő év tervét vitatták meg. A két bizottság élénk vita után úgy döntött, hogy a problémát további megvitatásra és a vitás kérdések további tisztázása

Szervezen tanfolyamokat a több hálózatot érintő vagy olyan témákról, amelyek megszervezésére egy-egy hálózat nem képes, illetve amelyek szervezése valamilyen okból központilag előnyösebb.

A továbbképzés ez év októberében indul meg. A Művelődésügyi Minisztérium könyvtárososztálya kellő időben megküldi tájékoztató körlevelét az érdekelt könyvtáraknak.

A továbbiakban a tanács a felsőfokú technikumok könyvtáraival foglalkozott. A felsőfokú technikumok az iskolareform keretében mint a szakemberképzés új intézményei létesültek. A létesítésükkel kapcsolatos számos probléma között meglehetősen háttérbe szorult könyvtári ellátásuk kérdése. A budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára és a Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ felmérte a műszaki, illetve a mezőgazdasági felsőfokú technikumok könyvtárainak helyzetét, a felmérés eredményeiről meggyőző szám adatokkal illusztrált jelentésben számolt be a tanácsnak. Kitént, hogy a viszonylag jobban ellátott iskolákban sincsenek biztosítva a rendszeres könyvtári munka feltételei, a megfelelő nagyságú és összetételű állomány, helyiség, szakképzett könyvtáros, és nincs megoldva a könyvtárak módszertani gondozásának kérdése sem.

A tanács javasolta a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárososztályának, hogy a technikai osztállyal közösen tegyen lépéseket annak érdekében, hogy az egyes tárcák gondoskodjanak a hatáskörükbe tartozó felsőfokú technikumok könyvtárainak létrehozásáról és a könyvtárak működéséhez szükséges feltételek biztosításáról. Javasolja továbbá, hogy a KMK dolgozza ki a felsőfokú technikumok könyvtárainak működési normáit.

érdekében a Művelődésügyi Minisztérium közművelődési főosztálya elé terjeszti.

A *könyvtárápítési és berendezési szakbizottság* ülésének napirendjén a győri Műszaki Egyetem könyvtárának terve szerepelt. A tervet a szakbizottság tanácsainak figyelembevételével a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtár-

ra készítette el. A szakbizottság a tervet megvitatta, általában jónak tartotta és javasolta, hogy kisebb módosításokkal terjesszék a Művelődésügyi Minisztérium illetékes szervei elé.

*

Az ifjúsági és gyermekkönyvtári szakbizottság az iskolai és gyermekkönyvtárak fejlődéséről és jelenlegi helyzetéről tárgyalt. A témát a KMK, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és az Országos Pedagógiai Könyvtár különálló tájékoztatásai alapján tűzték napirendre. A vita megállapította, hogy a kérdésben folytatni kell az elemzést és az értékelő megbeszéléseket. Tájékoztatást kapott a szakbizottság a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár gyermekkönyvtárainak katalógusairól is. A továbbiakban a szakbi-

zottság az *Iskolai Könyvtárosok Tájékoztatóját* vitatta meg.

*

Az *osztályozási szakbizottság* ülésén az ETO 37 (pedagógia) szak átdolgozása és a magyar ETO kiadás időszerű kérdései kerültek napirendre.

*

A *helyismereti bibliográfiai szakbizottság* Pécsen tartott ülésén részt vettek a megyei könyvtáraknak a helyismereti anyag gyűjtésével és feltárásával foglalkozó munkatársai is. A tanácskozás megvitatta a helyismereti tájékoztatás könyvtári eredményeit és feladatait, javaslatokat dolgozott ki, egyben kérte, hogy a témával foglalkozzék a tanács plénuma is.

N. R á c z A r a n k a

A KÖNYVTÁRI NYILVÁNTARTÁSOK EGYSZERŰSÍTÉSE

A térítési díjak kezelése

A könyvtárosok rengeteg időt fordítanak az állandó olvasók beiratkozása alkalmával a beiratkozási díjak kezelésére, nyugtázására, könyvelésére és továbbítására. Ugyancsak sok fáradságba kerül a határidőre vissza nem hozott könyvek késedelmi díjának beszedése és kezelése, továbbá a diafilmek kölcsönzési ellenértékének nyilvántartása is.

E térítési díjak kezelésénél az adminisztrációs munka nem mellőzhető, mert pénz kezelésével függ össze, amely visszahat a szakmai munkára is. (Pl. jelzi az állandó olvasók számát és mutatja, hogy az olvasók mennyire tartják meg a kölcsönzési határidőt.) Ha az egyes térítési díjak kezeléséhez szükséges munkák költségeit vizsgáljuk, azt tapasztaljuk, hogy sok esetben a költségek meghaladják, vagy elérik a beszedett térítési díjak összegét. Ez eléggé elgondolkodtató.

A térítési díjak kezelési rendszere sem egységes, ennek ellenére fölösleges lenne most a különböző kezelési módokat részletesen ismertetni.

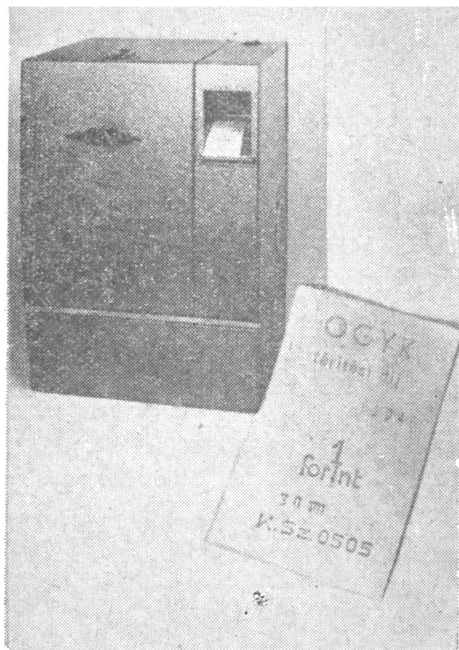
Minden könyvtáros tudja, hogy a kis összegű térítési díjak befizetése, összesítése és továbbítása milyen bonyolult.

Az egyszerűsítés többféleképpen oldható meg. Eredmény lenne már az is, ha a díjfeltételek jelenlegi rendszerét megváltoztatnánk, és a díjbefizetést valamilyen formában egységesebbé tennénk, esetleg áttérnénk a bélyegrendszer alkal-

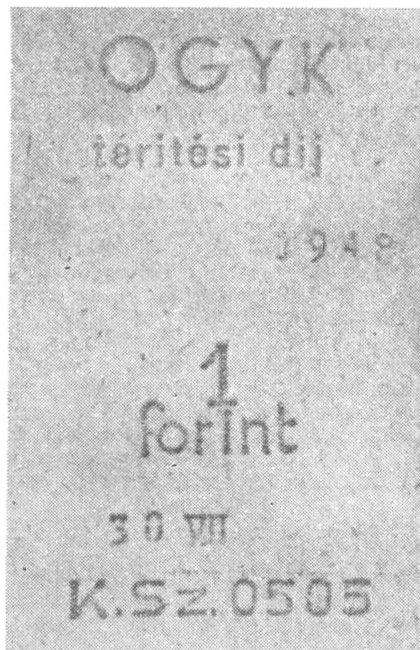
mazására. A határidőre vissza nem hozott könyvek késedelmi díját napi 10 filléres összeg helyett, heti, illetve minden megkezdett hetet alapul véve kerek összegben — forintban — állapítanánk meg. Hasonlóan kellene eljárni a diafilmeknél is. Igazi egyszerűsítés azonban az lenne, ha valamilyen technikai eljárással gépiessé tudnánk tenni az eddigi műveleteket.

Igen kedvező eredmény érhető el a képeken bemutatott kis jegykiadó automatával, amely meghatározott fémpénz, vagy fémpénzek bedobása után önműködően adja ki a bedobott pénz értékének megfelelő jegyet. A kiadott jegy ellenében kapná meg az olvasó- vagy látogatójegyet az olvasó, de a jegy ugyanúgy szolgálhatna késedelmi díjnyugtaként is. Ha ez bélyeg nagyságú lenne, azonnal fel lehetne ragasztani az olvasójegyre, vagy a törzslapra, s azon egyben az érvényesítést is jelenthetné.

Az ábrán látható kis gép a következő műveleteket végzi el automatikusan a fémpénz bedobása után: a kiadott jegyre felírja a könyvtár nevét, feltünteti az összeget, a jegy sorszámát, a jegy kiállításának dátumát, esetleg a gép sorszámát. Ezen felül biztonságosan tárolja a bedobott érméket, majd számláló szerkezete pontosan mutatja a bedobott érmék számát. Érdekessége, hogy idegen tárgyat nem fogad be, csak azt, amire be van ál-

lítva. A gépben egy kis páncélszekrény van, amit csak az illetékesek tudnak kinyitni. Az összeget, illetve a kiadott jegyeket számláló szerkezetéhez nem lehet hozzáférni. Visszaélésekre nincs lehetőség. (Az ábrán látható gépnél egyszerűbb típus is készíthető, ez ugyanígy megfelel a célnak.)

Az ábrán látható gép ára kb azonos egy irodai gép árával, az egyszerűbb szerkezetű azonban 40%-kal olcsóbb. A vételár az eddigi becslések szerint megtérül. A gépet az Irodagépipari és Finommechanikai Vállalat készíti (Bp. XIII. Jász u. 33. sz.)

dr. Podonyi András

A reprezentatív statisztika

Az utóbbi időben sokat foglalkoznak a szakemberek a hagyományos adatszolgáltatás egyszerűsítésével és átszervezésével, melyet úgy szeretnének végrehajtani, hogy a könyvtáros sokoldalú munkájáról, az elért eredményekről az egyszerűsítés után is használható adatokat kapjanak.

Tudunk arról, hogy a Könyvtártudományi és Módszertani Központ reprezentatív statisztika kimunkálásán dolgozik. Ez azt jelentené, hogy a könyvtáraknak nem kellene a forgalomról minden kölcsönzési napon bontott statisztikát vezetniük, csak meghatározott napokon mutatnák ki a kölcsönzött kötetek megoszlását.

Véleményünk szerint a fenti elv helyes, mert pl. a szépirodalom megőrzéséről is csak az utolsó negyedben kellett bontott adatokat szolgáltatni, s nem okozott zavart az első háromnegyed év ha-

sonló adatainak a hiánya. Így is lemérhető volt a szépirodalmi művek forgalmának megoszlása.

Az a terv, hogy a könyvtárak a jövőben előre meghatározott, azonos napokon vezetnek csak bontott statisztikát, helyes, és megvalósítása nagymértékben hozzájárul majd az egyébként is túlzott községi könyvtári nyilvántartási és ügyviteli munkák csökkentéséhez.

Szerintünk azonban még egyszerűbb lenne, ha még az ilyen fajta adatszolgáltatásba sem vonnánk be minden könyvtárat. Alaposan megfontolt elvek alapján minden megye valamennyi könyvtártípusából jelölnénk ki könyvtárakat olyan arányban, hogy az ezek által vezetett statisztika hű képet mutasson a forgalom megoszlásáról.

Dr. Takács József
módszertani csoportvezető,
Pécs, Megyei Könyvtár

A kisközségekkel dolgozó járási könyvtárosok gondolatai

Három kisközséges megye Vas, Veszprém és Zala járási könyvtárainak igazgatói tartották tavaszi munkaértékelésüket Keszthelyen és Kővágóórsőn a közös gondok megvitatása és a fejlődés lehetőségeinek mérlegelése céljából. A napirenden levő témák megfogalmazásában is az a szándék tükröződött, hogy a számos probléma közül az időszerűség szempontjából leglényegesebbek kerüljenek csak terítékre, de olyan részletes feltárással, hogy a vitából a további munkához jól hasznosítható tanulságokat meríthessünk.

Bécsi János keszthelyi járási könyvtárigazgató vitaindító előadása a járási könyvtár hálózati munkájának helyzetelemzését tartalmazta. A mondanivaló középpontjában az a kérdés állt: *hogyan segíti a járási könyvtár a falusi könyvtárak munkáját, más szóval, milyen módszertani munkát végez a járási könyvtár olyan területen, ahol a hálózat csupa apró településből áll.* Az előadó és a vita résztvevői elmondták, hogy a könyvanyag megfelelő fejlesztését tartották és tartják ma is egyik legfontosabb feladatuknak. E tekintetben is rendszeresen segítik és ellenőrzik a falusi könyvtárosok munkáját. Ennek az eredménye elsősorban, hogy a falusi könyvtárak olvasószolgálati hatóköre rohamosan szélesedik. Kár, hogy a munka hatásfokának mérésére sem a falusi könyvtárosnak, sem a járási könyvtárnak nincs ereje. A falusi könyvtárosok munkaidejét növelni kell, egyrészt a könyvtári *adminisztráció csökkentésével*, másrészt a *progresszív tiszteletdíj rendszer* bevezetésével.

Nem indokolt, és nagyon drága a falusi könyvtárakban évenként tartott *állományellenőrzés*. Elegendő lenne három évenként tartani, és szakaszosan, hogy a rohammunkát ki lehessen küszöbölni. Szabályozást igényel a rongálódás terhére *megállapított törlési százalék* meghatározása is.

Az állomány növekedésével párhuzamosan egyre égetőbb szükségletként jelentkezik a falusi könyvtárak katalógussal való ellátása. A cédulakatalógus elkészítése azonban rengeteg munkát jelent a járási könyvtáraknak, folyamatos rendbentartása pedig további gondot okoz. Viszonylag gyorsan megvalósítható és praktikus megoldásnak mutatkozik a járási könyvtár által készíthető *fűzetes címjegyzék*, amely a falusi könyvtárak típuskönyvanyagát foglalja magában és jól szolgálja az átlagos olvasói igényeket.

A könyvtár- és könyvpropagandáról szólva többen kifejtették, hogy az *író-olvasó találkozók*at hasznosnak tartják, ha kellő előkészítéssel rendezik őket. Különösen jó hatásuk van a mezőgazdasági szakíró-olvasó találkozásoknak. A könyvtárak propaganda célra fordítható hitelei — sajnos — olyan szűkösek, hogy semmi érdemleges vállalkozást nem lehet ennek terhére végrehajtani. A könyvtáros esetenként kénytelen a pénzügyi fedezetet innen-onnan összekunyerálni. A sok községgel foglalkozó járási könyvtárak működési feltételeinek alapos vizsgálata és javítása egyre égetőbb feladattá válik.

A siklói járási könyvtár igazgatója, aki vendégként volt jelen, jogosan sürgette, hogy a közel száz településből álló *járás kapjon művelődési autót*, annál is inkább, mert a falvak könyvellátásának a fő formája ma is a letéti rendszer. Számításba kell venni, hogy egy baranyai vagy Vas megyei járási könyvtár gazdasági és szakmai kapacitása átlagban 30—50-es, néhol azonban a községeknek ennél is szélesebb körében szóródik szét. Ugyanezek a területeken az olvasók száma néhol kétszeresére növekedett az elmúlt években, megduplázódott a könyvállomány, a járási könyvtárak technikai és személyzeti ellátottsága pedig nem tartott lépést a fejlődéssel.

A Veszprém Megyei Könyvtár öt színben készült, A 1-es nagyságú plakátja. A 600 példányban nyomtatott plakát nyomdai költsége 3600 Ft volt

Ezek a kérdések vezettek az értekezlet következő témájához, amelynek összefoglalóan ezt a címet adhatjuk: a kis települések korszerű könyvtári ellátásának lehetőségei, különös tekintettel a körzetesítésre. A témával kapcsolatban igen érdekes beszámolót tartottak a saját gyakorlatuk alapján *Puskás Sándorné* szentgotthárdi, *Németh Árpádné* tapolcai járási könyvtárigazgató és *Tóth Dezső* a pápai járási könyvtár munkatársa. A beszámoló és a vita alapján az álláspont erősödött meg, hogy egy-egy járás sajátos gazdasági és kulturális helyzetének alapján feltárása szükséges ahhoz, hogy eldönthessük, mely helyeken gazdaságosabb a letéti rendszer, és melyek azok a települések, ahol szükségszerűen a körzetesítés útját kell választani. Jó, hogy szemléltető példaként rendelkezésre állt a Kővágóörsi Közeti Könyvtár, amelynek szolgáltatásai jelenleg három községre terjednek ki, és a közeli jövőben újabb községek is belépnek a „szövetségbe”. A könyvtárak az egymásközi cserékből adódó jobb ellátottság érdekében társultak, de a könyvtári körzet szilárd társadalmi bázisa, az ugyancsak szövetségi alapon létrejött termelőszövetkezeti körzet is ugyanazokat a községeket foglalja magában, mint a könyvtári. A körzeti könyvtár egyik legfőbb pártfogója a szövetséget; Kossuth-díjas elnöke, *Sebestyén Gyula* hozzászólásában mint a kultúra „*legkamatozóbb*” és leghatásosabb befektetését említette. S ez az elismerés is megerősítette a jövőbeni körzeti könyvtárakba vetett bizalmukat, mint-hogy hosszabb idő munkájának tapasztalatai alapján nyent megfogalmazást ott az értekezleten. A könyvtár szeretete és megbecsülése csendült ki *Simon László* tanácselnök szavaiból is. A második téma vitájának összefoglalható tanulsága az, hogy gondos kiválasztás és előkészítés után az országban 15—20 helyen bátran létrehozhatjuk a könyvtári körzeteket, s addig is, amíg az országos létszámgazdálkodás nagyobb lehetőségeket nyújt, *várjuk az érdekelt megyei tanácsok művelődésügyi osztályainak megértő segítségét* azokból a létszámokból, amelyeket a kísérleti gazdaságok mellett létesítendő és sok helyen nem létező művelődési otthonok céljára kaptak.

A tapasztalatcsere tehát értékeljük nemcsak a szokványos értelemben, hanem olyan szempontból is, hogy a résztvevők a könyvtárak távlati sorsát érintő kérdésekhez érdemben szólhattak hozzá és kialakult a munkának az a jó légköre, amelyben sem a fontoskodás, sem a demagógia nem talál visszhangra. Bizonyosak vagyunk abban, hogy minden résztvevő sokat tanult a három nap alatt.

Szente Ferenc

A körzeti könyvtári kísérlet

Néhány megjegyzést kívánok fűzni *Szente Ferenc*nek a Könyvtáros márciusi számában megjelent cikkéhez és az általa közölt szervezeti szabályzat tervezethez.

Nagyon helyeselhető, hogy végre egy nagyszabású vállalkozást *kísérletnek* tekintünk s nem csinálunk belőle kampányt. Ez a felfogás számos hibától menthet meg bennünket. A kísérletnek azonban vannak szabályai, amiket be kell tartani. Ez esetben pl. *ki kell próbálni a falusi könyvtári ellátás más módszereit is*, hogy a körzetesítést ezekkel összefüggésben értékelhessük. Mi lehet még a kísérlet tárgya? A letéti és a bibliobusz. Fontos, hogy a kísérlethez lehetőleg teremtsünk azonos feltételeket s közben az eredmény kialakulását ne igyekezzünk szubjektív tetszésünk, előítéleteink szerint befolyásolni. (Ezt különösen a végrehajtóknak kell figyelembe venni!)

A kísérleti helyek számát a variációk számától is függővé kell tenni! A cikkből több változat lehetősége rajzolódik ki. Kérdés: minden lehető és szükséges változatot figyelembe vettünk-e, s egyes változatokon belül megvan-e a szükséges mennyiségű kísérleti hely? Ebből következően: a megnyugtató döntéshez, általánosításhoz elegendő-e a 20 egység?

A kísérlet végeredményét az összes tényező komplex egybevetésével és mérlegelésével állapíthatjuk meg. (Településtípus, könyvtári ellátási típus és ezek változatai, intenzitás, gazdaságosság, a lakosság érdeke, a könyvtáros megterhelése, a tanácshoz való kapcsolat stb.)

Látnunk kell, hogy *a körzetesítés*, — mint általában a szakigazgatási körzetesítés is — *ha beválíik sem tekinthető végleges megoldásnak* pillanatnyilag kialakult, vagy kialakuló formájában. Átmeneti és szükségmegoldás mindaddig, míg a gazdasági és közigazgatási egység meg nem valósul. Jelenlegi irányát, mértékét és módját tehát a várható megoldást figyelembe véve kell kialakítani.

A körzetesítést össze kell hangolni a jelenlegi gazdasági, népművelési és oktatási körzetesítéssel. (Ezt a szervezeti szabályzat-tervezet is leszögezi!) Ezen felül lehetőleg kerülendők a körzeti átfedések, metszések. Irányadó a *tsz-ek integrációja*, később úgyis ehhez kell kapcsolódnia a helyi tanácsi szervezetnek.

Igen lényeges a *körteti központ megfelelő kiválasztása*. Ennek — a fentiekből következően — nem feltétlenül kell egybeesnie a pillanatnyilag legjobban működő könyvtár székhelyével.

A *letéti rendszerről*, — amely pedig lényeges könyvtárpolitikai kérdés — *érdemes irást nem olvashattunk* Sebestyén Géza cikke óta. („A letéti rendszer új szakasza”. = A Könyvtáros, 1960. 4. sz.) Most Sente Ferenc említést tesz a szentgotthárdi kísérletről a „*letéti rendszer korszerűbb változatával*.” Hogy miben és mennyiben korszerűbb, mint a Sebestyén cikk elvileg és gyakorlatilag is szinte minden tisztázó koncepciója, azt nem tudjuk így megállapítani. Jó lenne ennek eredményét mielőbb közzétenni! Egyrészt azért, hogy tudjuk meg végre: miben „korszerűbb”? Másrészt: mielőtt egyes megyék teljesen fel nem számolják a maguk korszerűtlen letéti rendszerét. (Többfelől lehetett ugyanis hallani a községi letét teljes felszámolására irányuló terveket. Miért ne, gondolják egyesek, ha olyan „gazdagok” vagyunk, hogy még az 1000 lakoson aluli községi könyvtárak is teljes önellátásra képesek!)

A tanulmányt és a szervezeti szabályzatot érezhetően a *kérdés alapos helyszíni és szakirodalmi tanulmányozása*, átgondolása és előzetes megvitatása (belső és külső önkontrollja) előzte meg. A kérdés jobb megértése és elmélyítése érdekében legalább a *probléma válogatott szakirodalmát*, jó lett volna közölni! (Lapunk továbbképzési rovata újabbban szerencsés módon — de nem következetesen! — valósítja meg ezt az ismeretterjesztéssel szemben oly gyakran támasztott és hangoztatott könyvtári követelést!) Mivel tágabb értelemben a lap minden cikke továbbképzési funkciót is betölt — ha az valóban jó —, tegyük gyakorlattá az újat és fontosat adó cikkek esetében az ajánlott irodalom közlését. Ebben az esetben azért is van ennek különös jelentősége, mert az irodalom jelen problémánkon túlmutat, illetve beágyazza azt a *területrendezés és a gazdasági körzetek kialakításának általános kérdéskörébe*, amivel nekünk könyvtárosoknak is egyre inkább számolnunk kell mind a távlati tervezés, mind a gyakorlati munkánk során.

Ezért állítottam össze az alábbi irodalomjegyzéket. A kisközségek problémáival foglalkozó könyvtári cikkek száma kevés, s azok problematikáját Sente jórészt szintézisbe foglalta. A külföldi könyvtári szakirodalom szintén kevés; ami van, az is nehezen hozzáférhető, vagy idegen nyelvű, s főként a könyvtártelepítés általános módszertani kérdéseivel foglalkozik. Így ezekről gyakorlatilag lemondhatunk. *Magyar vonatkozásban leghasználhatóbbnak a közgazdasági, gazdaságföldrajzi, államigazgatási és jogi, valamint mezőgazdasági könyv és folyóirat irodalmunk látszik*: ebből adunk példaképpen egy válogatást:

I. K Ö N Y V E K

1. Boér Andrásné — Földi Tamás — Kolos Miklós: A népgazdaság tervszerű irányításának tökéletesítése. Szakbibliográfia. Bp. 1961. Közgazd. és Jogi K. 166 l. (Időszerű gazdasági kérdések irod. 7—8.)
2. Gerle György: A regionális tervezés metodikájának egyes kérdései. Bp. 1962. Felsőokt. Jegyzetell. soksz. 56 l.
3. Kőrödi József: A borsodi iparvidék. Bp. 1960. Közgazd. és Jogi K. 283 l.
4. Kovácsics József: Község-szervezetünk problémái Baranya megyében. Bp. 1961. Tankönyv K. 58 l. (Studia Iuridica ... 12.)
5. A magyar mezőgazdaság termelési körzetei. 1. Bernát Tivadar — Enyedi György: A szántó-földi növénytermelési körzetei. Bp. 1961. Mezőgazd. K. 168 l.
6. Markos György: Magyarország gazdasági földrajza. Bp. 1962. Közgazd. és Jogi K. 583 l.
7. A salgótarjáni iparvidék. Szerk. Gajzágó Aladár. Salgótarján, 1962. Nórádmegyei Munkásmozg. Muz. 286 l.
8. Takács Imre: A járási tanácsok feladatai. Bp. 1963. Közgazd. és Jogi K. 354 l.
9. Területi elhelyezés és üzemi specializálás a mezőgazdaságban. (A Magyar Közgazd. Társ. Mezőgazd. Szakoszt. 1961. jan. 25-én rend. ankét vitaanyaga. Szerk. Vági Ferenc.) Bp. 1961. Mg. K. 165 l.
10. Veszprém megye községeinek komplex áttekintése. (Szervezési és igazgatási tanulmányok.) Bp. 1958/59. Soksz. kézirat 4 kötetben. *Ísm.*: Beér János: Veszprém megye községeinek komplex áttekintése. Jogtudományi Közlöny, 1960. 7—8. sz. 1—27. l.

II. T A N U L M Á N Y O K, C I K K E K

1. Enyedi György: Földrajzi munkamegosztás és termelési körzetek a mezőgazdaságban. Bp. 1961. Akad. K. 153—172. l. (KlNy. a Földrajzi Értesítőből.)
2. Kolta János: Gazdasági földrajzi kiskörzetek Baranya megyében. Bp. 1961. Akad. K. 60. l. (KlNy. a MTA Dunántúli Tudományos Intézetének „Értekezések 1960.” c. kötetéből.)
3. Krajkó Gyula: A gazdasági körzetesítés néhány elvi kérdése. Szeged. — 1961. Akad. ny. 223—246. l. (KlNy. a Földrajzi Közleményekből.)
4. Lukácsy Róbert: A termelészövetkezeti kisközségek közös tanácsainak kialakítása. = Állam és Igazgatás, 1963. 2. sz.
5. Palkó Sándor: A kis lélekszámú termelészövetkezeti községek igazgatási problémái. = Állam és Igazgatás, 1960. 5. 385—389. l.
6. Perczel Károly: Faluhálózatunk fejlesztéséről. = Valóság, 1960. 3. 53—64. l.
7. Simon László: Adatok Zala megye mezőgazdasági mikrokörzeteinek vizsgálatához. Bp. 1961. Akad. K. 45—66 l. (KlNy. a Földrajzi Értesítőből.)

Kertész Gyula

AZ OLVASÓI ÍZLÉS FEJLESZTÉSE

A cél, amely az olvasót a könyvtárba vezeti, mindenkinél más és más lehet. Kereshetjük olvasmányainkban egyszerűen a szórakozást, vezethet bennünket az új dolgok megismerésének vágya, akarhatunk önmagunktól, gondjainktól menekülni, vagy éppen tudatosan művelődni. Emellett azonban mindannyiunkat ugyanaz a cél is vezet: a szépet keressük.

Olvasmányaink kiválasztásánál természetesen nem mindig ugyanaz a szempont az elsődleges; a választást a pillanatnyi körülmények, lelkiállapotunk befolyásolják. Kevésbé változó tényezőként hatnak választásainkra hajlamaink, műveltségünk, olvasottságunk, életkorunk. Ha azonban az írótól művének olvasása során megkaptuk azt, amit éppen vártunk: azt mondjuk, hogy műve szép volt. Amit tulajdonképpen mindig is kerestünk.

Találkozásunk a széppel esztétikai élmény, amely mindig bonyolult együttese a testi-lelki hatásoknak. Életérzésünk felfokozását jelenti, s nem csupán megnyugvást, hanem nemes gyönyörűséget is. Az irodalmi élmény nem a természetnek és jelenségeinek közvetlen hatásán épül. A költő a saját élményeit ábrázolja, ebben a másodlagos képből gyönyörködünk, ezt vetítjük vissza saját hasonló élményeinkre, melyeknek szépségét kiemeli. A többlettel a művész ajándékoz meg bennünket.

A szép utáni vágyunk teszi vonzóvá számunkra az irodalom művészi alkotásait. Ezekben azonban nemcsak az esztétikai élményt találjuk meg, hanem gondolataikat, eszméiket, erkölcsi tanításukat is. Az olvasás éppen hallatlanul széles nevelő hatása miatt vált pótolhatatlanná a mai ember életében, ez adja meg természetesen a könyvtáros-hivatás jelentőségét is.

Irodalom és színvonal

Csak a magas esztétikai mércének is megfelelő mű szolgálhatja az eszmei-erkölcsi nevelést. Hiába hordoz eszmeileg helyes tanítást, ha művészileg gyenge, hatása elrepül a szórakozás pillanataival együtt. A szórakozás igényét persze a gyenge színvonalú, mesterségbeli irodalom is kiszolgálhatja ideig-óráig. Addig, míg divatja tart, s megünt dalként nem válik mindenki számára élvezhetetlenné.

A világirodalom nagy alkotásait ezekkel szemben az jellemzi, hogy bennük együtt találjuk meg az esztétikai élményt és a szórakozást. Ha a szórakoztató, figyelmet lekötő elem hiányzik, a mű l'art pour l'art esztétizálásba fullad, ha az esztétikai színvonal is alacsony, legfeljebb unalmas tanregény lehet.

Nagy művészek hatása néha akkora, hogy az ő szemükkel látunk, gondolataikat a magunkénak érezzük. Nagy írók művei újabb és újabb világot nyitnak meg előttünk, melynek részeseivé leszünk, s melyben ismerősként bolyonghatunk. Mikszáth ajándékozott meg bennünket a palóc és tót parasztok, a felvidéki kisvárosok, az apró dzsentri és a vármegyei urak mikszáthi világával. Lev Tolsztoj a Háború és békében nem csupán a napóleoni kor Oroszországát eleveníti meg teljes gazdagságában, hanem új világot is teremt: Tolsztoj világát. Ivo Andrić a balkáni török uralom, Andersen-Nexó a dán munkásélet ábrázolásával adott teljesen újat.

A nevelő hatáshoz az is szükséges, hogy a mű eszméit, gondolatait az olvasó jö-hiszeműnek, igaznak, s ezáltal a magáénak tarthassa. Tusakodhat a könyv gondolataival, de az őszinte mondanivaló megingatja véleményét. A személyi kultusz éveiben megjelent számos munka azért nem érhetett el hatást, mert az olvasók nem érezték őszintének, nem voltak meggyőződve arról, hogy a szerző legbensőbb gondolatait fejezi ki.

A könyvtárosnak tehát az erkölcsi, eszmei nevelés céljaira alkalmas, a magas esztétikai mércének is megfelelő, ugyanakkor őszinte műveket kell olvasóival megkedveltetnie.

Tegnap és ma

Az irodalom évszázadai számtalan olyan alkotást adtak a világnak, melyek örök érvényű igazságokat, tanítást hordoznak. Mások veszítettek ugyan időszerűségükből, de még mindig van mondanivalójuk számunkra is. Mi azonban a mában élünk, prob-

lémáink közül éppen a legmaibbak még részben tisztázatlanok bennünk. Ezeknek tisztázásában azonban csak a mai irodalom lehet segítségünkre.

Országszerte tapasztalják a könyvtárosok, hogy egyre többen olvassák — különösen a 40 évnél fiatalabbak között — a mai szerzők műveit. Más kérdés azonban, hogy ezek közül az alkotások közül mi, és kik között népszerű? Alaposabb vizsgálódásokból az derül ki, hogy Budapesten és néhány nagyobb vidéki városban a könyvtárak fejlettebb izlésű értelmiségi és munkás olvasói könyvtermésünk javát keresik. Ugyanakkor azonban azt is látjuk, hogy széles olvasórétegek izlése rekedt meg az alacsony színvonalú irodalom területén. Ezen az úton nagyon nehéz előbbrejutni. A szórakoztató mese utáni vágy könnyen kielégül anélkül is, hogy magasabb eszmei és esztétikai igények születnének.

Nem is ritka jeleség, amikor a könyvtáros diadalmasan újságolja: olvasói már eljutottak Jókaitól egyik-másik mai, sokat szereplő kalandregény írónkig. Nem gondolnak arra, hogy haladásról itt szó sincs: olvasóik itt is, amott is csupán az izgalmat, a fordulatot mesét keresnek. Míg azonban Jókai művészi adottságai a meseigény kielégítésén kívül esztétikai hatás keltésére ma is alkalmasak, könnyű irodalmunk említett képviselőinek művei még néhány esztendő terhét sem bírták el.

Persze ne jusson eszünkbe elítélni azokat az olvasóinkat sem, akik a könyvben valóban csak az izgalmat, a mesét keresik. Eljuthatnak ök az olvasás magasabb fokára is, ha segítségükre leszünk. Adjuk meg nekik azt, amit kívánnak, de többletet is nyújtunk: kölcsönözzünk számukra szórakoztató, fordulatos műveket, mégpedig olyan színvonalon, hogy nevelő célra való alkalmasságuk ne lehessen kétséges.

Fordulatos, eseménydús és mégis értékes műveket egyébként a legkisebb könyvtár anyagában is könnyűszerrel találhatunk. Fielding pikareszk-ízű könnyedsége, Prévost mértéktartása, Victor Hugo szociális mondanivalót is hangsúlyozó érzelmessége, Dickens szentimentalizmusa, Gogol epikus lendülete, Zola merész naturalizmusa, Stevenson kalandos képzelete, Wells utópiái, Gorkij megrázó, erős és hitet sugárzó optimizmusa kimeríthetetlen skáláját nyújtják az igényes szórakoztatás irodalmi eszközeinek. Gazdag ezen a téren magyar irodalmunk is. Az újabbak közül Tersánszky életkedvet sugárzó humora, Tamási derűje, Kassák céltudatossága, Kodolányi időt és teret lenyűgöző képzelete annyi más szerző munkáival együtt könnyen megtalálja az utat a szórakozást keresőkhöz is. A szovjet irodalomból Solohov hatalmas epikája Ilf—Petrov, Szolovjev szatirikus hangja, Jan krónikázása, Szimonov megrendítő emberábrázolása ragadható ki példaként.

A könyvtáros tehát ott kezdje meg olvasójának irodalmi nevelését, ahol az éppen áll, és ne akarja azonnal teljesen idegen területre erőszakolni. Ha ilyesmit kísérelne meg, nem tudná elkerülni, hogy olvasója mindjárt az első lépésnél kedvét ne veszítse.

A kezdet kezdetén

Aki a rendszeres olvasást felnőtt korban kezdi el, többnyire még nem tudja pontosan, hogy mit akar. Az emberek többsége nyilván a szórakozás céljából olvas, ezt keresik elsősorban a kezdő olvasók is. Meglelése azonban jóval nagyobb szellemi erőfeszítést kíván tőlük, mint a gyakorlott olvasóktól. Az olvasás megkedvelésére az emberek elsősorban fiatal korukban fogékonyak. Felméréseink azt mutatják, hogy a könyvtárak idősebb parasztolvasói kevés kivétellel fiatal korukban kezdték meg a rendszeres olvasást, nem ritkán a hajdani olvasókör, gazdakör falai között. Az idősebbeknél az olvasás megkedvelésének akadályai elsősorban technikai: a keveset gyakorolt olvasás fárasztó számukra. A fáradtság könnyen elkedvetleníti őket. Nem követünk el hibát, ha számukra elsősorban a fordulatot, figyelmet lekötő műveket ajánljuk. Ne ijesszük meg őket vastag kötetekkel, novellák, kisebb regények megfelelőbbek. Arra viszont nincsen semmi szükség, hogy ezek az olvasást felnőtt korban kezdők ugyanígy a múlt századból induljanak el, mint azok, akik ötven évvel ezelőtt forgatták az első könyveket. Jókai mesetermő képzelete, ragyogó stílusa, humorának elmiessége, kedvessége. Mikszáth anekdotázása, Gárdonyi békes humora és paraszti racionalizmusa kiválóan alkalmas ugyan a kezdő olvasó lebilincselésére, de mellettük ugyanilyen gyönyörűséggel olvashatják Galambos Lajos, Sánta Ferenc, Hernádi Gyula, Solohov, vagy akár Hemingway novelláit is.

A modern kisregény formái, szerkezeti, ábrázolási megoldásai nem mindig érthetőek a kezdő olvasó számára. A legjobbak azonban itt is kivételek: az Öreg halász és a tenger, vagy az Iván Gyenyiszovics egy napja éppen stílusuk, szerkezetük klaszszikus tisztasága miatt megragadják a gyakorlatlanokat is. A mai magyar irodalom sem szegény ezen a téren. Ugyanakkor nem hallgathatjuk el, hogy irodalmunkat a közérthetőség szempontjából nem csupán dicséret illeti.

Az elrontott ízlés

Nehezebb a könyvtáros dolga azokkal az olvasókkal, akik tudják, hogy mit akarnak, de rosszat akarnak. Ponyvák, szirupos, érzelgős történetek, kalandregények rontták el ízlésüket, az izgalmat vagy érzelgősséget keresik ma is.

Ha ízlésfelmérést végeztünk olvasóink között, sokszor elszomorító eredményre jutunk. Hányan és hányan találják Adyt érthetetlennek, József Attilát közönségesnek, Németh Lászlót unalmasnak, Solohovot terjengősnek, Böllt zavarosnak! És nem is csupán azok, akik számára Dumas és Bourroughs jelentik az irodalmat. Az elmúlt emberöltő irodalmi szemléletének levegője a mai felnőtt olvasók jó részére hat, műveltebbekre talán még inkább, mint a kevésbé műveltekre. Gátlást jelent ez az iskola nevelőmunkájára is: a pedagógusok maguk sem mentesek e hatások alól. Korlátait csak nagy erőfeszítéssel törhetjük át. Sokkal kényelmesebb elhinni, hogy az a jó művészet, amit erőfeszítés nélkül megérthetünk, melynek mondanivalóját küzdelem, sőt gondolkodás nélkül befogadhatjuk. Az olvasói szellemi tunyaságot a könyvtáros kényelemszeretete is támogathatja. Talán abban a téves hitben, hogy az értéktelentől, a mesterségbeli irodalomtól az olvasás önmaga is eljuttathat az értékesig, az igazi irodalmi élménvig. Nem így van. A színvonalas, egyszerű irodalomtól valóban eljuthat az olvasó a magasabbrendű harmónia világáig, de a kezdetleges, színvonalatlan irodalmi termékek sarában bentragadhat, ízlése megkapaszkodik és egész életén keresztül forgathatja haszontalanul a silány irodalmi narkotikumot tartalmazó, értéktelen alkotásokat.

Ezeknek az olvasóknak hiába mondja a könyvtáros, hogy olvasmányaik értéktelenek, hiszen ez sérti, de nem győzi meg őket. Vigyáznia kell, hogy ne ajánljon számukra eseménytelen, lélekelemző műveket. Arra viszont törekedjék, hogy az eseménydús, fordulatos, vagy érzelmes műveknek a javát adja, az ajánlott művekben mutatózó esztétikai többletre beszélgetései során hívja fel a figyelmet. Az oktató, tudálékoskodó hangot kerülje el, próbálja a könyvek saját magára gyakorolt élményét tolmácsolni. A későbbiekben a jó művek olvasása előbb-utóbb lényegesen fejleszti az olvasó esztétikai érzékét és igényét. A fejlődés mértéke természetesen az egyéni adottságoktól függ. Aki esztétikai követelményeket is támaszt olvasmányaival szemben, már elhatárolta magát a bestseller és ponyvairodalomtól.

Az egyoldalúak

Esztétikai reagálóképességünk gyermekkorunkban alakul ki. Kora gyermekkorunk élményanyagában a legerősebb emléknymok rögződnek. Az irodalmi élmény ízlésalakító hatása is erősebb a kora ifjúság idején, mint a felnőtt korszakban. Azok a formai megoldások, az a szerkesztési és ábrázolási mód, amely fiatalon mély élménnyel ajándékozott meg, időfelettinek vélt szabványként határozhatja meg ízlésünket.

A már nem fiatal falusi lakosság tanultabb része nagyobbára a könnyű irodalom főztjén nőtt fel. A közismert külföldi bestseller írók mellett a sikervadász irányt a magyar irodalomban is népes csoport képviseli.

Más értelmiségi, vagy olvasott könyvtárlátogatók járatosabbak az irodalom értékes területein, de érdeklődésük megrekedt a múlt században, vagy polgári előítéletük, esetleg kultursznobizmusuk következtében a mai irodalomból csak egyes nyugati szerzők iránt érdeklődnek. Ezekkel az olvasókkal szemben a könyvtárosnak türelmesnek kell lennie. Ha észrevennék, hogy ízlésük megváltoztatására törekszik, mereven elutasítanák. Keresse meg ilyenkor az olvasó által kedvelt irodalomból azokat az elemeket, amelyek a maival kapcsolatban vannak és ezekre hívja fel a figyelmet. Arra jól ügyeljen, hogy az új, amit ajánl, színvonalában ne maradjon el az eddigi olvasottak mögött.

Akik jó ösvényre találtak

Az esztétikai élmény irodalmi útját aránylag biztos lábbal járók a versolvasók. A költemény olvasója átéli a mű hangulatát, észreveszi ritmusát, értékeli nyelvét, szerkezetét, mondanivalóját. A rendszeres versolvasás így a fejlődés magvát is hordozza. Régi könyvtáros tapasztalat, hogy a regényolvasók gyakran rekednek meg a múlt század alkotásainál, egy-két szerzőjénél. A rendszeres versolvasók azonban a mában élnek olvasmányaikban is. József Attila, Radnóti, Illyés, Simon István, Csánádi Imre könnyen megtalálja a mai olvasók szívéhez vezető utat. Még a kis falusi könyvtárak olvasói között is akad olykor egy-egy fiatalabb, aki türelmetlenül nyitja fel az irodalmi folyóiratok friss számát, hogy a költők legmaibb mondanivalójára leljen.

Az idősebb falusi olvasók között azonban nagyon ritka a versolvasó, aki akad elvétve, a múlt század nagyjait forgatja. Talán így is van rendjén. A távolság neveltetésük, kialakult szépérzékük és a mai költészet között túlságosan nagy, semhogy egykönnyen át lehetne hidalni. Abba azonban ne nyugodjunk bele, hogy csak egy-két olvasónk kölcsönöz versesköteteket. Fiatalabbaknál nem is nehéz elérni, hogy egyet-egyet hazavigyenek. Ha ezt jól segítettünk kiválasztani, talán a legtöbbet tettük, amit tehettünk.

Tudatosan — tervszerűen

A községi könyvtárak olvasóinak csak kisebb része kerül ki — sajnos — a felnőtt parasztlakosság soraiból. Ezek a parasztolvasók gyakran tudatos művelődésvágygal olvasnak. Szépirodalmi érdeklődésük elsősorban a magyar klasszikusok felé irányul. A paraszti életet ábrázoló művek mindig érdeklik őket. Jókai, Gárdonyi idillikus parasztabrázolója után azonban néha visszariadnak saját életük problémáinak realisabb feltárása elől. Nem ritkaság például, hogy az első találkozás Móricz világával visszas hatást kelt az ismerkedőben. Erőteljes nyelve, nyers őszintesége, az előtte elhallgatott igazságok éles megvilágítása túlságosan hevesen hat. Gyakran történelmi regényei könnyítik meg Móricz megkedveltetését. Az Erdély-trilógia, a Rózsa Sándor népszerű a parasztolvasók között és elvezet a nagy író többi alkotásaihoz.

Nagyon sok tapasztalat utal arra, hogy a paraszti életet belülről feltáró írók sem kaptak még akkora helyet a falusi olvasók érdeklődésében, mint azt munkásságuk megérdemelné. Különösen érvényes ez Veres Péterre és Szabó Pálra, akik maguk is a parasztság soraiból nőttek ki és dokumentális hűséggel örökítették meg átélte paraszti sorsuk problémáit.

A mezőgazdaság szocializálása óta új és az eddigiektől teljesen eltérő nagy kérdésekkel került szembe a magyar falu. Szabó Pál és Tamási Áron után Galambos Lajos és Sánta Ferenc tűnt fel a paraszti életforma átalakulását ábrázoló regényeivel. Művészi kifejezőképességük élesen megkülönbözteti őket néhány kortársuktól, akik ugyanennek a témának irodalmi feldolgozását csupán jószándékukra támaszkodva vállalták.

A tudatos művelődésvágygal olvasók természetesen nem maradhatnak meg egy-két kedveltebb témánál, vagy néhány író műveinél. Ezek az olvasók — vállalva az önképzés fáradtságát — arra törekednek, hogy az irodalom minél szélesebb területeit ismerjék meg. Ezért nem mindig elégednek meg a könyvtáros esetenkénti segítségével. Szívesen veszik, ha a segítség nagyobb távlatra szól, és a könyvtáros közreműködik olvasótervük elkészítésében. A könyvtárosok azonban elég ritkán vállalkoznak olvasóterv kidolgozására, pedig ennek olvasóink irodalmi ízlésének fejlesztésében sok haszna mutatkozna.

Az olvasótervnek az olvasó adottságaiból, érdeklődéséből, eddigi olvasottságából kell kiindulnia. Úgy állítsák össze a tervet, hogy a könnyebben megérhető művek előzzék meg a nagyobb olvasottságot feltételező könyveket. Körben bővülő jellegű legyen, tehát ne csak színvonalának mélységében, hanem tárgy, forma, stílus és műfaj tekintetében is egyre szélesebbre terjessze ki az olvasó látókörét. Az olvasóterv elkészítése csak akkor jár igazi haszonnal, ha a könyvtáros az elolvasandó könyveket is olvasóinak rendelkezésére tudja bocsátani.

Eszköz és cél

A könyvtáros ízlésfejlesztő munkája nehéz feladat. Olyan nehéz, mint valakit hozzásegíteni ahhoz, hogy kifejlődjék benne az élnitudás, az alkotókedv, az érzelmi reagálás bonyolult képessége. Nehéz azért is, mert nem használhatja az iskolák tárgyi, tematikai elemző módszerét. A könyvtáros magával a könyvvel nevel. Ha rámutat a mű néhány fontosabb tulajdonságára, evvel csak a figyelmet próbálja felébreszteni az olvasásra. A virágot azonban nézni kell és nem magyarázni. A legszebb leírásnál, a legmeggyőzőbb dicséretnél is jobban érezzük a szál székfű szépségét, ha kezünkbe vesszük, látjuk, érezzük. A könyv eszméit a leghatásosabban maga a könyv adja át.

Ízlésfejlesztő munkánk végső célja az önállóságra nevelés. Az olvasót magát kell képessé tennünk a legmegfelelőbb irodalmi művek kiválasztására. A helyes ítéletalkotás képessége, az irodalomban való tájékozottság teheti egyedül erre alkalmassá. Ezeknek a készségeknek a megszerzésében segítségére lehetünk. Az irodalmi műveltség magasabb fokát úgyszólván csak saját erejéből szerezheti meg, ha igaz emberi együttérzéssel olvad bele az olyan mű olvasásába, amely mélyen, őszintén ábrázolja az irodalom örök tárgyát: az embert.

Ughy Jenő

AZ ÍZLÉSFEJLESZTŐ MUNKA FELTÉTELEI

A községi könyvtárak régen túlnőttek azon a korszakon, amikor még csupán számszerű eredményekkel is megelégedhettek. Egyre nagyobb a községi könyvtárak könyvbeszerzési kerete, szinte naponta értesülünk könyvtárak korszerű átalakításáról, szépítéséről. Azok a feltételek azonban, melyek a nevelőmunka fokozásához, az olvasók ízlésének fejlesztéséhez szükségesek, nem mindig anyagiak.

Vannak anyagi feltételek is. Elsősorban a könyvvállományra gondolhatunk. Itt sem old azonban meg mindent az összeg nagysága, ahogyan az állományt sem jellemzi egyedül a kötetek száma. Az állomány összetétele ugyanilyen fontos. A könyvek kiválogatásánál tehát nem csupán a szükségleteket és az igényeket, hanem a színvonal szempontjait is igénybe kell vennünk. Ezt nagyon könnyűvé teszi a törzsanyag jelölése, melyet a rendelőjegyzéken találhatunk. Sok községi könyvtáros nem veszi figyelembe ezeket a jelzéseket, pedig megkönnyítik a beszerzés munkáját.

A könyvvállomány összeválogatásánál azokról az igényekről és szükségletekről se feledkezzünk meg, amelyek a fejlődés hoz magával. Nyolc-tíz évvel ezelőtt a könyvtárosok nagy része feleslegesnek tartotta pl. verseskötetek beszerzését. Ma már legalább a klasszikus költők művei minden könyvtárban megtalálhatók. Ez kevés. Meg kell vásárolnunk a mai költők műveit is, a fiatalabbak között találunk olyanokat, akik ezeket szívesen elolvassák.

A falu szocialista átalakulása azt is magával hozza, hogy ma már szinte minden faluban rendszeres oktatásban vesznek részt nemcsak a fiatalok, hanem az idősebbek is. A községi könyvtárak feladata a tanulók segítése. Az iskola ad irodalmi ismereteket, de művelt ember csak az lesz, aki olvassa is az irodalmat. Ebben a könyvtár többet tehet mint az iskola. A könyvvállományból ne hiányozzanak a megfelelő művek, különösen ne a kötelező olvasmányok.

A másik, részben anyagi jellegű feltétele az ízlés fejlesztésének a megfelelő környezet. Községi könyvtárainknak egyre szebbeknek, vonzóbbaknak kell lenniök. Így szívesen jönnek ide az emberek, több időt töltenek el. Szép környezetben nemcsak könyveket, hanem folyóiratokat is olvasnak. Mivel szívesen tartózkodnak a könyvtárban, a könyvtáros többet foglalkozhat velük.

Megfelelő környezet megteremtéséhez nem elég a pénz. Az is kell, hogy a könyvtáros szeresse könyvtárát és olvasóit. Rend, tisztaság nélkül a legújabb könyvtár-épület is visszataszító lehet.

A jó nevelőmunkának feltétele a könyvanyag ismerete is. Enélkül a könyvtáros nem láthatja el ízlésfejlesztő feladatát. Nem olvashat el minden könyvet, de értesülnie kell a legújabb kiadványokról. Könyvtárának könyveiről a *Könyvtárosban*, az irodalmi folyóiratokban, sőt a napilapokban is olvashat kritikát. Az ismeretterjesztő könyvekről az egyéb folyóiratok tájékoztatnak. Ha elolvás egy könyvről szóló ismertetést, a könyvet magát is vegye kezébe és nézze át. A könyvismertetések állandó olvasása kritikai érzékét is kifejleszti. Erre szüksége van, mert olvasóit csak így taníthatja meg az irodalom értékelésére. Olvasás közben is jusson eszébe, hogy ezt a könyvet melyik olvasójának fogja ajánlani.

Ha kritikus szemmel néz, olvasóit is megtaníthatja az egyes művek közötti színvonalkülönbség felismerésére. Találkozhatunk olvasókkal, akiknek nagyon tetszett az Anna Karenina és Gergely Márta: Füstéri Madonna című könyve. Hogy miért, azt nem tudják elmondani. A könyvtárosnak kell megmagyaráznia, hogy az emberi érzések ábrázolásában milyen óriási eltérés van a két mű között. Az Anna Karenina emberek tízezeinek holtig tartó élménye, a másik regény kedves, kellemes olvasmány.

A könyvtáros csak akkor tudja vezetni olvasóit, ha nem hanyagolja el saját maga állandó képzését, „készül”, mint a jó pedagógus arra, hogy az embereket a könyv erejével nevelje.

Az utolsó feltétel tekintetében a községi könyvtárosok könnyebb helyzetben vannak, mint a városiak. Ez az olvasók ismerete. A községi könyvtárosok rendszerint személyesen ismerik az embereket. Tudják, milyenek az életkörülményeik, műveltségi fokuk, érdeklődési körük, problémáik. Ez igen nagy segítség.

Van azonban még egy feltétel; a segíteni akarás, az emberek, olvasók és nemolvasók szeretete. Ha ez sem hiányzik, az eredmény nem marad el.

Sikabonyi Györgyné

OLVASÓ LÁNYOK, ASSZONYOK

A könyvtári gyakorlatban az olvasókat csoportosítani szokás foglalkozás, életkor stb. szerint. Érdekes és tanulságos egy-egy olvasócsoport érdeklődését lemérni, megállapítani az összefüggéseket, s a könyvtáros teendőit. Nem lehet ebből természetesen szabályt alkotni a könyvtáros számára, hisz az olvasók nem „csoportot”, hanem „egyéneket” jelentenek.

A nőolvasókkal való foglalkozás érdekes és összetett feladatot jelent. A serdülőök problémáitól kezdve, az érett nő sokirányú érdeklődésén keresztül az öregkor lehiggadt szemléletével, sokszor összeszűkült látókörével egyaránt számolnunk kell.

Tapasztalataink azt mutatják, hogy az olvasás intenzitása a serdülő korban a legmagasabb. Ebben a korban túlnyomórészt szépirodalmat olvasnak. A lányregények — a pöttyös és a csíkos sorozat könyvei — nagy népszerűségnek örvendenek. Érthető, hiszen ezek a fiatal lányok problémáival foglalkoznak. (Érdekes megfigyelni, hogy a sorozatban megjelent könyvek között forgalmas könyvnek számítanak azok a kiadványok is, amelyeknek előző — nem pöttyös és nem csíkos — kiadása ritkán került a kislányok kezébe.)

A sorozat szorgalmas olvasói nem ragadnak meg a sorozatoknál, hanem a sorozaton kívül, ám a témánál maradva, az ifjúság problémáival foglalkozó könyveket keresik. Ilyenkor kell résen lennie a könyvtárosnak, hogy megtalálja a „felőttebb” irodalomban az őket érdeklő műveket. (Szívesen olvasta a csíkos sorozatot kedvelő középiskolás olvasónk pl. Akszjonov: „Kollegák” — Bednij: „A lányok” — Bárány: „Kis ház a szigeten”, — Hajduska: „Kollégiumi lányok” c. munkáját.) Elsősorban a cselekmény köti le fiatal olvasóinkat. A következő lépcsőfok, mikor az érdekes történetet olvasva az író egyéb erényeire is felfigyelnek: a jellembrázolás mélységére, a stílusra, a szerkezetre; így értik meg teljesebben az író szándékát. Az az olvasónk, aki Kuznyecov: „A legenda folytatása” c. könyvét a mű egyik lírai részletének elolvasása után kérte (a részletet a „Lányok évkönyvé”-ben olvasta) bizonyára átérzi a könyvekben található, a cselekményt átszövő és összekötő, gondolkodásra készítő leírásokat, monológokat, és értékeli a szép stílust. S még mindig a fiatalág problémáinál maradva kézbe kapja Romain Rolland: „Pierre és Luce”, Triolet: „Avignoni szerelmese”, Otčenások: „Romeo, Júlia és a sötétség” c. könyvét. Így tágul a horizont. S a kislány, aki a „Holdfény” történeteken kezdte, Triolet szemével tanulja meg látni a náci csizmák tiporta Franciaországot.

A serdülőkor határát átlépve, meggondoltabb, körültekintőbb a válogatás.

A szépirodalmi művek kölcsönzési arányát vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a mai magyar írók művei érik el a legmagasabb kötetsszámot. S ebben, úgy hiszem, a sematizmus hibáit kinövő fiatal magyar irodalom ereje mellett részük van a könyvtárosoknak. Néhány évvel ezelőtt még nem volt ritkaságszámba menő az olyan kijelentés: „Nem kérek mai témájú könyvet, túlsok benne a politika, a termelés...” Ezeknek az olvasóknak be kellett bizonyítani, hogy nincs igazuk, nem lehet egy gyengén sikerült, vagy éppen rossz könyv elolvasása után véleményt alkotni. S ha sikerült rábírní egy jól megírt könyv elolvasására, lassan megváltozott a vélemény. Előfordult, hogy mai magyar író történelmi témájú regényét ajánlottuk. S ha az olvasó megismert egy-két történelmi regényt valamelyik írótól, s az megnyerte tetszését, elolvasta annak az írónak „társadalmi” regényeit is. Így sikerült érdeklődését a mai élet problémái felé fordítani.

Nőolvasóink esetében különösen nagy sikerük van az olyan témájú könyveknek, amelyek sajátosan asszonyi problémákkal foglalkoznak (család, gyermek, házasság). S ha e témákat olyan írók dolgozzák fel, akik az élet egyéb problémáitól nem elszigetelten boncolgatják ezeket a kérdéseket, hanem rámutatnak az összefüggésekre, bemutatják, hogy ezek a társadalom sok más nagy kérdéséhez hozzátartoznak, vagy ezeknek függvényei, nem fenyeget az a veszély, hogy az ilyen érdeklődésű olvasók megrekednek egy ponton.

Nagyon gyakori jelenség, hogy nőolvasóink — különösen azok, akik a háztartásban dolgoznak — csak regényeket hajlandók olvasni. Elbeszéléseket, vagy éppen verseket ritkán, vagy egyáltalán nem olvasnak. Előfordul, hogy ilyen esetekben is a téma varázsa segít a könyvtárosnak és végsősoron az olvasónak. (Eredményesen ajánlottuk ilyen esetekben pl. a „Női szóval” c. antológiát, „A szerelmes kalendárium” c. versantológiát.)

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a könyvtáros tapintatos és türelmes legyen olvasóival. Nem célunk minden egyes olvasót „agyonnevelni”, s nem célunk egy bizonyosfajta sematikus ízlést kialakítani. Úgy kell dolgoznunk, hogy az olvasó érezze: a könyvtáros tanácsadója és segítője abban, hogy birtokosává legyen annak a sok igaznak és szépnek, amellyel a jó könyvek ajándékozzák meg az embert.

Fekete Péterné

Új könyvtár Sajószentpéteren

Sajószentpéter a miskolci járás legnagyobb községe, csaknem tizenkétezer lakosa van. Itt kiemelt községi könyvtár működött, amely a községi tanács emeletes épületében volt elhelyezve, egy nagyobb és két kisebb helyiségben. A községi tanács megértő támogatása folytán az épületben, a földszinten összesen hét helyiséget kapott a könyvtár, mely a miskolci járási könyvtár feladatkörét is átvette. Az átalakítási, felújítási munkákra és a bútortatra a megyei könyvtár támogatásával

közel 200 000 forintot fordítottak.

1964. január hó 25-én ünnepélyesen avatták fel a felnőtt kölcsönzöt, majd március hó 2-án a gyermekkönyvtári részleg is megnyílt. Azóta a járási könyvtár zavartalanul működik. A megnyitás óta a járási vezetők egymásnak adják a kilincset, büszkék új intézményükre és szívesen időznek a könyvtárban. Dr. Bíró György, a járási tanács titkára a járási vezetők közül elsőként iratkozott be a könyvtárba, és buzdította a járás más

Dr. Bíró György járási vb. titkár

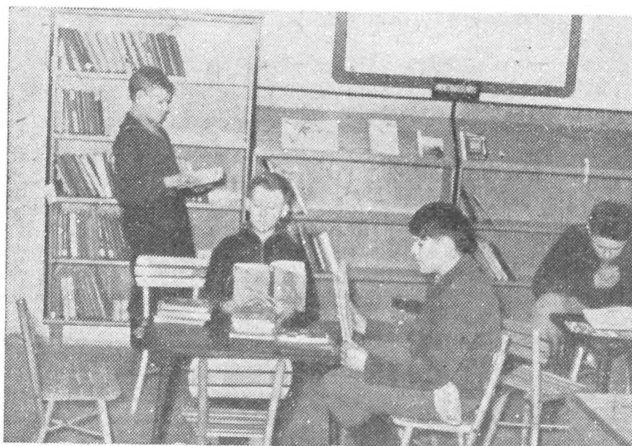
vezetőit is, hogy kövessék példáját: a művelődésügyi osztály vezetője, a költségvetési csoport vezetője, a pénzügyi osztály vezetője, a Nótanács titkára stb. mind mind a járási könyvtár olvasói közé tartoznak. A sajószentpéteri könyvtáravatás, amely a közös összefogás eredménye volt, hatott másokra is. A járásban ma már nem egy tanácselnök van, akinek tervei közt szerepel az, hogyan lehetne jobb elhelyezést, korszerűbb felszerelést adni a könyvtárnak. A tervek, az elképzelések Ongán, Alsózsoltán, Sajóládon, Ónódon és Szirmabesenyőn a megvalósulás szakaszába jutottak.

A sajószentpéteri olvasók előtt is megnőtt a könyvtár tekintélye, vonzása az új körülmények között: a nyitás után mástól hónappal már megközelítette az olvasók száma az ezret (1963. dec. hó 31-én 1370 olvasó volt). Az új könyvtár legnagyobb nehézsége, hogy mind a felnőtt, mind a gyermekkönyvtári részlegben kevés a könyv. Csupán az megnyugtató, hogy amíg 1963-ban Sajószentpéteren 15 000 forint állt a községi könyvtár rendelkezésére könyvbeszerzésre, addig 1964-ben már 60 000 Ft, ebből több mint 2000 kötettel növekszik majd az állomány.

Serfőző János

A felnőtt részleg

A gyermekkönyvtár

NEGYVEN ESZTENDŐ A KÖNYVTÁRBAN

„Minden vásárhelyi ember kisgyermek korában szívja magába annak a földnek soha el nem múlt szagát, melyhez annyira ragaszkodik, melybe minden erejét, verejtékét beledolgozza...” (Kiss Lajos: Vásárhelyi hétköznapok)

Hódmezővásárhely társadalmi-történeti fejlődése következtében mindig a nyugtalanság és lázas hitek hazája volt. Itt sarjadt ki és innen terjedt el az agrárszocializmus eszméje, amely a helyi munkásmozgalomra is sokáig nagy hatást gyakorolt. A vásárhelyi pusztá világa — a festő Tornyai János nevezte „nagy sömni” — bármilyen sivar világ volt, mégis meghozta a maga értékes kulturális termését, mégpedig nagyrészt a hétköznapok szorgalmas, dolgos embereinek munkája nyomán.

A két világháború közti időszak szakszervezeti könyvtármozgalmának egyik „kétkézi” munkása volt Vásárhelyen Bodrogi János. 1891-ben született szegényparaszti családból. Az első világháború előtt kőművesként bejárta egész Erdélyt: Temesvárot és Sepsziszentgyörgyön dolgozott. A háború és a forradalmak után munkalehetőség híján Esztergomba, Tatabányára majd Tokodra vetődött. Végre Vásárhelyen is sikerült munkát kapnia.

Ebben az évben választották meg az építőmunkások, majd később a vásárhelyi Munkásotthon szakszervezeti könyvtárosává. Munkája nyomán — s a szakszervezeti vezetőség támogatásával — a 3—400 kötetes kis kölcsönkönyvtár 1945-ig 2500 kötetes értékes könyvtárrá fejlődött. Hódmezővásárhelyen ebben az időben több kisebb, 3—500 kötetes szakszervezeti könyvtár is működött, például a vas- és fémipari munkásoké, a bőrösöké, a földmunkásoké. Ezek állományát a harmincas évek közepén jórészt selejtezték és összevonták a Munkásotthon könyvtárába.

A könyvtár állományának fejlesztésére ekkoriban az építőmunkások évi első, legnagyobb báljának bevételét fordították, amely néha a 900 pengőt is elérte. Bodrogi Jánosra várt a feladat, hogy a könyvekre szánt pénzzel jól gazdálkodjék. Előfordult például az is, hogy ha fontosabb, értékes könyv jelent meg a könyvpiacra, s a könyvtárnak elfogyott a pénze, tíz fillérenként gyűjtötték össze az árát. Ilyen módon került a könyvtárba többek között Kovai Lőrinc fordításában Solohov Csendes Don-ja.

A könyvtár állományának tartalmi megoszlására és raktári rendjére egy 1946-ban készült füzetes katalógusból következtethetünk. A könyvek két főcsoportba oszta kerültek a könyvtárba; mégpedig a „Magyar és idegen szépirodalom” és a „Tudományos irodalom” cso-

portjába. A két főcsoporton belül továbbbi csoportokat találunk. A katalógus a szépirodalmi műveket műfajok szerint betűrendben sorolja fel, az ismeretterjesztő irodalmat pedig a társadalomtudományi és természettudományi csoportra bontja. A társadalomtudományi művek között külön csoportot alkot a „Szocializmus”, az „Egyéb társadalomtudományi művek” és a „Történelem” szak. A természettudományi művek csoportosítása hasonlóképpen egyéni. Általában tehát nem átgondolt, „egyetemes” — hanem a gyakorlat teremtette egyéni „rendszer” szerint csoportosította a műveket a könyvtáros.

A könyvtár állományában különféle szemléletű művek keveredését figyelhetjük meg. Bár bekerültek az állományba reformista, fábianus (Webb: A kapitalizmus hanyatlása stb.), néha pedig revizionista művek is (Bernstein: Lassalle jelentősége a munkásoksztyál számára), Bodrogi János érdeme, hogy a könyvtár állományának alakulására elsősorban a haladó, marxista szemléletű könyvek számának gyarapodása volt a jellemző. Olyan műveket szerzett be, mint *Bebel* (A nő és a szocializmus), *Engels* (Anti-Dühring, A szocializmus fejlődése az utópiától a tudományig, A család, a magántulajdon és az állam eredete), *Kautsky* (Marx gazdasági tanai), *Mehring* (Marx Károly élete), *Varga Jenő* (A drágaság) könyveit.

A szépirodalom — a katalógus tanúsága szerint — igen változatos volt. A magyar és világirodalom klasszikusain kívül a munkások megtalálhatták a könyvtárban *Darvas József* több művét (Elinult szeptemberben, Fekete kenyér, Egy parasztcsalád története), *Gábor Andor* írásait, *Gorkij* (Az anya), *Illyés Gyula* (Külön világban), *Kassák Lajos* (Munkánélkülek, Angyalföld), *Nagy Lajos* (Falu), *Veres Péter* (Ember és írás), *Várnai Zseni* (Anyaszív, Üldözött versek) és más haladó írók műveit.

Bodrogi János részt vett a város haladó megmozdulásaiban is, és 1908-tól (megszakításokkal) tagja volt az SZDP-nek. A haladó irodalom termékeit jól ismerte. A Munkásotthonban és könyvtárában olyanok is megfordultak, mint *Móricz Zsigmond*, *József Attila*, *Veres Péter*, *Remenyik Zsigmond* és a fiatal *Kovai Lőrinc*. Könyvtári munkája mellett tagja volt a vásárhelyi Általános Munkás Dalegletnek, mely a helyi kisipari munkások harcoss gyülekezete volt.

Bodrogi János 1945 áprilisáig volt munkáskönyvtáros, ekkor nevezték ki a városi könyvtár vezetőjéül. Egyike tehát

azoknak, akik a felszabadulás idején a kétkezi munkából, a szerszámtól jöttek a művelődésbe, hogy annak lelkes terjesztőivé váljanak, mert vonzotta őket a kultúra s az emberek szeretete, s így kívánta a nemzet érdeke is. Hódmezővásárhelyen 1952-ben alakult meg a megyei könyvtár, s Bodrogi János 1958 novemberéig, nyugdíjazásáig itt dolgozott csoportvezető könyvtárosként. Am azóta sem szakadt el a könyvtártól. Jelenleg is rendszeresen bejár a megyei könyvtárba, segít az olvasószolgálatban, emellett a város egyik fiókkönyvtárát is vezeti, sőt az építők szakszervezeti könyvtárát is kezelte, egészen addig, amíg azt az elmúlt évben meg nem szüntették.

Íme, negyven esztendő munkájának rövid leírása. Bodrogi János negyven esztendőt dolgozott a könyvtárban az emberek, az olvasók szolgálatában. Munkájának legnagyobb elismerése, hogy Vásárhelyen szinte mindenki ismeri, s tudja róla, hogy egész életét a könyvtárnak szentelte, egy alföldi parasztváros művelődésének hűséges, szorgalmas és becsületes munkása.

Tóthpál József

Wérdézz — felelek

DR. B. J. FŐKÖNYVTÁROS KÉRDEZI

1. Be kell-e vezetni a munkakönyvbe azt a foglalkozást, amelynek célja a könyvtárosi szakképzettség megszerzése érdekében folytatott többéves könyvtári-gyakorlat?
2. Ha a munkakezdés első évét a munkaadó nem vezette be a munkavállaló munkakönyvébe, hogyan lehet ezt pótolni és kinek joga, illetőleg kötelessége az utólagos bejegyzés?

JOGI SZAKÉRTŐNK, DR. TAKÁCS JÓZSEF VÁLASZOLJA:

1. A Munka Törvénykönyvének végrehajtási rendelete (215. §) felsorolja azokat a kivételeket, amelyek munkakönyv nélküli foglalkoztatást tesznek lehetővé. A könyvtárosi szakképzettség megszerzését célzó tényleges könyvtári munka nem tartozik ezek közé. Tehát eredetileg be kellett volna vezetni a munkakönyvbe az alkalmazás kezdő időpontját. Mivel ez nem történt meg, most kell pótolni.
2. A munkakönyvek kezeléséről és nyilvántartásáról szóló s a 2/1963. (IV. 26.) Mü. M. sz. rendelettel módosított 1/1954. M. T. H. sz. utasítás 27/a pontja értelmében a módosítás és helyesbítés annak a szervnek feladata, amely nem helyesen vezetett be eredeti adatokat. Kiterjesztő magyarázat értelmében, ezen az alapon a munkavállalás kezdő időpontjának bejegyzését attól a szervtől kell kérni, amelynél a dolgozó első ízben vállalt munkát s mindig annak a szervnek kell pótolnia a bejegyzést, amely eredetileg elmulasztotta. Feltehetően nem lesz ennek akadálya. Ha azonban az említett munkaadó vonatkozóan a bejegyzést pótolni, akkor a bíróságtól „megállapítási per” indításával kell olyan ítéletet kérni, melynek alapján a bejegyzés megtörténhet. Ez az általános szabályok szerint történik, ilyen vonatkozásban semmiféle speciális könyvtári vonatkozású rendelkezés nincsen. A 134/1962. (M. K. 12.) M. M. sz. utasítást a munkajogi általános szabályok keretében adták ki.

A LÁMPAGYÁR KÖNYVTÁRÁBAN

A Lámpagyár könyvtárában olyan fejlettség volt, hogy nemcsak én, de még a Vasas Szakszervezet Központi Könyvtárának vezetője is alig ismerte ki magát benne. A könyvtáros egyhónapos tanfolyamot végzett. Ez kevés volt ahhoz, hogy meg tudja szervezni a könyvtár munkáját. Az az egy hónap, amelyet én ott töltöttem, a könyvek betűrendbe rakásával és leltározásával telt el.

Az első héten még volt kölcsönzés, az is elég szokatlan módon. A könyv számát (cím nélkül) kellett ráírni az olvasó lapjára, és amikor visszahozták, a számot kellett áthúzni. Ez természetesen sok félreértésre adott okot, vagy a könyvtáros elfelejtette a számot áthúzni, vagy kétszer is át akarta húzni. Egyszer előfordult, hogy az egyik olvasó a lapján levő számot egy óvatlan pillanatban áthúzta és eltűnt.

A sok rossz tapasztalattal szemben nagyszerű dolog volt látni azokat az egyszerű munkásokat, akik ebédidejükből szakítottak tíz percet, hogy könyvet tudjanak kölcsönözni.

A második héttől kezdve a szakszervezeti bizottság titkárának javaslatára megszűnt a kölcsönzés, sőt felszólítottuk az olvasókat, hogy hozzák vissza a náluk levő könyveket. Mi sem példázza jobban a könyvtárban uralkodó anarchiát, mint az a tény, hogy a könyvek 10%-át még 1955—56-ban vitték el, s azóta sorsukról senki sem tud. A felszólítást általában mindenki ellenségesen fogadta. Sőt, a szakszervezeti bizottság titkáránál is van egy könyv 1957 óta, és a felszólításra azt válaszolta, hogy még szüksége van rá. Másik nagy probléma volt a helyhiány. Tudom, hogy könyvtáraink általában helyhiánnyal küzdenek, de a Lámpagyár könyvtárában különösen rossz volt a helyzet. A politikai könyvek a raktárban vannak (ez a szoba is olyan kicsi, hogy a polcok között két ember már alig fér el). Sok idejétmúlt politikai könyv is foglalja a helyet. A könyvtáros nem mer selejtezni, mondván, hogy ő nem tudja, mire van szükség és mire nincs. Kiválasztottam neki, hogy milyen könyveket hagyjon meg és milyeneket selejtezzen, de nem hallgatott rám. Amikor a központi könyvtárból kijöttek ellenőrizni a végzett munkát ők is ugyanazokat javasolták, mint én. A könyvtáros még így is azt mondta, hogy csak akkor meri elkezdni a selejtezést, ha valaki a központi-ből irányítja. Amíg én ott voltam, erre nem került sor.

A szépirodalmi könyvek zsúfolva vannak a polcokon és a kölcsönző pult reke-

szeiben, a tulajdonképpeni könyvtárhelyiségben. Négy-öt embernél több egyszerre nem tartózkodhat a könyvtárban, mert egyszerűen nem férnek el egymástól.

A gyár vezetőinek többsége részéről nemtörődőséget tapasztaltam. Mind-egyik elmondta, hogy mit kellene tenni, de csak az ebédlőben (és nem a könyvtárban) érdeklődtek a fejlődés iránt. Eltelt az egy hónap és ezalatt mindössze egyetlen mérnök jött csak érdeklődni a könyvtárba, hogy mit sikerült elérnünk. Mások, ha arra jártak, még a fejüket is elfordították, nehogy véletlenül is benézzenek.

Összegezve a gyakorlatot, tanulni, tapasztalatokat gyűjteni nem igen tudtam az adott helyzet miatt. Sőt, talán az emberekben is csalódtam, legalább is azokban, akik nincsenek megértéssel más munkája iránt. Azt azért megtanultam, hogy a nem hozzáértő vezetés mennyire el tudrontani egy könyvtárat. Vigasztaló, hogy a Lámpagyárban való gyakorlat igen sajátos eset volt, s a rosszat kiegyenlíti az előző évben Sárbogárdon töltött gyakorlat sok jó tapasztalata.

Timár Erika

Olvasó (A. Tóth Sándor rajza)

Margó

FELHÍVÁS

könyvtárosképző szaktanfolyamra való jelentkezésre

A hivatásukat komolyan vevő, az olvasónevelésen lelkesen fáradozó közművelődési könyvtárosok jól tudják, milyen segítséget nyújt nekik a Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadásában negyedévenként megjelenő Eseménynaptár és kiállítási segédanyag. Nemcsak a fontosabb évfordulók dátumáról értesülnek (mint az éves Eseménynaptárból), hanem az írók életrajzi adatait is megismerik, és részletes bibliográfiát (a Segédanyagban annotált bibliográfiát és képeket, rajzokat is) kapnak. Kiállítás, irodalmi est, előadás rendezésénél nélkülözhetetlen ez a két kiadvány, nem is szólva arról, hogy a könyvtáros önművelésében is felhasználható. Minden könyvtárban ott van a helye, de nem mindenütt tudják, mit is kezdjenek vele. Szomorú példáját láttuk ennek a csorvási községi könyvtárban, ahol felvágatlanul süllyesztették az asztalfiókba. Előfordulhat ez másutt is, de vajon csak a bibliográfia felhasználásában járatlan, társadalmi munkás könyvtáros felelős-e ezért?! Hiszen így nemcsak a kiadványba fektetett munka és pénz vész kárba, de még az a 40 Ft-os előfizetési díj is, ami valóban csak névleges árnak tekinthető! Úgy véljük, az igazi felelőség a hálózati központokat, a megyei és járási könyvtárakat terheli, akik nem magyarázták meg, miként vehetik hasznát a kiadványnak. A könyvtári munka segédeszközét nem elég központilag megrendelni, s aztán sorsára bízni. Lehetővé kell tenni, hogy a két kiadvány valóban szerszámmá váljék a könyvtárosok kezében.

(pti)

A közkönyvtári munkakörök képzéséhez kötéséről és a könyvtáros szakoktatásról kiadott 148/1962. (M. K. 15.) MM. sz. utasításnak megfelelően a könyvtárosképző szaktanfolyam új évfolyama 1964. szeptember 1-én indul.

A tudományos és szakkönyvtárak dolgozóinak számára továbbra is csak a szaktanfolyam elvégzése ad lehetőséget a középfokú könyvtárosi szakképzés megszerzésére. A tanácsai közművelődési könyvtárosok és a szakszervezeti könyvtárosok a debreceni és szombathelyi tanítóképző intézet népművelő-könyvtáros szakára, vagy — ebben az évben még — a könyvtárosképző szaktanfolyamra kérhetik felvételüket. A tanítóképző intézetekbe történő jelentkezések feltételeiről a Művelődésügyi Minisztérium hivatalos kiadványa („Tájékoztató a felsőoktatási intézményekről. Nappali, esti, levelező tagozatok 1964”) tájékoztató.

A könyvtárosképző szaktanfolyam tanulmányi ideje 2 és 1/2 év. A fővárosi hallgatók esti, a vidékiek levelező tagozaton tanulnak. Az esti tagozaton hetenként két alkalommal esti foglalkozások vannak, a levelezőn félévenként két ízben van 3—3 napos konferencia.

A tanfolyam sikeres elvégzése középfokú könyvtárosi munkakörök betöltésére képesít.

A tanfolyamra középiskolai érettségivel rendelkező főhivatású könyvtárosok iratkozhatnak be. Korlátozott létszámban jelentkezhetnek érettségizett tiszteletdíjas vagy társadalmi munkás könyvtárosok is, abban az esetben, ha előzőleg letették már az alapfokú könyvtárosi vizsgát. (Alapfokú vizsgaelőkészítőket a hálózati központok szerveznek.)

A hallgatók tandíjat és vizsgadíjat fizetnek. A tandíj összegének megállapítása félévenként, a hallgató szociális helyzetétől és tanulmányi eredményétől függően történik. Az átlagos félévi tandíj és vizsgadíj összege az esti tanfolyamokon 215 forint, a levelező tanfolyamokon 150 forint. A jegyzetekért a hallgatók térítést fizetnek.

A tanfolyamra való jelentkezést az e célra készült jelentkezési lapon lehet kérni. Jelentkezési lapot az illetékes hálózati központtól, hálózatba nem tartozó könyvtárosok pedig a Könyvtártudományi és Módszertani Központ Oktatási Osztályától (Bp. VIII., Múzeum u. 3.) igényeljenek. Igénylőskor közöljék alkalmaztatásuk minőségét (főfoglalkozású, tiszteletdíjas, társadalmi munkás), hogy a megfelelő nyomtatványt kaphassák meg. A jelentkezési lapot a szükséges mellékletekkel együtt 1964. július 30-ig mindenki annak a könyvtárnak küldje vissza, amelyiktől a lapot kapta. A határidő után beérkező jelentkezéseket nem veszik figyelembe.

KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI ÉS MÓDSZERTANI
KÖZPONT
OKTATÁSI OSZTÁLY

Az ENSZ könyvtára

Kivülről csupa alumínium, üveg és márvány az épület, Michael Harris építész alkotása, amely New Yorkban, a 42. utca és az 1. Avenue sarkán 1961. november 16. óta otthont nyújt az ENSZ könyvtárának. A „Dag Hammarskjöld Könyvtár” székháza majdnem hetven méter hosszú, hat emeletes, ám a látogatónak kívülről csupán három emeletnek tűnik, mert három emelet a föld alatt helyezkedik el.

A mintegy kétszázhuszezer kötettel rendelkező könyvtárban körülbelül kilencven munkatárs áll az ENSZ tisztviselőinek, a tagállamok diplomatáinak rendelkezésére. A könyvtár nem nyilvános, helyiségeibe — nem úgy, mint magába az ENSZ székházába — a kíváncsi idegen nem léphet be. Az ENSZ-en kívüli szervektől érkező kutatók számára azonban mégis nyitva áll tiz kutatószobája és két szemináriumi helyisége

A könyvtárépületben — különleges rendeltetésének megfelelően — egy amfiteátrum-szerű, szimultán tolmácsberendezéssel felszerelt előadóterem kívül mikrofilm-olvasó és magnetofonhallgató helyiségek, valamint nyelvtanulás céljait szolgáló fülkék is találhatóak. A nagyobb termeket elmozdítható válaszfalak osztják meg. A föld alatti második és harmadik emeleten elhelyezett raktárakat még nem a tömör raktározás elvei szerint rendezték be. Ilyen berendezésre is van azonban lehetőség, ezáltal a raktár befogadóképessége félmillió kötetre növekednék. Egyelőre azonban erre még nincs szükség, így a föld alatti 3. emeleten az ENSZ irattára kaphatott helyet.

A 350 négyzetméteres folyóiratolvasó a föld alatti első emeleten található, az 507 négyzetméteres nagyolvasó pedig a föld feletti első szinten. Egy emelettel feljebb, a 176 négyzetméteres, kisebb olvasóterembe érünk, amelyben Wilson volt elnök gazdag nemzetközi jogi és népszövetségi tárgyú könyvtárát is elhelyezték. Ezt a termet az egykori amerikai elnökről nevezték el. Ugyanezen az emeleten kapott helyet a volt Népszövetségnek, az ENSZ-nek és szakmai szervezeteinek valamennyi kiadványát tartalmazó gyűjtemény, az ENSZ könyvtárának talán legbecesebb része. Ez még a harmadik emeletre is áthúzódik, ahol az igazgatósági helyiségekkel és az ún. index-szekcióval szomszédos. Ez utóbbi az United Nations' Documents Index szerkesztősége. Az Index — a nemzeti bibliográfiákhoz hasonlóan — időszakosan közli az összes újabb ENSZ- (és szakmai szervezeti) kiadványok bibliográfiáját. Havi füzetait évente a Cumulative Index-ben egyesíti. — A könyvtár gyűjteményeit térképtár egészíti ki. (Gadó)

Margó

A Szentgotthárdi Járási Könyvtár ebben az esztendőben a legfontosabb feladatának tekinti, hogy hálozatának könyvtárait kölcsönzés közben látogassa végig. Eddigi tapasztalatai kétségtelesen teszik, hogy az eredmények megérik a fáradságot. A könyvtár híradója öt látogatásról számol be:

Az első községben szorgalmas, lelkiismeretes könyvtári munkát találtak, de azt is tapasztalhatták, hogy néhány évvel ezelőtt még megfelelő helyiség a forgalomhoz képest mennyire szűkössé vált.

A második községben rendtelenség, nemtörődömség, felületes kölcsönzőmunka várta a könyvtár olvasóit.

A harmadikban és a negyedikben szeretetteljes, rendszeres munka eredményeit láthatták, melyek még a helyiség fületlen voltát is enyhítették.

Az ötödik községben nem láttak semmit. A kölcsönzés elmaradt. Értesítés nélkül.

A látogatás tehát megérte a fáradságot. Látták a problémákat, felismerték a feladatokat is. A kép, melyet a meglátogatott községekről nyertek, nem egyezett meg teljesen az eddigi véleményükkel. A valóság nem mindig azonos a szavakkal és a jelentésekkel.

A példa követésre vár. Erdemes követni. —gh—

CSEHSZLOVÁK népművelési küldöttség látogatott hazánkba, hogy a Művelődésügyi Minisztériumban megbeszéléseket folytasson a két ország szorosabb együttműködésének programjáról. A tanácskozások vezetője magyar részről Bíró Vera, csehszlovák részről Miroslav Bukovsky főosztályvezető volt. A felek között között abban is megállapodtak, hogy magyar és cseh nyelven közös kiadványt bocsátanak ki, amelyben 8—8 tanulmányban elemzik a két ország könyvtárügyének időszerű kérdéseit. A kötet közös szerkesztő bizottságába magyar részről Bóday Pál és dr. Gerő Gyula könyvtárosok jelölte a közművelődési főosztály. A kiadványt 1965 végéig kell megjelentetni. A tanácskozás befejeztével Bíró Vera hangsúlyozta, hogy kapcsolatunknak a mindennapok együttműködésévé kell válnia.

AZ ORVOS-Egészségügyi Szakszervezet könyvtára érdekes kezdeményezést indított el. Megállapodott az Irodalmi Színpaddal néhány közös irodalmi est rendezésében. Az Irodalmi Színpad a hálózat könyvtárosainak és a könyvtárak olvasóinak továbbképzés jellegű előadást nyújt, a könyvtárak pedig közönséget toboroznak egy-egy előadásra. Így márciusban „A magyar irodalom nevetetői”, áprilisban „Az ismeretlen Shakespeare” című irodalmi esten vettek részt a könyvtárosok és olvasók, míg szeptember és október hónapban „A magyar dráma” és „A mai magyar líra” c. előadásokat nézik meg testületileg. A hálózati központ ősszel, az előadások után fejtörőt szándékozik rendezni a könyvtárosoknak az előadott témákból.

KÖZÖS ÉRTEKEZLETRE hívta meg a könyvtárak tanácsai kezelésbe adásával kapcsolatban a siklósi járási tanács márciusban az érdekelt községi tanácselnököket és a könyvtárosokat. A tanácskozáson a könyvtárak működési feltételeinek biztosításáról s az előttük álló feladatok megoldásáról volt szó. A nagyszámú résztvevő és a kialakult tartalmas vita arról tanúskodott, hogy ezt a kezdeményezést másutt is érdemes megvalósítani.

(J. D. P.)

A NÓGRÁD megyei Szilaspagonyban házról házra jártak a Nótanács megbízottjai, hogy a könyvtár számára minél több nőolvastót toborozzanak. Hasonlóképpen tevékenykedtek a Nótanács megbízottai Kishartyánban is, ahol a női lakosság 75%-a tagja lett a könyvtárnak. (—)

Hírek

A KÖZÉPISIKOLAI TANULÓK könyvtárlátogatására hívja fel az iskolák figyelmét a Művelődésügyi Közlöny 9. számában kiadott rendelkezés. A minisztérium kívánatosnak tartja, hogy az iskolák — elsősorban az osztályfőnöki órák keretében — hívják fel a tanulók figyelmét a könyvtárhasználat fontosságára, a könyvtárak kulturált használatának szabályaira, s szorgalmazzák azt, hogy lehetőleg valamennyi tanuló az iskolai könyvtár mellett a közművelődési könyvtárnak is rendszeres olvasójává váljék.

Ezen kívül lehetőséget kell adni a középiskolák országos tanulmányi versenyekre, pályamunkákra, stb. készülő tanulóinak — szakmai érdeklődésüknek megfelelően — a tudományos és szakkönyvtárak használatára is. Minthogy ezek a könyvtárak a helyszűke miatt csak korlátozottan vehetők igénybe, az iskolák igazgatói adjanak igazolást a tanulóknak az ellenőrző könyvükbe arról, hogy tanulmányi versenyre készülnek, vagy pályamunkát írnak.

SZOCIALISTA szerződést kötött a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára — mint a műszaki felsőoktatási könyvtárhálózat központja — a hálózatából kivált miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárával. A két hálózati központ szakmai együttműködését biztosító, a két fél kölcsönös érdekein alapuló szerződés, amelyet a két egyetem rektora is jóváhagyott, a felsőoktatási reform és a műszaki

fejlesztés hatékonyabb szakirodalmi támogatását szolgálja. (a. ó)

„TANULJ GAZDALKODNI” címmel adott ki mezőgazdasági ajánló bibliográfiát a Veszprémi Megyei Könyvtár. A jól összeállított jegyzék 12 fejezetbe csoportosítva 137 mű adatait és annotációit tartalmazza. A könyvtár a megye tsz-akadémiáinak munkáját kívánta kiadványával támogatni. A tsz-akadémiák hallgatóinak nem áll ugyanis tankönyv a rendelkezésükre, így a bibliográfiában felsorolt művek a tananyag elsajátításához is nélkülözhetetlenek. A felvett szakkönyvek ismerete elengedhetetlen a termelőszövetkezetek brigádvezetői és agronómusai számára. (—)

A SZOMBATHELYI Megyei Könyvtár és az SZMT Könyvtár közös hírlapoltvasója klubestet rendezett, melynek keretében a Film Színház Muzsika szerkesztőségének tagjai találkoztak olvasóikkal. (—)

A PÉCSI JÁRÁS VB titkára, dr. Hetessy a megyei könyvtár egyik munkatársával több községi tanácsot és könyvtárat látogatott meg azzal a céllal, hogy tájékozódjék a könyvtárak korszerű elhelyezésének és berendezésének lehetőségeiről. Három község (Bicsérd, Pellérd és Szabadszentkirály) tanácsa ez alkalommal vállalta, hogy új polcokat készített a könyvtárnak s ezzel lehetővé teszi a szabadpolcos kölcsönzés bevezetését. Kővágószőlős tanácsa pedig arra tett ígéretet, hogy a művelődési otthont új szárny hozzáépítésével megnyagobbítja, s ebben a könyvtár kap korszerű otthont. (J. D. P.)

TÁJÉKOZTATÓ

Beszélgetés Veres Péterrel

Veres Pétert nem kell bemutatni a könyvtárosoknak. Műveit ismerik, életét szintúgy. Kevés írónk él, akinek pályafutása könyveiben olyan nyíltan a közvélemény elé tárulna, s azt olyan érdeklődéssel kísérnék, mint az övét. Van azonban érdemes életművében néhány tapasztalat és tanulság, amely bennünket, könyvtárosokat különösen érdekel, mondhatnánk „szakmailag” izgat.

Ő az önművelő alkotó legtipikusabb példája, kinek számára a nehezen megszerzett könyv, a szenvedélyesen és következetesen folytatott olvasás pótolta — párosulva az élet-tapasztalattal — a gimnáziumot és az egyetemet. Ifjú forradalmár kora óta rendszeresen olvas, napjainkban vezetett olvasónaplója is kötetekre nő. Tudjuk, hogy olvasásszomja kóstoltatta meg vele fiatal korában a könyvtárosi munkát is.

Ezért érdekel különösen bennünket, hogy mi a véleménye Veres Péternek az olvasásról, a könyvtárosok munkájáról, az emberek olvasás útján való neveléséről. Ez a problémakör nagyon érdekes, bár a mai helyzet más, ma ritkábban válik az egyén művelődé-

sében olyan kizárólagossá az olvasás szerepe, mint az ő fiatal éveiben.

— Az irodalom és az olvasás művelődési, sőt történelmi fontosságáról az olvasónaplómból idéznem kell Horatiust: „Sok bátor ember élt Agamemnon előtt is, mégis úgy borul rájuk a hosszú éjszaka, hogy nem könnyeznek értük és nem ismerik őket, mert nem énekelt róluk felkent költő.”

— Igen. Az irodalom, vagyis az olvasás útján való „tudatformálás” történelmi tényező is. Nem mondom vele újat, pláne a könyvek embereinek, hogy az egyházak és a politikai hatalom korábbi látványos és hallható produkcióival szemben, a könyvnyomtatással meginduló olvasás tette történelmileg hatékonyra a már addig is eredményes emberi gondolkodást. (Szokratészek, Plátonok és Arisztotelészek már azelőtt is voltak.) Már a reformáció is sokat köszönhetett az olvasásnak, de a 18. századi felvilágosodás és méginkább a 19—20. századi szocialista munkásmozgalom eszméi, amelyek megfordították a világtörténelem addigi le s fel hullámzó menetét, elsősorban az olvasás, újságok, folyóiratok, könyvek útján terjedtek el és váltak „anyagi erővé”. Amikor mi, századeleji vagy még korábbi szocialisták elindultunk a világ megváltoztatására, akkor még nem volt se film, se rádió, se televízió. Színház is kevés volt és abba mi, munkások és parasztok nem igen vagy csak nagyon ritkán jutottunk el. S ha mégis egyszer-másszor, ott nem a mi életünket, vágyainkat jelentették meg. (Sajnos ezen a téren még ma is kevés ott a haladás!) A könyv, az olvasás volt a mi nevelőnk, útmutatónk, szövetségésünk.

— Ma már az „információ”-nak az ismeretszerzésnek, és a szórakozásnak sok és sokféle útja módja, formája, eszköze van, de én úgy látom a gondolkodás kultúrájának, az ítéletalkotásnak ma is, és az az érzésem, holnap, holnapután is, a legbiztosabb, legtisztább útja az olvasás. Négyeszmeközt az íróval, a gondolkodó emberrel! És a gondolatot látomássá hevitő költővel!

— Persze ez attól is függ, hogy mit olvasunk és hogy értjük-e, szeretjük-e azt, amit olvasunk.

Mint az egykori balmazújvárosi földmunkás egyeslet könyvtárosa, milyen tanácsokat ad a mai könyvtárosoknak?

— Tanácsok helyett inkább tán a tapasztalataimból és a gondolataimból említenek egyet-mást. Sokszor elmondtam már, meg is írtam, hogy engem a balmaz-

újvárosi földművelő egyeslet könyvtára indított el nemcsak a szocialista gondolkodás, hanem az íróvá levés útján is. Olyan szerencsés voltam, hogy már tizenhat éves koromban Rousseauval, Voltaire-rel, Tolsztojjal, Zolával ismerkedhettem meg. En a könyvekben már ekkor is az „igazságot kerestem”, tehát nem elégitett ki a Jókai mesevilága, de a szerelmi vagy kalandregények, pláne detektívregények egész garmadája se. Akkor ez az igazságkeresés korszellem, s a munkásmozgalom és a Népszava egyik állandó jelszava volt: „A tudás hatalom, a hatalom tudás”.

— Ma már nem harci program, nem osztályharcos indulat és elkötelezettség az olvasás, éppen ezért más szemmel kell nézni a könyvtári szolgálatot, mint a mozgalom hőskorában.

— Ezt a mai bonyolult és átmeneti társadalmat még az olvasás és művelődés szempontjából is rétegeiben kell áttekinteni. Nem osztályjellegű áttekintésre gondolok, nem is világnézetire — bár ilyenekre is szükség van még —, hanem arra a rétegződésre, mely az emberi természetből ered és ahhoz igazodik. Miért olvas az egyik ember? Leginkább azért, mert mese kell neki, izgalmas mese, vagy szép mese.

Miért olvas a másik ember és a sokadik ember?

— Van olyan, aki nem mese-éhségből olvas, hanem azért, mert a társadalmi emelkedéshez szüksége van valamelyes irodalmi tájékozottságra és műveltségre is. Ezek, ha a becsvágyuk elsősorban politikai, akkor még a szépirodalomból is azokat a műveket keresik, melyek az ő politikai érvényesülésükhöz és helytállásukhoz a legjobb segítséget adják: vagyis a nagyhírűvé vált osztályharcos, forradalmi könyveket. Némelyiket elolvassák egészen, másikba csak itt-ott beleolvasnak, mert igazából már vagy nem érdekli őket, vagy pedig képtelenek az olvasásba belemerülni. Vannak igen tehetséges és okos emberek, akik egyszerűen nem tudnak szépirodalmat olvasni. Nem köti le őket a könyv. Ugyanennek a törekvő típusnak van aztán egy másik fajtája, amelynek nem politikai, hanem általános társadalmi előrejutás a célja. Ezt a klasszikusok mellett, akiket sokszor csak muszájból olvas, a legfrissebb divatos irodalom érdekli, amelyben persze nem tud különbséget tenni a valódi irodalom és a bestseller-szerű vagy zsurnalisztikus jellegű könyvek között. Ide tartoznak természetesen a mindenféle érdeklődésű sznobok is. A könyvtár és a könyvkereskedelem szempontjából persze a sznob sem csupán statisztikai alany, hanem olvasó és könyvvásárló ember. Nem beszélnek a többi olvasó árnyalatokról, melyek között ott van a beteges olvasmány-éhség, az a fajta, aki válogatás nélkül mindent elolvas, mert hiszen a könyvtárosok mündézt —, hogy úgy mondjam — hivatalból ismerik és nem esnek bele abba az illúzióba, hogy aki olvasnivalót visz, az mind művelődik is, akárha csak észrevétlenül kicsiny fokozatokban is. Ismerek öreg parasztasszonyokat, akik elolvassák a fele világirodalmat, mindent, ami a kezükbe kerül, de úgyszólván semmit se profitálnak belőle, nem hogy értelmileg, de lélekben sem; és ismerek öreg embereket, nemcsak parasztokat, hanem más foglalkozásbelieket is, akik csak a fejükben már azelőtt is meglevő bogarakat hizlalják az olvasással. Ezeket is ki kell elégiteni, hisz ez is szükséglet, amelyet jobb kielégíteni, mint elfojtani. De jó tudni, hogy ezek csak a statisztikát javítják és nem a közműveltséget növelik. Szerintem azonban a mai könyvtárosnak egyik legfontosabb dolga, hogy az igazi olvasóvá fejlődő, tehetséges fiatalokat tartsa számon és nekik szerezzen be idejében minden olyan könyvet, amelyre szomjúhoznak, még ha azokat a könyveket nem is viszik túl sokan. Rágondolok, hogy annak idején, mint ifjú olvasó mennyire szerettem volna hozzájutni a világirodalom híres könyveihez Homérosztól Dantéig, de még az akkor már új írónak számító Ady Endrét és Móricz Zsigmondot sem találtam meg sem az egyeslet, sem a község könyvtárában, pedig a hírekről már sokat hallottam. Pénzem azonban könyvre, nemhogy forintom, de még krajcárom se került.

— Persze nemcsak a leendő írókra, és nem is csupán a leendő politikai, mozgalmi vezetőkre és a gazdasági élet, s a tudomány majdani kimagasló szakembereire gondolok. Ezek ma eljutnak a felsőbb iskolákba. Hanem azokra a többiekre, akik egy-egy faluban, városban tovább sugározzák az olvasott gondolatokat, akiket keresztül részint közvetlen eszmecsere, részint közvetve művelt emberhez méltó magatartás, példaadás formájában anyagi erővé, közvéleményformáló energiává válik az irodalom. Az igazi olvasó ha közösségben él és dolgozik az egész közösség számára olvas. Igen fontos hát, hogy jól összeállított könyvtár várja minden faluban, minden könyvtárban. Ne csak „olvasnivaló”, hanem fajsúlyos irodalom is legyen minden könyvtárban. A közgondolkodás szocialista értelemben való átformálása — ma már nyilvánvaló — nem igen lehetséges a szórakoztató ipar útján: a „panem et circenses” még a rabszolgatartó és feudális társadalmakban sem vezetett sikerre, hogyan vezethetne célhoz a szocialista társadalomban, amely egyrészt nemcsak kenyeret és másrészt éppenséggel nem cirkuszt akar adni kultúra és gondolkodás helyett.

Teljes joggal kéri számon Veres Péter az olvasás minőségét. Az olvasók számszerű növekedése mellett gyakran támad olyan aggály, hogy ez a minőség lemaradásával jár. A eltömegesedés azonban nem jelenti okvetlenül a színvonalcsökkenést. Az olvasó tömegben belül ott vannak azok is, akikre Veres Péter gondol. Ezek a gondolatok különben egybeesnek azzal a törekvésünkkel, hogy a könyvtárt nevelő intézményé tegyük.

— *En úgy látom, hogy némely könyvtárban sok olyan könyv fekszik a polcon, amelyeket nem igen olvasnak. Ezeknek az egyik része magas irodalom, amely túl kevés embernek kell. A másik része elavult, vagy már születésekor félhalott könyv volt. Ezek csak számokat jelentenek, nem tényleges művelődést.*

Valóban jelennek meg a kiadóknál olyan könyvek is, amelyek eszmeileg nem kifogásolhatók, sőt e célzataikban helyesek is, de művészileg gyengék, hatástalanok, érdektelenek. Ezek ellen nem küzd eléggé a kritika sem, pedig az ilyen művek végeredményben haszontalanok. Jelezni kívánjuk, hogy a könyvtárosok nem erőltetik ezeket a könyveket. Hiszen szabad válogatású könyvtártípusra tértek át. És igyekeznek már gyermekkorban ránevelni az embereket a rendszeres olvasásra.

— *A gyermekkönyvtár hasznos, jó intézmény, mert lehetővé teszi, hogy mindenki már iskolás korában megismerkedjék a könyvvel. De ezek az olvasók nem maradnak meg mindnyájan — egy részük különben sem betűszomjas gyerek, hanem csak „beszervezett” álolvasó —, s a megmaradók egy része is csak a szórakozást kereső, a „mesekedvelő” csoportba sorolt olvasóvá lesz. Amint már sokszor elmondtam, az emberek nagy többsége nem fogékony az olvasásra. Jó, ha 10—15% eljut az olvasás útján való művelődéshez. Újra csak azt kell mondanom, hogy igazi olvasóvá az lesz, aki mindazt, amit elolvas, átéli, elképzeli, megfogalmazza önmagában. Már említettem néhány alkalommal, hogy én magam mennyire olvasó-típus vagyok. Talán érdemes lesz hozzátenni, hogy Shakespeare-t ötven éves koromban láttam először színpadon. És persze elégedetlen voltam a színészekkel, még Bajor Gizivel is (az Antonius és Cleopátrában), mert bennem az olvasás útján már megteremtődött minden fontosabb alak és másképpen teremtődött meg. Sokszor úgy érzem: én jobban értem az írókat...*

— *Az életszínvonalbeli nivellálódás, ami különben is még csak most kezdődik, még nem terjedt ki a szellemi értékek egészére. Tölcserrel senki fejébe sem tölthetjük a tudományt, a szellemi-lelki élményeket. Hiszen a volt gazdagok, az uralkodó osztály tagjai sem voltak mindnyájan műveltek, hiába volt pénzük, idejük, iskolázottságuk, inkább sportoltak, lovagoltak, vadásztak, kártyáztak és társaságoztak. Mi is csak a lehetőségeket adhatjuk meg, hogy akiben képesség van rá, a kor színvonalára jusson. Ettől még messze vagyunk. Ezért helyeslem a könyvbarátmozgalom munkáját, a versbarátok körét, s az író-olvasó találkozókat is. De csodát ne várjuk mindettől, mégha mindenütt jól csinálnánk is. Szívós munkára, igazi szolgálatra van itt szükség.*

Ezeket a gondolatokat a könyvtárosok, azt hiszem, jó szívvel fogadják Veres Pétertől. Egyes megállapításai persze vita-kedvet ébresztenek. Azt hisszük például, hogy ha az olvasás alapja sok embernél csak a mesevág, vagy a társadalmi emelkedés igénye is, és nem igazi szellemi szomjúság, az írók gondolatai, meglátásai, igaz felfedezései akkor sem hullámszanak át nyomtalanul még ezeken az olvasókon sem. A vita e kérdésekben csak hasznos lehet.

Bozókya Éva

MŰVEI

Az Alföld parasztsága. Oravecz kiadása, 1936
Magyar Élet, 1944.
Számadás (önéletrajz). Révai, 1937. Szépirodalmi, 1963.
Gyepsor. Magyar Élet, 1940. Szépirodalmi, 1954.
Mít ér az ember, ha magyar? Magyar Élet, 1940.
Ember és írás (tanulmányok). Bolyai Akadémia, 1941.
Falusi krónika. Magyar Élet, 1941. Magvető, 1956.
Szűk esztendő. Magyar Élet, 1942. Szépirodalmi, 1954.
Szocializmus, nacionalizmus. Magyar Élet, 1943.
Parasztors — magyar sors. Magyar Élet, 1944.
A válság éveiből (tanulmányok). Sarló, 1945.
Húsz év (válogatott írások). Mszóttfalusi, 1947.
A paraszti jövőendő. Sarló, 1948.
Ukrajna földjén (napló). Szépirodalmi, 1950.
Próbátétel (elbeszélések). Szépirodalmi, 1950., 1955.

Pályamunkások Szépirodalmi, 1951.
Tél a gyepsoron (elbeszélések). Szépirodalmi, 1951.
Laci. Szépirodalmi, 1953.
Útközben, ország dolgairól, irodalomról. Szépirodalmi, 1954.
Almáskert. Szépirodalmi, 1954.
Rossz asszony (regény). Szépirodalmi, 1954.
Közös gondjainkról (cikkek). Magvető, 1955.
Asszonyhűség (elbeszélések). Bukarest, All. Irodalmi Kk., 1957.
Az ég alatt (vál. elbeszélések). Szépirodalmi, 1957.
A kelleetlen leány (regény). Szépirodalmi, 1960.
A Balogh család. Szépirodalmi, 1961. I—III. (Szolgaság, 1950. Szegények szerelme, 1952. János és Julcsa, 1957.)
Olvasónapló. Szépirodalmi, 1962.
Tízántúli történetek (elbeszélések). Magvető, 1962.

A Magyar Irodalmi Lexikon*

Hosszú várakozás után végre megjelent első kötete (A-tól K-ig).

A főszerkesztő — Benedek Marcell — 728 lapnyi terjedelemmel gazdálkodhatott. Teljesség nem volt, nem is lehetett célja, hiszen Szinnyei József tizennégy kötetes életrajz-gyűjteménye sem mondható — ma már — teljesnek. A lexikon tehát nem tartalmazza mindenkinek a nevét, aki valaha tollat vett a kezébe Magyarországon, hanem csupán azokat, akik a szerkesztőség megítélése szerint valamelyest igényt tarthatnak az érdeklődésre, mindenekelőtt szépirói, kritikus munkásságukkal. A politikai és tudományos irodalom képviselői már csak erősen megrostálva kerültek be a lexikonba, és ez nem válik előnyére, mivel olyan vitathatatlan nevezetességek is kimaradtak, mint a reformkori publicista Desseffy Aurél, a nyelvújító Bugát Pál, a történész Grünwald Béla, az emlékirat-szerző Károlyi Mihály stb. Személyi címszavakon kívül a leggyakoribb esztétikai fogalmak, irodalmi intézmények, stilisztikai, verstani tudnivalók magyarázatát is megtaláljuk a lexikonban (*ábrázolás, action gratuite, adonisi verssor, Akadémiai Kiadó, aktivizmus, állatmese* stb.), továbbá a fontosabb folyóiratokat; egyes művek nem kaptak külön címszót, illetőleg csak akkor, ha ismeretlen szerzők alkotásai (*Actio Curiosa, Adhortatio Mulierum* stb.). A cikkek az életrajzi adatokon kívül feltüntetik az írók munkáit (esetleg csak a fontosabbakat) és a címszóra vonatkozó tudományos irodalom válogatott bibliográfiáját. A születés meg a halál dátumát (eltérően az *Új Magyar Lexikontól*) naptári pontossággal közlik, de csupán a húsz sornál nagyobb cikkekben, e határon alul már csak az esztendőt, és ez igen helytelen eljárás, mert sokszor a rövidebben tárgyalt személyek anyakönyvi adataira is kíváncsiak lehetünk, s ez az osztályozás rosszíjú megkülönböztetés, főként az élő írók esetében.

Klasszikusainkról terjedelmes cikkek készültek (tiz-tizenöt hasámban), és a lexikonnak ezek a tanulmányzámba menő méltatások a legfőbb erősségei, s közülük is kiválik néhány mintaszerű, például Julow Viktoré Fazekas Mihályról, Komlós Aladáré Komjáthy Jenőről, Réz Pálé Babitsról, Halász Gáborról. A cikkek megfogalmazását a lexikon műfajához illő tárgyilagosság jellemzi, még a korunkbeli irodalom úgynevezett kényes eseteiben is. Ritka az olyan türelmetlen hang, mely például megrója a ki-tűnő Batthyány Alajost (1750—1818), mivel „nem akart forradalmat, csak reformokat”, és „a vallás ellen nem harcolt”, csak „tiltakozott az egyházi uralom ellen, s javasolta az egyházi vagyon állami kezelésébe vételét, a szerzetesrendek feloszlatását”. Csak!

A szerkesztőség föltett szándéka volt, hogy „nem méri rőffel” az írókat, ennek ellenére szükségszerű, hogy a kiszabott terjedelem némiképpen értékel is. E tekintetben az arányok nem mindig szerencsések. Véleményünk szerint Bölöni Farkas Sándor, Jakab Elek, Iványi Ödön, a jelenkoriak közül Bohuniczky Szeffi, Dienes András, Kellér Andor hosszabb ismertetést érdemelt volna, és például roppant fonákul hat, hogy Csanádi Imrét, aki mögött egy negyed század alkotása áll, mely napjaink egyik legkiválóbb költőjévé teszi, csupán huszonnégy sorra méltatták ott, ahol a teljesen jelentéktelen Csanády György, akiről a lexikon sem tud többet, jobbat mondani, mint hogy „verseit líraiság jellemzi”, tizenöt sort kapott.

Ahol a lexikon munkatársai Szinnyei és Gulyás Pál műveiből meríthettek, természetesen szilárdabb talajon állnak, és a régebbi magyar íróknak szentelt cikkek általában sikerültebbek, pontosabbak, mint a XX. századi rész. Szinnyei munkájának kiaknázása olykor azzal jár, hogy hibáit, tévedéseit is átvették (pl. Berecz Károlyról); másfelől viszont el kell ismerni, hogy — különösen a magyar irodalom első századainak körében — az új lexikon sok frisskeletű megállapítással gyarapítja tudásunkat. Egyik-másik cikk szerzője azonban nem tudott megbírkózni feladatával. Semmiképpen sem kielégítő az, amit az *Athenaeum* (Vörösmartyék folyóirata), *Birányi Ákos*, *Bodnár Zsigmond*, *centralisták*, *Csató Pál*, *Csernátoni Lajos*, *dívatlap*, *Életképek* címszavak alatt olvashatunk; ezeket a cikkeket a várható második kiadásban okvetlenül ki kell cserélni.

A lexikonnak a kortársakat illető anyagát már számos bíráló érte (sőt úgyszólván csak azt érte, mintha bizony egyéb hiba nem is volna benne). Kétségtelen, hogy e részben nem sok nyomát leljük a következetességnek, a megfontolt szerkesztői elvnek. Az írók családi viszonyaira, iskoláztatására, műfaji besorolására (író vagy „csak” újságíró), esetleges korábbi nevére, sőt műveire vonatkozó közlések rendszertelenek, az egyikről megtudjuk ezt, a másíkról amazt. Többen kifogásolták, hogy íróházaspárok esetében a lexikon a nőknél megnevezi a férjet, fordítva nem; ez valóban illetlen, sértő, és tetézi a hibát az, hogy irodalmunk emlékezetre méltó asszonyai, műzsái meg egyszerűen kimaradtak, nem kapott cikket Csajághy Laura, Baumberg Gabriella (maga is

* Akadémiai, 728 old. 160 Ft (Törzsanyag)

költő, noha osztrák). Hiányzik Kölcsey Antónia is, a *Himnusz* szerzőjének unokahuga, utolsó éveinek naplóiró szenttanúja. Az élő írók bemutatása gyakran semmitmondó, merő szószaporítás; Béládi Miklósról például megdudjuk, hogy „kritikái, tanulmányai az irodalmi és irodalomtörténeti folyóiratokban jelennek meg” — ehhez ugyan nem kellett nagy ész, hiszen ezt, ha egyszer kritikusról és irodalomtörténészről van szó, minden külön értesítés nélkül is sejteni lehet; nem lett volna okosabb e henye általánosság helyett legalább egy munkáját megnevezni?

Legkevésbé sikerültek a lexikonban a bibliográfiák. Fontos, nem fontos, vastag könyv és vékony különnyomat összekeverve, számos munkának a műfaja rosszul meghatározva, pontatlan címek és mennyi, de mennyi hiány! Bosszantó, hogy nem ritkán olyan könyvekről is hírt adnak, melyek meg sem jelentek, ellenben a *könyvtár* című bibliográfiája mellőzi *A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében* című nélkülözhetetlen forrásgyűjteményt.

A sajtóhiba aránylag kevés. A keszthelyi helikoni ünnepek emlékkönyve nem 1848-ban látott napvilágot, a *Komáromi napok* Hamary Dánieltől nem 1849-ben, Illés László tanulmánya (a *Berkó Sándor* című alatt) nem 1906-ban, ifjabb Fáy András műveit bajosan fordíthatták 1825-ben németre, 1828-ban olaszra, mivel szerzőjük csak 1868-ban született. Neveken is akad elírás: Gárdos Mária — helyesen — *Louise* Michelről írt életrajzot, Kunoss Endre kritikustársa — helyesen — *Kelmenfy* volt, Eötvös József bibliográfiájában az *Egy letűnt nemzedék* című könyv szerzője — helyesen — Halász *Imre*. Hanyagságra vallanak a sűrű stilisztikai vétségek is, például az olyan képtelenség, hogy a Csepreg romlásáról költött ének „kéziratban jelent meg”.

A legnagyobb dicséret a lexikon illusztrációinak dukál. Soha még ennyi képet nem gyűjtöttek össze és tettek közé a magyar írókról és műveikről! Szinte minden lapon van kettő-három, sőt több; portrék, családi képek, címlap-hasonmások, kézirat-faksimilek, egyéb irodalmi érdekű ábrázolások vegyest. Nagy segítséget nyújt e páratlanul gazdag irodalomtörténeti képeskönyv az iskolai oktatásban (szemléltetés), jó hasznát veszi a könyvtáros is (kiállítások rendezése stb.).

Megismertettük az olvasót a *Magyar Irodalmi Lexikon* értékes tulajdonságaival, felsoroltuk néhány hibáját (lehetne sokkal többet is). Ha végül mérleget vonunk, a *lexikon* „számos gyengéje ellenére, derekas munkának bizonyul. A szakemberek és a nagyközönség egyaránt haszonnal forgathatják ezt a régóta nélkülözött, elődeinél frissebb, alaposabb és körültekintőbb irodalmi tájékoztatót.

L. S.

Voltaire könyvtára

A felvilágosodás nagy filozófusának könyvtárát Leningrádban őrzik. A ropant értékű hagyatékot II. Katalin cárnő vásárolta meg Voltaire halála után harmincezer rubelért. Eredetileg az író fernay-i kastélyának mintájára emelt külön épületben akarta elhelyezni, ez azonban csak terv maradt, s a könyvek a cári könyvtárba, majd a forradalom után a Sztaltikov—Scedrin Könyvtárba kerültek. Voltaire nem tartozott a bibliofil gyűjtők közé; a könyvet munkaeszköznek tekintette, és könyvtárát gyakorlatiasan rendezte be: rokokótárgyú könyveket, füzeteket szeretett egybe köttetni. Olvasmányait munkája szükségletei szerint válogatta meg; a görög és latin klasszikuson kívül főként a korabeli szerzőket ol-

vasta, és különösen a vallási tárgyú művek iránt érdeklődött. Egyik kolligátumának gerincére ezt a közös címet nyomatta: *Egyházi ostobaságok*. Könyveiben gyakoriak a lapszéli jegyzetek, felkiáltójel. Egy vallásos szellemű irományról így summázza véleményét: „Nagyon ártalmas munka.” Könyvtárával együtt Leningrádba került Voltaire kéziratgyűjteménye is. Tizenhárom vastag folió-kötet tartalmazza a hozzá írt leveleket, köztük Fekete János grófét is, aki francia nyelvű verseit küldte meg neki, két átalag tokaji kíséretében. Voltaire udvariasan megköszönte távoli magyar tisztelője levelét és figyelmességét, de azt nem hallgatta el, hogy a tokaji jobb volt, mint a versek.

Az IRODALMI LENIN-DÍJ idei kitüntettje Alekszandr Goncsar szovjet-ukrán író. Legismertebb munkája a magyarul is megjelent „Zászlóvivők” című háborús trilógia (*Alpok* — 1947; *A kék Duna* — 1947; *Arany Prága* — 1948), melynek egyik része a Magyarországot felszabadító harcokról szól. A *Lenin-díjat* „Kolomp” című, egy állattenyésztő szovhozban játszódo regényéért kapta.

A REGÉNY EGYSÉGE II.

Kosztolányi Pacsirtájáról

A legutóbb azzal zártuk fejtegetésünket, hogy a regény szerkezete az indító motívum továbbfejlesztéséből nő ki. Igaz ez? Hiszen ha lehántjuk róla a részleteket, epizódokat, mellékalakokat és mellékcselekményeket, egy annyira szigorúan zárt kompozícióra bukkanunk, amelyet mintha a francia klasszikusok módján értelmezett arisztotelészi dráma-szabály szerint cinkalmaztak volna ki. Szinte iskola-példa lehetne a hely, az idő és a cselekmény hármas egységére. Nézzük is meg ezt a leegyszerűsített vázlatot! Előttörténet: Vajkayékat a sors, az isten vagy a véletlen — nevezük, ahogy akarjuk — egy csúnya lánnyal verte meg, akit semkisémm hajlandó feleségül venni. Már mindenbe beletörődtek; visszavonultan, maguknak és egymásért élnek; meggyőződésük szerint kölcsönös mély szeretetben, melyről úgy hiszik, kárpótolja őket a „világi örömkért”. — Első felvonás: Pacsirtának tanyasi rokonaihoz kell utaznia egy hétre. Egyikük sem tudja, hogyan fogják kibírni „ilyen sokáig” távol egymástól. Anyában felparázslak a remény: az új környezetben hátha talál valakit a lánya. — Második felvonás: az öregek, lányuk távollétében kénytelenek kimozdulni otthonról. Előbb idegenkednek és viszolyognak a „világtól” s az „életől”, melytől elszoktak, de hamarosan — némi lelkiismeretfurdalással és önmaguknak sem bevallva bár — kezdik jól érezni magukat a „társaságban”. — Harmadik felvonás: Pacsirta, mint előre tudta, nem találja helyét új környezetében, visszavágyik kalitkájába. (Erről, hogy a „hely egységén sérelem ne essék”, mintegy „hírmök” útján, a lány leveleiből értesülünk.) — Negyedik felvonás: az öregek, immár felszabadultan, kimutatják magukat, majd Vajkay — részegségében — önmagának és feleségének is bevallja a rejtegetett igazságot: gyűlölik a lányukat, életük akaratlan megrontóját. — Ötödik felvonás: letelt a hét. Apa és anya eltűntetik lumpolásuk külső és lázadásuk benső nyomait. Pacsirta hazérkezik, a börtön, — melyről a benne élőknek tudniok sem szabad — mindhármukra újból reázarul.

Szép, kerekded, tiszta képlet. „Mély tanulságot” is rejt: a sors ellen nincs apeláta. És feltéve, hogy Kosztolányinak — mondjuk kiadója kívánságára — valamiféle előzetes színopszist kellett volna készíteni, talán valóban így foglalta volna össze megírandó regényét. Aztán nem írta volna meg; vagy ha mégis, hát szégyenkezve tépte volna szét kéziratát, mert hamisnak, kiagyaltnak érezte volna.

Az író, mint — többek közt — tőle magától tudjuk, nem így dolgozik. Nem valami előre kifundált vázlatához — és tétélesen kimondott eszmei mondanivalóhoz — keresgéli össze a hozzáillő és bizonyító részleteket. Hanem? Talán fordítva? Válogatás nélkül összehordja a valóság-darabkákat, s aztán megkísérli összeilleszteni őket? Így sem. Művészi eredményre ez sem vezetne.

Hagyjuk a találgatást, s próbáljuk meg magából a regényből kihántani és következtetni, hogyan is születhetett. Az első élményről, mely az író egy mű megalkotására ösztökéli, beszéltünk már. Erről többet, mint múltkor, nem igen mondhatunk: ez az a pillanat, s ez az a semmiség, amikor és ami által az író megérzi és átérzi valaki másnak a valóját. Szorongató és egyúttal újjongással telt élmény lehet. Aki olvasta a Varázshegyvet, alkothat némi fogalmat erről; arra a jelenetre gondolok, melyben Hans Castorp valóságosan és egyben képtelenen is átlát Madame Chauchat testén. Mint mondtuk és láttuk, ez az alapélmény sok mindent — vagy mindent? — meghatároz.

A tulajdonképpeni írói munka azonban az után a „látomás” után következik. A kódós hősnek, akivel az író kapcsolata még sokkal inkább csak érzelmi, mint értelmi, testet és nevet kell öltenie — konkrétta kell válnia, hogy meghatározott környezetben, helyen és időben élni kezdjen.

Az irodalomtörténet — Kosztolányi életrajzi adataiból — arra következtet, hogy Pacsirtában a hűgát, hűgának történetét írta volna meg. A regénybeli Sárszeg az író szülővárosával, Szabadkával lenne azonos, Vajkayék a szüleivel, Ijas Miklós alakjában pedig ő maga rejtezne. Kosztolányi ezzel szemben azt állítja, hogy regénye — mint minden regény — a képzelet szülötte. Bizonyára ez is, az is, pontosabban a kettő együtt igaz. A semmiből a legdúsabb fantáziájú ember sem meríthet. Egy regény világa valóban az író emlékanyagából formálódik ki. De nem úgy, hogy az író egyszerűen, ahogy vannak, a papírra veti emlékeit. Ekkor ugyanis memoárokat írna. Hanem mintegy újraéli, képzeletében újjá teremti őket.

Szabadka, mint más vidéki város, ilyen lehetett a századfordulón, amilyennek Kosztolányi Sárszeget festi, az élet is így folyhatott-folydögölhetett, Vajkayék egyben-másban hasonlíthatnak a szüleire, Pacsirta pedig a hűgára. Elképzelhető, hogy ők is ilyen visszvonultan, bánatukat a kandi szemek elől rejtegetve, morzsolgathatták napjaikat — míg éltek és meg nem haltak.

Csakhogy ezeknek az örökegyforma hétköznapiaknak a leírása nem lenne regény s a dolog lényege ebből nem derülne ki. Egy hasonlat talán megérteti, mire gondolok. Tökéletesen szélcsendes időben, állítólag, bármennyire a fagypontra alá hűl is egy tó vize, nem fagy be. Ha azonban egy kavicsot hajítunk belé, a folyamat azonnal megindul s harsogva, szemünk láttára, fülünk hallatára végre megy. Egy regénynél ezt a kavicsot, mely felborzolja a túlhűlt, de néma tó vizét, s nyilvánvalóvá és érzékelhetővé teszi az eddig rejtettet, indító mozzanatként nevezhetnők. A Pacsirtánál az az indító mozzanat, a lány elutazása. Ez pedig minden bizonnyal írói lelemény. Igaz, nagyon kézenfekvőnek látszó. Mert: a Vajkay-szülők azt hiszik és mondják még maguknak is, hogy már nem tudnának a lányuk nélkül meglenni; noshát tegyünk egy kísérletet: váljanak el egy hétre! — s majd kiderül a való. Tényleg kézenfekvő ötlet. De — talán épp ezért — zseniális. Minden további történés ugyanis — „mint napra éj” — ebből az elválásból következik. Legalábbis úgy tűnik: elégséges volt az alaphelyzetet — a valóság képére és hasonlatosságára — megteremtteni és az indító lökést megadni, a gép a továbbiakban már magától forog. Az írónak nincs egyéb dolga, mint jól figyelni, mi történik, és apróra leírnia, amit ebben a „gondolat-kísérletben” tapasztal.

A folyamat, persze csak nagy vonalakban: apa és anya hazamennek a vasútról, bejárnak a lakást és üresnek érzik, hiszen megszokták, hogy a lányuk mindig ott-hon van. Beesteledik, várják a megérkezéséről tudósító sürgönyt — maguk fogalmazták meg —, közben apa elszunyókál; azt álmodja, hogy elvesztette Pacsirtát, vagy elrabolták tőle. Magától értetődő álom, hisz a valóságban is elvált a lányától, a sürgöny késik, aggódik érte, hisz szereti és azt is szeretni volna — valaha! —, hogy vegyék el tőle feleségül. Végre megjön a távirat, az öregek megnyugszanak. Másnap. Későn aludtak el, későn ébrednek. Természetesen éhesen, hisz tegnap sebtiben ebédelték és vacsorázní, izgalomban, elfelejtettek. Eddig Pacsirta főzött, s most ketjüknek nem is érdemes nagy szakácskodást csapni, vendéglőbe mennek hát, a Magyar királyba, bár erről is megvan a véleményük: agyon paprikáznak, borsoznak mindent, hogy a fűszerekkel fedjék el a nyersanyagok silányságát. Hogyan vetekedhetne ez a jó házikosztallal, Pacsirta főztjével, a finom, kényes gyomroknak sem árthatalmas becsináltakkal és rizseshúsokkal. A vendéglőben, apával szemben, valaki gulyáslevest kanalaz, jóízűen. A látvány inycsiklandozó. De azért apa — bátortalanságában — rizses csirkét eszik, amit Pacsirta is gyakran készít. De valahogy ez is jobban ízlik, mint otthon. A vendéglő — ezer éve nem voltak ilyen helyen — szintén érdekes; ismerősök is akadnak, természetesen, hisz hova járnának a város úriemberei, ha nem ide. A hajdani barátok örömmel és érdeklődéssel üdvözlik a rég-nem-látottakat. Ez is természetes. Este, magukban, a lányuk nélkül azonban unatkoznak; apa, aki sokszor hetekig ki sem nyitotta az újságot, olvasna, de az egyszem körténél — a takarékos Pacsirta kicsavarta a többit — alig lát. Megigazítják hát a vilányt, s egyszerre barátságos fény ömlik szét a szobában, az újságból pedig az érdekes külvilág áramlik be hozzájuk. Másnap: vasárnap van, a vendéglőben nem kapnak már külön asztalt, a régi barátok a magukéhoz invitálják őket. Apa itt már bátrabban rendel, bogrács gulyást, amit tegnap megkívtant és sört hozza, amit évek óta nem ivott. A társaságban is egyre jobban érzik magukat. Színházba invitálják őket. Ott is jól mulatnak. Az öreget meghívják a főispán ebédjére, anya pedig meglátogatja a barátnőit... És így tovább. Élnek, mint azelőtt, mikor még Pacsirta kicsi volt, s nem ismerték sem a férjhez adás gondját, sem a reménytelenség magányosságára kényszerítő szomorúságát. Mindez a szorosan összekapcsolódó külső és belső történés az alaphelyzetből és az indító mozzanatként következik, a legszigorúbb „gondolat-kísérleti logikával”.

Egyes epizódok, mellék-alakok, részlet történések és a fővonal között azonban hiányzik ez a szigorú ok-okozat kapcsolat. Nem Cifra Gézára gondolunk, ő és a vele való konfliktus az alaphelyzethez tartozik: reményvesztett szülők a legsilányabb férfihoz is hozzáadnák a lányukat, s meggyűlölik, ha nem veszi el. Nem is Pacsirta sirására a vonat-fülkében — ez lélektanilag tökéletesen indokolt. De már az ősz pap és a vadászkalapos fiatalember jelenléte a kupében esetleges. Ülhetnének ott mások. Vajkaynak Ijas Miklóssal — a városka Pestre vágyódó költőjével — való találkozása szintén az. És még sok minden más is. Például a csapodár, zuhlott életet élő primadonnának az esete színész társával, illetve a környék nábobjával. A valaha komoly reményekre jogosító, alkoholista tanár figurája szintűgy. Hasonlóképp a fűvel-fával megcsalt, hallgatag Doba bíró alakja. És még nem egy mellék-alak

rajza és története. Ezek csupán arra szolgálnának, hogy színesítsék, élénkítsék a nélkülük túlságosan egyszálú cselekményt? Vagy arra, hogy Vajkayéknak róluk is, mint mindenkiről és mindenről az élet, a sors igazságtalansága jusson az eszükbe? Csak ily lazán — mintegy odabiggyesztve — függnének össze a fő témával? Nem rontják-e le a regény egységét ilyen epizódok és figurák, akiknek szerepe nem következik logikusan az alaphelyzetből?

Nos, bár jóideje a vaslogóját dicsőítjük, bevalljuk, hogy mégsem ezt tartjuk a legfőbb és egyetlen írói erénynek. Ha csupán erre volna szükség, minden bizonynyal a mesterdetektívek volnának a legkiválóbb írók. Hogy minden cselekvés, szó és gondolat — még a látszólag meglepő és váratlan is — könyörtelen következetességgel az alakok jelleméből és helyzetéből folyjék, csupán szükséges ahhoz az egységhez, mely remekművé teszi a regényt, de önmagában nem elegendő. Ehhez más is kell — volt már róla szó —: lelemény. Kosztolányi ihletnek nevezte, és — emlékezünk vissza — azt állította róla, hogy a regényíróé hosszútávra szól. Valóban arra kell szólnia, s nem csak az indítómozzanatig. Mindjárt meglátjuk, hogy miért.

Az alaphelyzetről eddig, mint adottságról beszéltünk, melyet az író feltételezhetően az életből merített. De megelégedhetünk-e — pontosabban — megelégedhet-e az író annak tudomásul vételével, hogy minden így van, ahogy van? A Pacsirta esetében pedig, hogy így is marad: a csúnya lány végzeteszerűen boldogtalan. Nem éppen a „miért van így?”-re kell a választ megtalálnia? Az alaphelyzetben rejlő törvényszerűséget felderítenie?

De miként? A társadalom tüzetes történeti és szociológiai vizsgálatával? Talán célravezető lenne. Csakhogy az író — objektív és szubjektív okokból — ezt nem teheti meg, csupán saját és sajátos művészi adottságaival és módszerével élhet. Ihletétől — amit a részvét képességének is nevezhetnénk — vezérelve kell rálelnie azokra a jellegzetes alakokra és eseményekre, akikben és amelyekben ez a — munkája közben még általa sem ismert — törvényszerűség megtestesül és nyilvánvalóvá válik.

Ha jól odafigyelünk a Pacsirta esetlegesnek tűnő mellékalakjaira és epizódjaira, meghalljuk, hogy egytől egyig mind a főtémát variálják, bontják ki, mélyítik el és tárják elénk más és más oldaláról. A fülkebeli vadászkalapos fiatalembernek a csúnya vénlány iránti közönyétől kezdve, az öreg papnak e „siralomvölgybe” való beletörődésén, Doba bíró hallgatagságán, felesége gépiessé vált csapodárságán, a tehetséges-volt Szunyogh tanár alkoholizmusán, a primadonna hamisan csillogó züllöttségén, a Le Figarót olvasó Sarcsevits kísérteties magánosságán keresztül a Párducok lehangelőn sivar, torra emlékeztető csütörtökkénti mulatásáig minden részlet ugyanarról szól (ellenkező előjellel Ijas Miklós alakja szintén), amiről a főalak sorsa: Sárszegen — vagy általánosítva — a századvégi magyar kisvárosban megállt az idő, lakosait valami szörnyű bűvölet nyűgözi: már nem is látják — mert nem akarják látni — börtönük falait, melyet maguk raktak maguk köré rég értelmet-vesztett élet- és gondolkodásmódjukkal, elavult enkölcsükkel. S ami a legfélelmetesebb, az egy Ijas Miklóst kivéve, mindnyájan még el is hitetik magukkal — miként a Vajkay szülők —, hogy így kell élniök, másként nem is lehetne, s a tetejében azt is, hogy jólérik magukat ebben a halálos tespedtségben.

Az életszerűen véletlennek ható részletek egymást erősítő összességéből — a regény élesszemű részvét-összeforrasztotta egységes egészéből — derül ki az alaphelyzetet meghatározó törvény, hogy Pacsirta sorsának végzetessége nem valamiféle természeti csapás eredménye — azé, hogy történetesen csúnyának született — hanem az adott társadalomban gyökerező.

Zolnay Vilmos

PANNÓNIA TÖRTÉNETE címmel értékes, közérthetően megírt szakkönyvet adott ki a Tankönyvkiadó. A kötet — Barkóczi László, Bóna István, Mócsy András munkája — egyetemi segédkönyvnek készült, de helytörténeti kutatással foglalkozó könyvtárosok, történelemtanárok és elmélyült történelmi érdeklődésű olvasók számára is jól használható. A könyvtárosok ajándó munkáját is segíti, mivel a kötet végén az egész korszakra vonatkozó újabb irodalom jegyzékét közli, az egyes fejezeteket pedig az adott témakör szűkebb, de szintén legfrisebb irodalmával zárja. A könyv a római korszakon kívül foglalkozik a terület őstörténetével, a római hódítás előzményeivel, s a korszak lezárásaként a hunok betelepülésével. A vászonkötésben, szép kivitelben megjelent munkát az ásatások során előkerült római emlékekről készült fényképek díszítik.

Az új SZOT-díjasok

FEKETE GYULA

A kétszeres József Attila-díjas Fekete Gyula 1963-ban megjelent két könyvéért: *Az orvos halála* (Könyvtáros 1963. 7. sz. 432. old.) és *A hű asszony meg a rossz nő* (ld. a Könyvtáros 1964. 1. sz. 64. old.) kapta meg a SZOT-díjat. A kiváló és népszerű író műveiben a társadalom minden dolgozó rétegét bemutatja, ábrázolt konfliktusaiban a köz- és magánélet erkölcsi kérdéseit kutatja. Két jutalmazott regénye is erről szól. *Az orvos halálában* egy példamutató értelmiségi életéről ad hű és művészi képet, míg *A hű asszony meg a rossz nő* a mai munkásélet hiteles rajza, egy életcélt kereső fiatal munkás sorsa fordulásának és környezetének ábrázolásával. Fekete Gyula mindenkor szívesen vesz részt író-olvasó találkózón, a SZOT-díj az ilyen alkalmakkor kifejtett olvasónevelői munkásságát is jutalmazza

Májusfa (elbeszélés) Népszava, 1952. 98. old.
Eszmélet (elbeszélések) Szépirodalmi, 1953. 224. old.
Kati (kisregény) Szépirodalmi, 1953. 119. old.
Vér és korom (történetek) Szépirodalmi, 1954. 290. old.
Ismerősök (novellák) Magvető 1956. 298. old.

A kék sziget (ifjúsági regény) Móra, 1959. 422. old.
A fiatalasszony (regény) Szépirodalmi, 1960. 607. old.
A falu szépe (regény) Magvető, 1961. 280. old.
Kincskereső Pipitér (ifjúsági regény) Móra, 1961. 51. old.
A hű asszony meg a rossz nő (regény) Magvető, 1963. 204. old.
Az orvos halála (regény) Szépirodalmi, 1963. 161. old.
Szerelmesek bolygója (fantasztikus regény) Móra, 1964. 271. old.

DOBOZY IMRE

névét először a napilapokból ismerték meg olvasói, pályafutását riporterként kezdte, témáit elsősorban a falu változó életéből merítette. József Attila-díjas regénye, *Az új Túrkeve* is riportregény volt. A riportokat és publicisztikai írásokat novellák, regények,

drámák, filmforgatókönyvek követték. 1958-ban Kossuth-díjjal tüntetik ki. A SZOT-díjat *Holnap folytatjuk* című színművéért kapta. A darab hősei a szocializmusban helyüket és életcéljukat megtaláló régi értelmiségiek, kiknek konfliktusát a megcsontosodott merevség és bizalmatlanság okozta. A SZOT-díjat író-olvasó találkozókon kifejtett népművelő tevékenységével is kiérdemelte.

Túrkeve (szociográfia) Művelt Nép, 1951. 167. old.
Új vetés a Kúnságon (regény) Művelt Nép, 1951. 94. old.
Az új Túrkeve Művelt Nép, 1952. 214. old.
A szent kút (regény) Művelt Nép, 1952. 135. old.
Felhő és napsütés (regény) Művelt Nép, 1953. 313. old.
A fegyverek beszélnek (regény) Szikra, 1955. 267. old.
Moszkvai utazás (útirajz) Szikra, 1955. 144. old.
Mindennapi történetek (elbeszélések) Szikra, 1956. 223. old.
Este az alvógen (regény) Szikra, 1956. 199. old.
Tegnap és ma (elbeszélések) Szépirodalmi, 1960. 396. old.
Hegyalja (regény) Szépirodalmi, 1961. 182. old.
Hattyúdál (filmforgatókönyv) Hunnia Filmstúdió, 1963. 221. old.
Holnap folytatjuk (színdarab) Kossuth, 1963. 98. old.

PÉCHY BLANKA

Regény című műve az 1963-as év egyik legnagyobb könyvsikere volt. Az érdekes memoár a munkásmozgalmi mártír Magyar Lajos leveleit foglalja egybe. Nemcsak történelmünk legutóbbi fél-évszázadának hiteles dokumentuma, de megrázó emberi sors közvetlen, szép stílusban elmondott ábrázolása is. A SZOT-díj az írói alkotáson kívül Péchy Blanka munkásmozgalmi népművelő tevékenységének elismerését is jelenti.

Jászai Mari (életrajz) Magvető, 1958. 181. old.
Regény (emlékirat) Magvető, 1963. 617. old.

Az elmúlt év sportkönyvei

Ismét egy év sportkiadványait tekintjük át. Úgy is mondhatnánk, hogy a Medicina Kiadó gondozásában „Sport” jelzéssel megjelent könyveket, hisz csupán néhány füzet, szabálykönyv és Barcs Sándor chilei riportkönyve jelent meg más kiadónál.

Az év természetét megvizsgálva első pillanatra szembetűnik bizonyos arányeltolódás a kiadott könyvek műfajában: a riportkönyvek és a könnyebb, színesebb írások (életrajzok, sportregények) száma lényegesen megnőtt: ez a változás érthető és helyeselhető is. Az elmúlt években ugyanis megjelentek a legfontosabb kézikönyvek (*A magyar sport kézikönyve*, *Hétnyelvű sportszótár*, *A magyar sport évkönyve* sorozat rendszeresen megjelenő kötetei), sőt a legelterjedtebb sportágak szakproblémáit összefoglaló nagyszabású monográfiák is. Például *Csanádi Árpád* labdarúgással, *Rajki Béla* úszással és *Sír József* atlétikával foglalkozó könyve külföldön is elismerést szerzett a magyar sportszakirodalomnak. (Rajki Bélának *A versenyszűsz technikája* c. művét 1963-ban már másodszor adták ki angol nyelven.) Ebben a csoportban tehát a részletkérdésekkel (edzés, taktika stb.) foglalkozó könyvek felé terelődik a kiadói érdeklődés. Másrészt szeretnénk remélni, hogy a még hiányzó tájékoztató művek kiadása is napirendre kerül. Hogy csak a legégetőbb hiányainkat említsük: nincs sporttörténetünk, lexikonunk, hozzáférhető bibliográfiánk. Még a legfontosabb adatárunk, az *Endrődi Lajos* szerkesztette *A magyar sport évkönyve* is hézagos, mert elődjének, *A magyar sport az eredmények tükrében* c. sorozatnak hiányzik az 1956–57-es évköre.

A fent leírt tények alapján helyeselni lehet a kiadónak azt a törekvését, hogy miután közreadta a legfontosabb elméleti, illetve összefoglaló munkákat, a sportkönyvek olvasótáborának kiszélesítésére törekszik, a sportirodalom megkedveltetésére legjobban alkalmas, sok embert érdeklő témájú színes, népszerű tárgyalásmódú könyvekkel.

Az év sportkönyveinek legnagyobb csoportját a színes riportkötetek, sportoló életrajzok, önéletrajzok alkotják. A sportkedvelők nagy táborának szóló *Színes sportkönyvtár és a Népsport kiskönyvtár* sorozatban megjelent kötetek példányszáma is a legmagasabb. A kettő közül a *Színes sportkönyvtár* az igényesebb külsője, terjedelmesebb és tartalmasabb. Valamennyi kötetét ismert sportújságírók írták: *Maros László* Grosics Gyula feljegyzései alapján a világhírű kapus sportpályafutását (*Igy láttam a kapuból* címmel), *Fekete Pál* Hidegkuti Nándor feljegyzései alapján az ugyancsak világszerte ismert csatár sportolói és edzői karrierjét (*Obudától Firenzéig* címmel). *Fekete Pál* másik kötete (*Orth és társai...*) *Orth György*, *Schlosser Imre* és *Zsák Károly* labdarúgók élettörténete. *Lukács László* *A sportvilág nagy története*iben az ökölvívás, atlétika, autóversenyzés, labdarúgás, kerékpározás néhány nagy egyéniségének pályafutásából mutat be jellemző képeket. Két ismert sportriporter, a televízióból ismert *Vitray Tamás* és a rádióból, televízióból egyaránt ismerős *Szepesi György* szintén szerepel egy-egy kötetben a sorozatban. *Vitray Tamás* *Jégországból jelentkezem* címmel nemcsak a műkorcsolyázó világversenyek közvetítésével kapcsolatos élményeit írja meg, hanem *Terták Elemér* közreműködése révén a sportág legfontosabb szakmai tudnivalói is bekerültek a könyvbe. *Szepesi György* *Gól! Góóóóó! 2000 gól!* c. könyve tulajdonképpen a szerző csaknem 20 éves rádióriporteri pályafutásának krónikája, amely *Szepesi* sokoldalúsága révén kissé a magyar sport utolsó két évtizedének krónikájává is tágu. (Legnagyobb részét természetesen a labdarúgó történetek alkotják.) A *Színes sportkönyvtár*-sorozat jól sikerült vállalkozása a Medicina Kiadónak. Kötetei közül azok a legjobbak, amelyek nemcsak színességre, fordulatosságra törekedtek, hanem bemutatják a sport társadalmi háttérét, a csillogás mögött a nehézségeket, konfliktusokat, az akaraterő óriási szerepét a kiugró eredmények elérésében, és például a professzionista sport hőseire nehezedő, sokszor embertelen nyomást is. *Szepesi György* könyvében gyakran bukkannak fel kulturális adalékok, sűrűn ad környezetrajzot, *Lukács László* *A sportvilág nagy története*-ben igyekszik e történeteket a társadalmi háttér megrajzolásával is hitelesebbé, mélyebbé tenni. A Grosics-könyv nagy erénye, hogy a „Kapusjáték a labdarúgásban” és „Az én iskolám” című részekkel munkáját a szakkönyv műfaja felé közelítette, s ezáltal szinte hidat kínál azoknak, akik színes sportkönyvet már olvasnak, de a száraznak tűnő szakkönyvet még nem vennék kezükbe. *Vitray Tamás* könyve sem csupán riportkötet, hanem a műkorcsolyázás történeti, statisztikai adatai, szabálymagyarázatok is szerepelnek benne. Azt hisszük, hogy a *Színes sportkönyvtár* fejlesztésének ez az útja: miután kedvet csinált a sportkönyvek olvasásához, meg kell teremtenie az igényeket a szakkönyvolvasásra is azért, hogy megfelelő átmenettel vezet át a szakkönyvek világába.

A *Népsport kiskönyvtár* sorozat köteteinek szintén arra kellene törekedniük, hogy szigorúbb szerkesztési elvek alapján több ismeretet nyújtsanak, s szinte az első lépcsőt jelenték a Színes sportkönyvtárhoz, illetve a szakkönyvek olvasásához. Az igényeket még a legolcsóbb kiadványok esetében sem szabad leszállítani.

Legsikerültebbnek a *Száguldó gépek, száguldó emberek* és a *Melyik sportágat válasszam?* című összeállításokat tartjuk. Különösen az utóbbi ajánlására hívjuk fel a könyvtárosok figyelmét. Ez utóbbi alkalmas arra, hogy kedvet csináljon az egyes sportágak aktív művelésére.

Két sportregény is megjelent az elmúlt évben: Jan Parandowski, a lengyel PEN club elnöke 1933-ban írta *Olimpia tüze* c. munkáját, mellyel az 1936-os berlini olimpián a szellemi versenyben díjat is nyert. A nagy perzsa háborút (i. e. 480) követő olimpiát megőrkítő könyv formailag ugyan súrolja a szépirodalom határát, azonban alapjában véve inkább kultúrhistoria, az antik milió, az olimpiai szokások és az akkori sportfelfogás tudós és írónak elegáns rajza. Az *utolsó mérkőzés* című regény, melyet két szovjet szerző, P. Szeverov és N. Halemszkij írt, a magyar *Két féldió a pokolban* című filmhez hasonló történetet dolgozott fel: a Kijevi Dinamó győzelmét a Luftwaffe labdarúgó csapata felett 1942 nyarán. A tragikus történet azzal végződik, hogy 1943. febr. 24-én az ukrán labdarúgókat agyonlőtték a németek. Kár, hogy a téma írói feldolgozása kevésbé sikerült: az erősen cselekményes regény szálainak bonyolítása írónak erőtlén, a könyv hangja helyenként naiv. A sportesemények légkörét, izgalmas pillanatait sem tudja kellően érzékeltetni.

A Medicina Kiadó termésében új szint hozott a *horgászkönyvek* megjelenése. A kiadott három horgászkönyvre egyaránt jellemző az élvezetes, színes stílus, mely még a legszakszerűbb munkákat is jellemzi: *A horgászat kézikönyvét* a KMK falusi könyvtáraink törzssanyagába javasolja; ennek nyilván nem csak az az oka, hogy az országban mindenütt és egyre gyorsabban nő a horgászok tábora, hanem közrejátszik a döntésben e könyvnek más ismeretterjesztő művek számára példamutató világhossága, közérthetősége, színessége is.

A horgászati kézikönyv szerkesztője, Vigh József, *Rezzen a nád* címmel horgásztörténeteket is közreadott. A kis könyvecske elbeszéléseit humor, tömörkényi jóízűség és a magával ragadó természetsszeretet jellemzi. Az olvasó — bár néha csak sejtí sajátos horgászkiifejezéseinek, műszavainak értelmét — igen szívesen forgatja e könyvet, melyet a könyvtáros nyugodtan ajánlhat bárkinek. Antos István *Pontyhorgászat* című könyve szintén arra példa, hogyan kell a szakíróknak munkájuk szigorúan mesterségbeli tudnivalóit úgy átadni az olvasóknak, hogy az érdekes előadásmód, a sok példa, a színes és személyes stílus megkönnyítse az ismeretek közvetítését.

A kiadott *sakkönyvek* száma az elmúlt évben erősen csökkent, aminek bizonyára az az oka, hogy a legfontosabb munkákat az előző években már megjelentették. A most kiadott négy könyv közül három versenysakkozóknak, illetve a sakkelméletben járatosabbaknak szól. V. N. Panov *Megnyitások kézikönyve* c. munkája éppúgy standard műve a sakkirodalomnak, mint Bán Jenő könyve *A végjátékok taktikájáról*, mely a szerző 1954-es könyvének javított és bővített kiadása. Szabó László nemzetközi nagymesterünk *Nagymesterverseny Maróczy Géza emlékére* c. összefoglalása az 1961. okt. 14. — nov. 4-i nemzetközi torna alos, statisztikákkal is kiegészített elemzése. Barcza Gedeon és Tóth László *Tanulj sakkolni!* c. olcsó füzeté már 5. kiadásban jelent meg — és mint címéből kitűnik — kezdőknek szól. Mind a falusi, mind az önálló szakszervezeti könyvtárak törzssanyagába tartozik.

A nők sportolása sok biológiai és társadalmi problémát vet fel. Ezért hívjuk fel a figyelmet a *Nő és a sport* című összefoglaló kötetre, mely a nők sportolásának egészségügyi vonatkozásaival éppoly részletesen foglalkozik, mint az edzés, versenyzés problémáival, az iskolai testneveléssel, valamint a különböző sportágak (atlétika, labdajátékok, torna, úszás) tanításával, technikával és taktikai tudnivalóival.

Még ennél is nagyobb érdeklődésre számíthat az a könyvecske, amely *A nők otthoni tornájáról* szól. Marianne Kösser könyve az NDK-ban hét kiadást ért meg. Kevés szövege, rengeteg rajza a legszeleőbb körű felhasználásra teszi alkalmassá. Gyakorlatanyaga 14 napra van elosztva. Minden könyvtárnak beszerzésre ajánlanánk, ha ezt a füzet 2800-as példányszáma lehetővé tenné.

A természetjárók részére kiadott *Útikalauz* sorozat új kötete a *Bükk*; a *Mátra* című kalauz pedig már a második kiadásban jelent meg. A korábban megjelent *Balaton* és *Mecsek* kötetekkel együtt hazánk legszebb tájainak szakszerűen szerkesztett, gazdag anyagú, bevált természetjáró kalauzait adta az olvasó kezébe a kiadó, mely az ország iskoláinak — és a pedagógus-könyvtárosoknak — dolgát megkönnyítő kézikönyvvel is gyarapította útikalauz irodalmunkat. Deli Károly és Jávorka Péter *Iskolai tanulmányi kirándulások* című munkája szinte pedagógiai segédkönyv, amely-

nek minden iskolai könyvtárban ott a helye. Ugyancsak a pedagógusok munkáját könnyíti meg Bély Miklós és Janisch Gyuláné *Testnevelési játékok* című könyve.

A Medicina egyéb sportkiadványai között évkönyveket (úszás, labdarúgás), verseny- és játékszabályokat (atlétika, súlyemelés, természetjárás-tájékozódás), játékvezetői tanfolyami anyagokat, főiskolai tankönyveket (Bácsalmási—Koltai: *Az atlétika oktatása*, Büchler *Pszichológia* 2. kötet) találunk, valamint egy monográfiát *A röplabdajátékról* és hármat az edzésről — versenyzésről.

Áttekintésünket hadd zárjuk annak mérlegelésével, hogyan értékeli a sportkönyvkiadást a közsegi és szakszervezeti könyvtárosok állománygyarapítását megkönnyítő „*törzsanyag*”-kijelölés, melyet a Könyvtártudományi és Módszertani Központ végez. Az elmúlt év sportkönyvei közül három került a törzsanyagba (Barcza—Tóth: *Tanulj sakkozni!*; Hidegkuti: *Obudától Firenzéig*; *A horgászat kézikönyve*). Rajtuk kívül a *Nők otthoni tornája* c. könyvecske feltétlenül a törzsanyagba kívánkozik, ha pedig komolyan vesszük azt a követelményt, hogy a falusi könyvtárakat is alkalmassá kell tennünk bizonyos tájékoztató könyvtári feladatokra, akkor a magyar sport évi eredményeit összesítő periodikus adattárnak, áttekintésnek szintén ott a helye a kis könyvtárakban, a hivatásos könyvtárossal működő szakszervezeti könyvtárakról nem is beszélve.

Gerő Gyula

BIBLIOGRAFIA

- Antos Zoltán: Pontyhorgászat. 131 old. 9,80 Ft.
Ardai Aladár—Subert Zoltán—Pető Béla: Melyik sportágat válasszam? Barangolás a sportok birodalmában. 141 old. 9,70 Ft. (Népsport kiskönyvtár.)
Bácsalmási Péter—Koltai Jenő: Az atlétika oktatása. 258 old. 50 Ft.
Bán Jenő: A végjátékok taktikája. 2. jav., bőv. kiad. 231 old. 33 Ft.
Barcza Gedeon—Tóth László: Tanulj sakkozni! 5. jav. kiad. 85 old. 4,90 Ft.
Bély Miklós—Janisch Gyuláné: Testnevelési játékok. 323 old. 47 Ft.
Büchler Róbert: Pszichológia 2. köt. Fejezetek a testnevelés és a sport lélektanából. 124 old. 16 Ft.
Bükk útkalauz. (Szerk. Örvös János.) 259 old. 27,50 Ft.
Dely Károly—Jávorka Péter: Iskolai tanulmányi kirándulások 307 old. 28 Ft.
Fekete Pál: Orth és társai... 161 old. 23,50 Ft. (Színes sportkönyvtár.)
Grosics Gyula: Így láttam a kapuból. — feljegyzései alapján írta Maros László. 223 old. 30 Ft. (Színes sportkönyvtár.)
Hidegkúti Nándor: Obudától Firenzéig. — feljegyzései alapján írta Fekete Pál. 2. bőv. kiad. 215 old. 29 Ft. (Színes sportkönyvtár.)
A horgászat kézikönyve. (Szerk. Vigh József.) 294 old. 36 Ft.
Horváth József—Keleti Kálmán—Sárközi György: Súlyemelés. 90 old. 4,20 Ft. (Verseny- és játékszabályok.)
Kiss László—Porubszky László—Tarnawa Ferdinánd: A röplabdajáték. 228 old. 22 Ft.
Koltai László: Atlétika. 120 old. 5,50 Ft. (Verseny- és játékszabályok.)
Kösser, Marianne: A nők otthoni tornája. Ford. Forgács Géza. 70 old. 5,20 Ft.
A labdarúgás zsebkönyve. (Összeáll. Pásztor Lajos, Tabák Endre.) 215 old. 9 Ft.
Lukács László: A sportvilág nagy története. 156 old. 20,50 Ft. (Színes sportkönyvtár.)
Madarász István: A kézilabdázás játékvezetésének elmélete és gyakorlata. 2. kiad. 307 old. 29 Ft.
A magyar sport évkönyve 1963. (Szerk. Endródi Lajos.) 328 old. 33 Ft.
A Magyar Testgyakorlók Köre 75 éve. 1888—1963. 273 old.
A Magyar Úszó Szövetség évkönyve az 1962. évről. 248 old.
Mátra útkalauz. (Szerk. Lénárt János.) 216 old. 21,50 Ft.
Nabatnyikova, M. Ja.: A sportoló edzésének távlati tervezése. (Ford. Zsinka István.) 59 old. 5,40 Ft.
Nádori László: Edzés — versenyzés. 127 old. 17 Ft.
Nemzetközi úszóévkönyv 1962. (Szerk. László István.) 165 old. (A Testnevelési Tudományos Tanács füzetel.)
A nő és a sport. (Szerk. a Testnevelési Tudományos Tanács.) 198 old. 31 Ft.
Panov N. V.: Megnyitások kézikönyve. (Ford. Bakosi György.) 371 old. 41 Ft.
Parandowski, Jan: Olimpia tíze. (Ford. Bába Mihály.) 210 old. 23 Ft.
Perei György: Gyakorló játékvezetői tanfolyamok anyaga. 59 old. 5,80 Ft.
Perei György: Harmadosztályú játékvezetői tanfolyamok anyaga. 136 old. 12,50 Ft.
Peterdi Pál—Szántó György—Szombathy István: A sport csillagai. 135 old. 9,40 Ft. (Népsport kiskönyvtár.)
Sákovics József—Borbély Pál—Peterdi Pál: Három világbajnokság Amerikában. (Élménybeszámoló vívóink, birkózóink és öttusázóink tengerentúli útjáról.) 131 old. 10 Ft. (Népsport kiskönyvtár.)
Szabó László: Nagymesterverseny Maróczy Géza emlékére. 208 old. 28 Ft.
Szepesi György—Tabák Endre: Chiléből jelentjük... 282 old. 20 Ft.
Szepesi György: Góli Góóóóó! 2000 gó! 236 old. 31 Ft. (Színes sportkönyvtár.)
Szeverov, P. F.—Halemszki, N. A.: Az utolsó mérkőzés. (Ford. Hernádi László.) 288 old. 29,50 Ft. (Színes sportkönyvtár.)
Szűcs László: Száguldó gépek, száguldó emberek. 79 old. 7,90 Ft. (Népsport kiskönyvtár.)
Természetjárás, tájékozódás. 144 old. 6,60 Ft. (Verseny- és játékszabályok.)
Torna. 229 old. 21 Ft. (Gyakorló sportoktatóképző tanfolyamok anyaga.)
Ukran, M. L.: Korszerű tornaedzés. (Segédkönyv edzők részére.) (Ford. Zsinka J.) 215 old. 20,50 Ft.
Vigh József: Rezen a nád. 113 old. 9 Ft.
Vitray Tamás: Jégországból jelentkezem... (Közrem. Terták Elemér.) 150 old. 20,50 Ft. (Színes sportkönyvtár.)

Testnevelési és sportszakirodalom. Kiad. a Magyar Testnevelési Főiskola Könyvtára. Az 1962. évben megjelent önálló művek, hírlap- és folyóiratkiadványok. (Összeáll. Ambrus László, Bálint Józsefné, Rajos Ferencné.) 1963. 88 old.

K Ö N Y V E K R Ó L

Ideológia-politika

Zágoni Ernő

A MAGYAR KOMMUNISTÁK
A MUNKÁSEGYSÉGÉRT
1939 — 1942

Kossuth, 284 old. 23 Ft (Ajánlott)

A népi demokratikus Magyarország történelmi előzményei között egyik legfontosabb belpolitikai eredmény a második világháború alatt kialakult munkás-egységfront volt. Zágoni Ernő munkája ezzel a nagyjelentőségű kérdéssel foglalkozik. A munkásmozgalom legutóbbi évtizedei iránti, kétségtelenül igen nagy érdeklődést a személyi kultusz korszakában megjelent könyvek gyakori torzításai lelohasztották. Zágoni munkáját azonban az a tárgyilagosság jellemzi, amely éppen a marxista—leninista történetírás pártosságából folyik, amikor a tényleges események valóban reális elemzésére térszlik.

A könyv kiindulása — helyesen — a második világháború Magyarországának széleskörű társadalmi-gazdasági elemzését nyújtja. Rámutat azokra az ellenmondásokra, amelyek e korszak tőkés társadalmát jellemzik, s amelyek egyben a munkásosztály egyes rétegeinek ellentétes állásfoglalását is megmagyarázzák. A munkásság száma a háború éveiben ugrásszerűen nőtt, de a proletarizálódó kispolgári tömegek bekapcsolódásával egyidejűen fel is hígult. A Kommunisták Magyarországi Pártja ilyen feltételek között kezdeményezte az ország demokratikus és antifasiszta átalakulásáért küzdő népfrontpolitikát. Ennek a politikai alapja azonban csupán a munkásosztály egységes fellépése lehetett. A szerző reális képet nyújt a Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt mindinkább erősödő baloldalának növekvő együttműködéséről, s ennek eredményeiről. Ez, a munkástömegek nemzeti és antifasiszta politikájának előretörése mellett a magyar polgárság és értelmiség valóban legjobb, leghaladóbb részének a népfront-mozgalomhoz való felzárkózását hozta. A mozgalom kiemelkedő tettei a Népszava 1941-es karácsonyi „népfront”-számának megjelenése, majd 1942 tavaszán a Történelmi Emlékbizottság megalakulása s a március 15-i háborúellenes tömegtüntetés voltak. E tettek nyomán szigetelődött el a néptömegektől

a feltétlenül Hitler- és háborúpárti Bár-dossy-kormány, majd meg is bukott, átadva a hatalmat a Kállay-kormánynak, mely azonban elődjétől csak abban különbözött, hogy igazi céljait „hintapolitikával” leplezte.

Miközben Zágoni a népfrontmozgalom alakulásának kommunista, baloldali szociáldemokrata és haladó polgári tényezőit vizsgálja, egyidejűen részletesen elemzi a visszahúzó erőket is. Itt mindenekelőtt a szociáldemokrata jobboldali, peyerista szárny erősödésének okait tárja fel, de figyelmet fordít a kommunista pártban mutatkozó „balos” elhajlásokra és a polgári szövetségesek ingadozásaira is. Mindezzel előkészíti a befejező rész eseményeinek megértését: a Kállay-politika megtévesztő hatásának következményeit, a baloldali erők elleni terrorhadjárat kibontakozását, a szociáldemokrata jobbszárny előretörését és a balszárny visszaszorítását a vezetésben, sok polgári útítárs visszahúzóódását a növekvő veszély közepette.

Zágoni Ernő könyve hűen rajzolja meg a második világháború Magyarországának e rendkívül fontos eseményeit. A feldolgozás élénkebb stílusa olvasmányosabbá tette volna a könyvet, amely azonban így is érdekes. A könyvtárosok a történelem, a munkásmozgalom és a társadalomtudományok iránt érdeklődő olvasóknak ajánlják.

Tolnai György

Szépirodalom.

Féja Géza

SARJADÁS

Szépirodalmi, 327 old. 21,50 Ft (Törzsanyag)

A harmincas évek közepének egyik legnagyobb vihart felvert könyve Féja Géza Viharsarok című műve volt, amelyben Békés, Csongrád, Csanád megyék, a Viharsarok népének, parasztságának életét, nyomorúságát, akkor reménytelennek hitt harcait tárta az ország elé. Ez az új könyve, a Sarjadás az ország egy másik részéről, a Sárközről szól és a parasztságnak új világot mutatja meg. A mait, amelyben beteljesülően vannak, jórészt már be is teljesültek azok a vágyak, amelyekről akkor csak álmodozni lehetett.

A harmincas években Fėja Géza szabad idejében az Alföldet járta, szorgalmasan feljegyzett mindent, amit látott, hallott; nemcsak az adatokat írta fel, az embereket is ábrázolta, akikkel a parasztvárosokban, az apró tanyák közt találkozott és megjelent könyvéért ugyanúgy megbűnhődött, mint az ott lázadó parasztok. Ezek a mostani 1959—62 közötti sárközi utazgatásai nemcsak az ország más részére, hanem már egy egészen más világba is vitték el. Azt az átalakulást figyelte sárközi útjain, amely ezekben az években ott a nép, a parasztság életében végbement. Bába, Ócsény, Decs, Sárpilis, Alsónyék, Bátaszék népének útkeresését és a szocialista mezőgazdaságba való beilleszkedését ábrázolja. Persze, ott sem ment ez könnyen. Ott is vannak jó és gyenge tsz-ek és ezekre a problémákra úgy mutat rá Fėja, hogy könyve lapjain az érdekelteket szólaltatja meg, velük mondatja el eredményeiket, másokat pedig kivallat a nehézségekről, amelyekkel meg kell küzdeniök.

De ezen túl beszél a falvak egész megváltozott életéről. Az új értelmiségről, amelyre új szerep vár ebben a megváltozott világban. A falvak művelődési emelkedéséről, és ebben az új kultúrotthonok feladatairól. Múlt és jelen együtt van a könyvben és a jövőnek a távlati is. Falvak története a régi időkből, a török hódoltság kora és szabadságharcos emlékek, haladó hagyományok és Sárközi híres népművészete, amely hímes tojásban, a táj híret a világba elvivő hímzésekben maradt meg. És dalaiban, meg táncaiban.

Nehéz műfajnak nevezi könyvében Fėja a szociográfiát. Nem is könnyű, mert kevés hozzá az egyszerű adatgyűjtés. Együtt kell élnie, össze kell forrnia a tájjal és népével annak, aki igaz híreket akar adni róla. Fėja most már második ilyen könyvével igazolta, hogy ez az együttérzés, összeforrottság megvan benne.

Simándi Béla

Végh Antal

KÉKSZEMŰ ÉLET

Szépirodalmi, 255 old. 15 Ft

Gondtalan könnyedséggel, kamaszos bolondozással párosuló felelősségteljes hivatásson, kulturális feladataink legsürgősebb kérdéseinek felvetése teszi Végh Antal első regényét rokonszenvesse és aktuálissá.

Elsőszemélyű előadásmódja fokozza mondanivalója hitelességét, közvetlenségét, amikor a mai fiatalság erényeiről, eredményeiről, hibáiról és gyengéiről tudósít.

A tanárképzőt éppen befejező s falujába tanárként visszatérő két fiatalember életmódjával, problémáival, kalandjaival ismerkedünk meg. „Az emberi szellem felszabadításába” — amit célul tűttek ki, nemcsak az iskolai szakkörök szervezése, irodalmi színpad, képzőművészeti kör alakítása tartozik, aktívan akarnak résztvenni a parasztság nevelésében is, elsősorban a tsz-szervezésben. Az „agitációt” a főhős édesapjával kezdi, a könyv legsikerültebb részeinek egyike a két fiúnak az idős, megcsontosodott elvő apával való beszélgetése.

Az író témakiválasztása szerencsés és időszerű, művészi megformálása azonban nem éri még el azt a szintet, hogy igazán eredményes munkáról, kiemelkedő műről beszélhessünk. Fiatal íróknál előfordul, hogy figyelemre méltó novelláskötet után csalódást okoz a regény vagy kisregény. Hiányoljuk az alapos kidolgozottságot, tömörítőkézséget, hibáztatjuk a cselekmény kissé erőltetett kidolgozottságát, előregyártottságát. Hitelesek a diákéletéről festett képek, az irodalomról, képzőművészetről, aktuális politikai és erkölcsi kérdésekről szóló viták, de hősei folyton és sokat beszélnek, talán ezáltal tűnik az író kicsit fecsegőnek. A könnyed, humoros-vidám hang és hangulat — amit a könyv címe is jelez — kellemes benyomást kelt az olvasóban, de sokszor elcsépelet s unalomig ismételt mondatokba fullad a fontosnak ígérkező mondandó is. Éppen a mindenáron való közvetlenséggel és kötetlenséggel válik többször modorossá.

Mégis érdemes elolvasni ezt a könyvet, mert az író rávilágít azokra a nehézségekre, amik a vidékre érkező fiatal tanárokat várják, nemcsak az idősebb korosztály, hanem sok, a pénzt és kényelmet mindennél többre értékelő, közömbös fiatal részéről is. Rávilágít a sürgető és halaszthatatlan tennivalókra, amiket legjobban a tanult, egyetemen vagy főiskolán tapasztalatokat szerzett, falujuk és az embereket ismerő parasztfiata-

Könyvtári könyvek

bekötése a legszebb kivitelben, a legjobb minőségben, a legrövidebb határidővel

Kun Zoltán

könyvtári könyvek bekötésére specializált könyvkötészetében.

EGER,

ALKOTMÁNY-UTCA 7.

TELEFON: 16-30

lok oldhatnak meg. — Mai életünk alakuló erkölcsi kérdéseiről tisztánlátó, határozott egyszerűséggel vall az író.

Nagy Istvánné

Fehér Klára

EGYSZER — ÉS SOHA TÖBBÉ
Szépirodalmi, 305 old. 22,50 Ft (Törzsanyag)

A népszerű író mindmáig legigényesebb és legnagyobb lélegzetű munkája a Tenger, amelynek két kötete széles áradásban varázsolja elénk lázas éveink történetét, 1944-től 48-ig. Az olvasók mindig kíváncsian várják a tömegsikert aratott regény folytatását. Am az író a folytatást ritkán tudja hasonló szinten továbbfejleszteni. Ezt a sorsot Fehér Klára új könyve sem kerülte el. E könyvben is művészen csillog az író legnagyobb erénye a gyors, lüktető tempó, a színes cselekményszövés, és leköti bennünket a felvilanó epizódok jól szerkesztett lánc. Fehér Klára szinte szeizmográfyszerű érzékenységgel tapintja ki azokat a mindennapos eseményeket, amelyek az olvasót érdeklik. Ez a regény azonban nemcsak oldalszámában marad a Tenger alatt, hanem mondandójában is.

A Tenger már ismert hősei újból meg-elevenednek, életük a hatvanas években vetítődik újból elénk. Kimaradt majd tizenkét év! Ezeket az éveket Fehér Klára ügyesen és tömören beleszövi ugyan a mai keretbe, de a hősei életét meghatározó történelmi csomópontok így csak jelzések, s ami a legfőbb hiány, jellemfejlődésük is jelzésszerű. Maga a történet pedig, szerelmi háromszögével, sőt majdnem négyszögével, a bürokratizmus mindennapos kellemetlenségeivel, vagy éppen a szélhámosságok mindig adott cselszövegyeivel, nem a legfontosabb társadalmi kérdések. Cserébe az olvasó a konzolidált élet kellemes jeleivel (pompás vacsora a Szigeten, élvezetesen írt itáliai, vagy párizsi utazás), vagy épp a házsártos házfelügyelő, s az SZTK bürokratizmus riportszerű bírálataival kárpótolhatja magát. Nem vitatható, hogy az író bár miről is ír, a mai életet akarja ábrázolni, eszmeileg a fejlődést kívánja szolgálni. De igazi irodalmi élményt nem nyújt. Nem ráz meg, nem gondolkoztat el, csak szórakoztat. Az azonban mindenképp vitatható, hogy megérdemli-e a törzsanyag jelzést?!

Csiki Ottó

Baráth Lajos

A DÍSZHAL

Szépirodalmi, 263 old. 15,50 Ft (Ajánlott)

Novellái (*Ember fehér bottal*) után most regénnyel jelentkezik Baráth Lajos. Írásai a borsodi iparvidék munkáséletéről szerzett élményeit mondták el eddig is, legjobb tulajdonságuk az volt, hogy „belülről” ábrázolták azt a világot, személyes tapasztalatok alapján idézték meg a kohók, martinkemencék és bányák között zajló sorsokat. Nem idealizálta munkáshőseit: erényeiket és hibáikat egyaránt észrevette, mégis lírai indulattal szölt róluk. A külváros nem rideg iparvidék, hanem otthon volt a számára, gyerekkori emlékei fűtétek hozzá ezernyi kötelékkel.

Alakjai és a környezet tehát már készen voltak elbeszéléseiben is, csak témáját nem találta, s így írásai is jobbra arcképeknek, lírai jellemrajzoknak sikerültek. Novelláit még nem hevítette fel az írói mondanivaló, s most éppen erre: a témára talált rá regényében. Egy tehetséges, de könyöklő, karrierista fiatalember „tündöklését és bukását” mutatja be, s a lélektelenséget, a mások rovására érvényesülni akaró magatartást itéli el ezzel a történettel. Napjaink időszerű és gyakran ábrázolt konfliktusában: az egyén és a társadalom összeütközésének ügyében, a szocialista erkölcs kérdésében mond Baráth regénye erősen kritikai vélemény.

A történetet egy tizenöt éves fiúval, a könyöklő fiatalember öccsével, mesélteti el. Ez a módszer alkalmas arra, hogy a „felnöttek” világában eligazodni vágyó, fonáksgaikk miatt egyszerre zavart és felháborodást érző kisfiú egyéniségének kialakulását, egészséges véleményalkotását is bemutassa.

A kisregényt Baráth öt újabb elbeszélése kíséri. A könyvet főként az ifjúság és a munkásolvások figyelmébe ajánljuk.

Pomogáts Béla

RÓMAI KÖLTŐK ANTOLÓGIÁJA

Európa, 564 oldal. 42 Ft (Ajánlott)

Sokan nehezen tudtak belenyugodni abba, hogy a középiskola a latin nyelvet és irodalmat, mint valami fölösleges ballasztot kidobta a kötelező tárgyak sorából. Műveltségünk alapjait, kultúránk európai beágyazottságát féltették. Különös játéka a sorsnak, hogy most, amikor az iskola szinte semmiféle eligazítást és indítást nem ad a klasszikus irodalom birtokbavételére, mégis egyszerre megnőtt az antik kultúra iránti érdeklődés.

Ha egészen őszinték vagyunk, be is kell látni, hogy bizony a régi iskola akár a görög, akár a latin irodalom tanítását sokkal inkább nyelvtani szabályok példatárává, az irodalmi szövegeket preparátumokká, a költői szépségeket unalmas memoritéké szegényítette, mintsem rádöbbenett volna egy magasrendű irodalom élményére. Csak néhány kitűnő tanár tudta élvezetté, irodalmi-esztétikai élménnyé tenni e nyelvek tanulását. Így történetelt aztán, hogy amint korábban az iskolai kötelező jelleg szinte egy életre elvette a kedvet az ókori kultúrától, most éppen e kényszer hiánya teszi oly édessé és élvezetessé a klasszikus irodalommal való barátkozást. Amit elvesztettünk a réven, talán megnyerjük a vámon: a latin nyelvet csak fakultative tanítják a középiskolában, viszont a Római költők antológiája közel tízezer példányban jelent meg.

A mintegy félezer oldalon, ötven szerzőnek négyszáz írását tartalmazó kötet szinte teljes áttekintést nyújt a verses római irodalomról. Azért nem mondom: a „római líráról”, mert az antológiában drámai művekből vett szemelvényeket is találunk. Tulajdonképpen ez az egyetlen kifogásunk a szerkesztéssel kapcsolatban. Ahogy Horváth István Károly jól tájékoztató előszavában mondja, a műfajok különválása már a görög irodalomban megtörtént, s ezért érzésünk szerint az lett volna a természetes, ha a jelen válogatás is ezt követi. A kötet egysége, zártsága mindenképp nyert volna általa.

Am az így is a leggazdagabb anyagot, a legtágabb áttekintést adja a latin költészetről azoknak az antológiáknak a sorában, amelyek eddig magyar nyelven megjelentek. A mai olvasó első nagy élménye: mennyire magasrendű irodalom ez. Még Horváth István Károly is védekezik a vád ellen, mely szerint a latin másodlagos irodalom. Holott abban a tényben, hogy a római irodalom áthagyományozója volt a görögnek s előkészítője, megteremtője az európai nemzeti irodalmaknak, éppen értékét kell látnunk: a megőrzésnek és a továbbadásnak az értékét. — Az olvasó másik nagy fölfedezése: mennyire „modern” ez az irodalom. Jellemzője az őszinteség, a közvetlenség, az ember és a világ természetes, mesterkéletlen kapcsolata, szembenzés az élet nagy és igazi kérdéseivel — mindaz, amit korunk művészetével kapcsolatosan is a legtöbbet emlegetünk. Egy „holt” nyelv élő irodalmáról vall ez a könyv.

Persze e költészet frissességét annak a kitűnő műfordítói gárdának is köszönhetjük, amely a versek adaptálására vállalkozott. A felszáz műfordító között Arany János a legöregebb, a Nyugat-nemzedékét Babits és Kosztolányi képviselik, a for-

ditók javarészt azonban ma élő költők. Az eredeti latin versek szépségét talán Szabó Lőrinc és Radnóti Miklós fordításai adják vissza leginkább; a fiatal műfordítók közt Bede Anna, Orbán Ottó, Tótfalusi István nevére figyeltünk fel. Csorba Győző, Kálnoky László, Lakatos István, Rónay György megszokott kitűnő színvonalukon szerepelnek. Az antológia elsősorban olvasmánynak készült, ezért a korai fordításokat mellözi, fordítás-variánsokat (néhány Kosztolányi-átültetést leszámítva) sem közöl. Reméljük, gazdag anyagával a különféle új, tematikus összeállításoknak, műsoroknak is megújítója, felfrissítője lesz a kötet.

T ü s k é s T i b o r

N É M E T K Ö L T Ő K A N T O L Ó G I Á J A

Móra, 976 old. 32 Ft (Törzsanyag)

A kötet összeállítójának, Keresztúry Dezsőnek nem ez az első kísérlete, hogy a németül nem tudó magyar olvasóközönséget megismertesse, megbarátkoztassa a német irodalommal, a német lírával (pl. ő szerkesztette A német irodalom kincsházát, A német elbeszélés mestereit és A német líra kincsházát). Nem véletlenül használom a „megbarátkoztassa” szót, mert erre valóban szükség volt hosszú ideig, történelmileg indokolható körülmények miatt. A középkor trubadur költészetének, a reformáció lírájának és a parasztfelkelések énekeinek hatása óta talán csak a felvilágosodás korának magyar irodalma élt tiszta és konfliktusmentes kapcsolatban a német irodalommal, azóta a nemzeti függetlenségünket veszélyeztető német imperializmus kétségtelesen rontotta a német irodalom hitelét is, korlátozta népszerűségét a magyar olvasók körében. Még az 1848 körüli német demokratikus forradalmi lírának is kisebb visszhangja volt nálunk, mint a mi negyvennyolcas forradalmunkénak önáluk. Költőinket s olvasóinkat főképp a francia költészet vonzotta.

Ez a kitűnő hozzáértéssel összeállított kötet is bizonyítja, hogy a történelmi események igazságtalanul, indokolatlanul ébresztettek kételyeket a német költészet értékét és jelentőségét illetően. Keresztúry antológiája az eddigieknél jóval terjedelmesebb, válogatási szempontjai sokoldalúak, korszerűek, a mondanivaló és a kifejezés lehető leghűesebb skáláját tárják az olvasó elé. Bemutat egy olyan „rejtett” lírai kincset is, mint Grimelshausen nagy Simplicissimus-regényének versbetétei (a német barokk költészet mostanában észrevett nagy értékei egyébként talán még több verset kívántak vol-

na ebből a korból); kiemelkedően sikerültnek tartjuk a Goethe-válogatást (Hölderlin már kevésbé).

A válogatás, mint minden antológia, természetesen kínál vita-lehetőséget is. Itt csak a legutóbbi évtizedek német költészetének szerepeltetési módjáról jegyezzük meg, hogy véleményünk szerint túlságosan sokat markol; kevesebb költőt kellett volna felvenni, de több, jellemzőbben összeállított verssel. A tájékoztalan olvasó eligazodását megnehezíti a jelenlegi anyag. A kötet szerkesztője felhasználta szinte minden eddigi új fordítást Balassitól napjainkig. Az új fordítások között nagy színvonal-különbségeket találhatna a beható elemzés.

Keresztúry Dezső bevezetője Dürer két metszetére utal („Melancholia”, „Lovag halállal és ördöggel”), mint a német költészetben kibomló világ-élmény szimbolikus megjelenítőire. Hadd említsük meg Dürernek egy harmadik, jelképpé emelhető alkotását is, talán az emberileg leginkább lenyűgözőt, leginkább megrendítőt: „A beteg Dürer” címűt, a nagy művész meztelen önportréját, ahol mutatja testén a betegség helyét. A német költői önismeret számos hasonló, „a betegség helyét mutató”, a német történelem nyomorúságaira és bűneire világító versét is megtalálhatjuk ebben a gazdag antológiában. Talán éppen ezek a versek a legalkalmasabbak arra, hogy megbarátkoztassák a magyar olvasót a német költészet világával. A Wotan népevel való történelmi találkozásaink emlékeit — hogy Hölderlin hasonlatát idézzük — szorítsa hátterbe Minerva népének önismerete és alkotó ereje.

P. L.

Baudelaire

VÁLOGATOTT MŰVEI

Európa, 664 old. 50 Ft

A költő, az egész modern költészet egyik vezéralakja, akinek felszabadító és továbblendítő hatását a romlás virágainak megjelenése óta minden új költői nemzedék megérezte, s akit sátáni természetnek igyekeztek beállítani, a rossz és az erkölcstelen szerelmesének, a legnagyobb mértékben fogékony volt a szeretet és rajongás érzése iránt. Igaz, magatartásához némi dac is társult, dac az egész reális világ ellen, amely környékezte. Kora ideáljait alacsonyoknak, erkölceit korlátotknak találta. Joggal megvetette korát, III. Napóleont francia társadalmát s ezt a megvetését életében és költészetében egyaránt kinyilvánította. Talán csak a kor

hibás abban, hogy nem minden idők leg-tökéletesebb francia költője.

A folszabadulás óta az idei könyvhétlen jelentek meg először magyarul Baudelaire versei az Európa kiadásában, Réz Pál válogatásában és jegyzeteivel. A romlás virágait Babits Mihály, Tóth Árpád és Szabó Lőrinc már négy évtizede az eredetihez méltó fordításban irodalmunk tulajdonává tették. Baudelaire, Villon és Victor Hugo mellett a francia irodalom legnagyobb lírikusa, gáncstalan költő és utolérhetetlen művész, mélyen romantikus természet volt, a feltétlen eredetiség és individualizmus képviselője, akiben romantika önmaga ellen fordult. „Elátkozott költő”, akinek élményvilága és élvező ösztöne nem vidám és lelkiismeretfurdalás nélküli, aki otthon érzi magát a büntudatban, enélkül nem is tudja a szerelemet elképzelni, aki nem hisz a fejlődésben, a valódi vagy erkölcsi fejlődésben, csak az egyénben és az egyén által, dekadens, aki a késő római császárságban vagy Bizáncban érezte volna otthon magát. A poésie pure, a tiszta költészet programját senki sem valósította meg szebben nála. A naturalizmus szolgái valóságmásolásával és a parnasszisták hideg világábrázolásával szemben a művészet céljának az ábrázolás helyett a kifejezést, a lélek választát a valóságra, a világ keltette, egyénenként változó benyomások és érzések kifejezését vallotta. Legszörnyűbb látomásai is bűvös visszhangot vernek fel az olvasó lelkében. Lázadó érzéseit mindig szigorúan zárt formába öntötte. Mágikus nagysága Ady Endre költészetét is segítette folszabadítani.

Mindez főműve: A romlás virágai, továbbá vegyes és fiatalkori költeményei, a Kis költemények prózában, jegyzetei és tanulmányai során bő válogatásban, megragadó művészettel elevenedik az olvasó elé, aki a kötet végén Theophile Gautier szép tanulmányát is olvashatja Baudelaire-ről Tóth Árpád fordításában.

Katona Jenő

Teodor Tomasz Jez

FENT ÉS LENT

Európa, 421 old. 29,50 Ft (Ajánlott)

Zygmund Milkovszky (1824—1915) a lengyel szabadsághozzászló egyik kiváló alakja volt. Hetven éven át emigrációban küzdött, szervezett és T. T. Jez néven írt. A lengyel légió tagjaként tanúja lett az 1848—49-es magyar eseményeknek és később kapcsolatban állt a magyar emigráció néhány vezetőjével. A „Fent és lent” magyarországi élményeit feldolgozó regényeinek egyike.

A könyv hőse fiatal lengyel emigráns, kit egy felvidéki városkában érnek a 48-as forradalom első hullámai. Kapcsolatot talál a szervezkedő lengyel légióval és ennek soraiban végigküzdi a szabadságharcot. A könyv mintegy felét a légióra és a harcokra vonatkozó, életrajzi hitelű, jellemző, realiztikus részletekben gazdag emlékezés teszi. Mellette a kor magyar társadalmi problémáinak szentelt fejezetek kissé szintelenül hatnak. Az anekdotikus alakok közt a legsikerültebbek a főúri család cinikus tagjai, kik megosztott szerepekkel várják a szabadságharc kimenetelének különböző lehetőségeit. Csak a hercegkisasszony kivétel köztük, kit a regény hőiséhez gyengéd érzés fűz és aki férfiruhában, ápolóként keresi szerelmét az ütközetekben. Figyelemreméltók a különböző nemzetiségek magatartását illusztráló alakjai. Éleslátása és hiteles értesülésekre valló ábrázolása emeli a könyv kortörténeti becset.

A regényből sugárzik a meggyőződés, hogy válságos időkben az ember erkölcsi értékét az határozza meg, hajlandó-e érdekeinek latolgatása nélkül vállalni a haladás ügyéért az áldozatot, a harcot. Drámaian érzékelteti, miként szakad ketté forradalmi időkben a társadalom és élesen jellemzi a két tábor. Problémáinkat olykor a kívülálló szemével nézi, de lényegi megállapításai időtállóan bizonyultak.

A mozgalmas, tiszta levegőjű írást elsősorban az érettebb fiatalság figyelmébe ajánljuk.

Birkás Géza

MAI AMERIKAI ELBESZÉLŐK

Európa, 674 old. 51 Ft (Ajánlott)

A kötet írói néhány kivétellel (Faulkner, Fitzgerald, Hemingway és Katherine Anne Porter) századunk szülöttei, többségük él és ír, és mindnyájan élhetnének és alkotnának még. A válogatás ebből a szempontból valóban mai. Mégsem egészen az; a gyűjteményben meglepően sok a második világháborút megelőző időről szóló és egyúttal abban az időben keletkezett írás. Az persze, ha Nathanael West *Törtésziv kisasszonya* kimarad, nagy kár lett volna, talán Thomas Wolfe-ot is sajnálnók — bár őt a közelmúltban megjelent regénye méltóbban képviseli, mint az itt közölt elbeszélése — de S. V. Benét, bár izes író, semmiképpen sem mai, irálynak folytatója sincs (mint ahogy a kimaradt Sherwood Andersonnak nagyon is van), Fitzgeraldnak pedig közel sem ez a legjobb írása. Ők azok, akik a két há-

ború között meghaltak, s így valóban mai írással nem szerepelhetnek.

A ma is alkotó, vagy a közelmúltban elhunyt íróktól gyakorta szintén régebbi írást kapunk, — érzésünk szerint — szűkségtelenül. Némelyik közlését, például Maltzét, még kiemelkedő volta sem indokolja. A más a kötetet válogató Ottlik Géza igen tágan értelmezte. Művészileg már szigorúbb volt. Az elbeszélések zöme jó, elolvasásra érdemes, némelyik (pl. W. Van T. Clark *Horgasa*, K. A. Porter *A bölcsességhez vezető lejtője*, Caldwell *Böhöm-Nagy Beechumje*, R. Wright *Végtelen fekete éneke*, J. F. Farrell *Ruth és Bertramja*, Miller *Nem kellesz már nekemje* s a már említett *Törtésziv kisasszony*) reprezentatív alkotás. Tennessee Williams, David Salinger és Truman Capote novellái pedig kitűnőek s úgy véljük, egyúttal a legjellemzőbbek is a mai amerikai irodalomra, egyenes folytatásai a legegyetemesebb hatású és egyúttal a amerikai fővonalmnak tűnő stílushagyományoknak. Néhány novelláról azonban nem értjük, hogyan került a kötetbe. Például Irwin Shaw *Fogadás halott zsokéra* című agyszüleményének kevés köze van az irodalomhoz, ipari készítmény szórakoztató magazinok részére; haszna csupán annyi, hogy utólag leleplezi rendkívüli sikerű regényének ügyesen álcázott ürességét.

A válogatás a kifogásoltak ellenére is jó és átfogó képet ad az amerikai noveilla-irodalomról, sokrétűségéről és fejlettségéről, szintúgy az amerikai élet legfontosabb társadalmi és emberi problémáiról. Ha hinni lehet az íróknak, ezek közül a különböző okok miatti (szegénység, zsidónak vagy négernek születés, a pénzért folyó hajszta, a nagyváros ridegsége stb.) kirekesztettség a legáltalánosabb és a legfájóbb.

Z. V.

Mihajló Sztjelmah

KENYÉR ÉS SÓ

Kossuth, 775 old. 40 Ft (Törzsanyag)

Úgy érezzük, hogy Sztjelmah a jobbágyfelszabadulás előtti Magyarországról is írhatta volna ezt a regényt. Az elmaradottság, a jobbágyok sivár, kilátástalan élete, teljes kiszolgáltatottsága, sőt a fölföllobbanó ellenállás, forradalmi láz, s a jobbágyfelszabadítás félmegoldása is hasonló. Mindez hozzájárul a „Kenyer és só” megrendítő hatásához. Az író ugyan tán túlságosan is széles mederben, sokfelé ágazó és részletező módon indítja el a cselekményt, de a nagy áradásból az-

után annál élesebben és sokoldalúbb megformáltsággal emelkednek ki a főalakok. Az emberábrázolás Sztjelmah regényének legnagyobb ereje, amelyet még erősít a lírai hangvétel és a mindig sodróbb erejű meseszöveg, s a kezdetől érezhető drámaiság.

Ez a feszültség ott van a szerelmek ábrázolásában is. Hiszen a szerelem a boldogságot, örömet, vigasztalást jelenti ebben a rideg paraszti valóságban is, csak az idők nem kedveznek neki. A készülődő forradalom heve fűt át mindent. Ezerkilencszázöt felé közeledünk s a kis eldugott ukrán falu népe sem maradhat tétlen. Hiába mentek el sokan közülük még a télen Szibéria eddig birtokba nem vett hőmezőin keresni jussukat, a földet, az ittmaradtakban, Dunaj apóban, Romanban, sőt még a tehetősebb parasztszaládok közé számító Scserbinákban is felcsillan a remény, hogy itt az idő, feloszthatják Sztadnyickijnak, a telhetetlen gazdag uraságnak a földjét. Csak Nyikanor, a rendkívül ellenszenvesnek ábrázolt pópa és a Placsinda féle kulákok ágálnak tovább a szegénység ellen.

Tudjuk, az 1905-ös orosz forradalom összeomlott. Tragikus véget ért Dunaj apóék falujában is, de az író nagy művészi ábrázoló erejét éppen az mutatja, hogy alakjai érzékeltetik velünk (nem csak mondják): nem volt hiábavaló az áldozat. Sztadnyickijt, a földesurat, ha csak huszonnégy órára is, sikerült elűzni s földjét elvenni. Most még gyengék voltak ahhoz, hogy meg is tarthassák, de nem lehet messze az idő, amikor majd ez is sikerül. Igaz, ezt Sztjepán Vasziljevics, a politikai rendőrség börtönéből visszatérő tanító mondja, de az ő szava ott él minden parasztnak a szívében.

Sztjelmah, kiről már „Az ember vére drága” c. regényével kapcsolatban írtunk, 1912-ben született. Több verses és novella kötete jelent meg. Főműve a Lenindíjjal kitüntetett regénytrilógia, amelynek a „Kenyér és só” az első, „Az ember vére drága” a második kötete. A harmadikat, amely a kollektivizálást s a második világháborút eleveníti meg, még nem fordították le magyarra. A trilógia kötetei önálló művekként is tekinthetők, de együtt lényegében az orosz föld, orosz muzsik sorsát, erejét, harcát mutatják meg a század kezdetétől a második világháborúig. A bennük feszülő drámaiság, erő és lírai elmélyültség, amelyet Makai Imre fordítása ebben a kötetben is szépen szóltat meg, feledhetetlen élményt jelent az olvasónak.

Seres József

Jurij Bondarev

C S E N D

Európa, 397 old. 22 Ft (Törzsanyag)

Az utolsó ágyúlövések című regénye már figyelmessé tett bennünket erre a rokonszenves szovjet íróra. Most a Csend megírásával azt is bebizonyította, hogy az úgynevezett szovjet irodalmi „új hullám” egyik legtehetősebb, legeredetibb alkotóegyénisége.

Mindenek előtt figyelemre méltó a mű sokrétű, bátor eszmei mondanivalója. Azt már a régebbi szovjet regények alapján is tudtuk, hogy a háborút követő időszaknak, a csend világának — erre utal a cím is — egyik központi problémája volt a Nagy Honvédő Háború harcosainak beilleszkedése a polgári életbe, az ő átváltásuk a harcok, a vér, a törődés, a menetelek, a szakadatlan élet-halál közötti lebegés korszakából a heroikus újjáépítő munkába, de együtt a rendszeres, szívszívós, állandó önképzést, tanulást követelő hétköznapi világába.

A Csend fiatal és idősebb hősei is ezzel küzködnek, ki több, ki kevesebb sikerrel. Szergej, a regény hűszegynéhány éves hőse is lassan rádöbben arra, hogy pusztán a harctéri dicsőségből nem lehet megélni, s a vegetálás helyett ajánlatos komoly élethivatást választani.

Bár az idősebb nemzedék kevesebb helyet kap a regényben, következésképpen elmosódottabbak is a korosabb figurák, róluk is van mondanivalója az írónak. Nekik sem lehet örökké csak a háborúban szerzett sebeket emlegetniök, még kevésbé a háború előtti rutinos életvezetést folytatniok.

Az író azonban arra is rámutat, hogy a győzelem utáni csend nemcsak az építésre, az önmagára eszmélésre adott lehetőséget, hanem ideig-óráig megbújhatlak a szovjet társadalom lényegében egészséges szövetében a harctéri gyáva árulókból „sziklaszilárd párttagokká” változó figurák is, mint például a regénybeli Uvarov. S ijesztő csendet varázsoltak egyes emberek, családok köré a személyi kultusz korának elembertelenedett alakjai, a hatalmával visszaélő államvédelmi tiszt, a dogmatikus bürokratává süllyedt párttitkár és a magasállású, tudományos pozícióját féltő puhány értelmiségi.

Bondarevet kommunista meggyőződése, a pártba vetett hite segítette ahhoz, hogy a látszólag lehangelő befejezés ellenére művével azt hirdesse: a pártnak, a szovjet népek eléjé ereje van ahhoz, hogy leküzdje a személyi kultusz okozta torzulásokat. Ezt bizonyítják a regény gerinces kommunista hősei, öregek és fiatalok,

párttagok és pártönkívviek egyaránt, jelelül annak, hogy a személyi kultusz elleni harc nem nemzedéki ügy, hanem a párt és a nép együtt vívott harca.

Bondarev mondanivalója, kifejezés-módja egyaránt korszerű, jó íróra vall. Röviden, lényegretörően ábrázol. Sokat biz az olvasó fantáziájára, s különösen sodró lendületű a regény utolsó harmada. Szöllősy Klára fordítása találó, jól adja vissza a nyelvi jellemzés írói eszközeit, bár, néhány frissebb pesti „ziccer” nem való a háború utáni szovjet élet fiataljainak szájába...

Bögel József

Szűcsági irodalom

Fekete Gyula

SZERELMESEK BOLYGÓJA

Móra, 272 old. 17 Ft (Törzsanyag)

Régi latin mondás, de ma is érvényes: a könyveknek megvan a maguk sorsa. Ezt a sorsot néha már a kiadás módja meghatározza, így aztán a könyv nem azokhoz jut el, akikhez kellene. Ilyenkor kell közbelépnie a könyvtárosnak, s összehoznia a könyvet és az olvasót. Fekete Gyula szellemes, fantasztikus írása, a „jövő évezred regénye” is ilyen. Ha már a Móránál jelent meg — elvégre 18—20 éves művelt fiatalok is élvezhetik —, semmiképp sem lett volna szabad a csíkos sorozatba tenni, a csíkos könyvek ugyanis a serdülő lányok kedves olvasmányai, akik nem érthetik meg a mai embert bíráló célzásait, finom iróniáját, de még azt a rengeteg műszaki ábrándot sem, melyet a jövőbe vetít.

Mert ebben a könyvben nem a keretül választott szerelmi történet érdekes — kevés szó is esik róla —, nem is a figurák jellemrajza — az legfeljebb csak anynyiban, milyenek is képzele az író az 1000 év múlva születő embert —, hanem a jövő életmódja, berendezése. S azok a gondolatok, melyekkel a jövő embere visszatekint ama őskori XX. századra, no meg azok a furcsa maradványok, melyek a történelmi korokból még akkor is megvannak egyesekben, s a Marsra való vándorlásra készítetik hordozóikat.

Mert a Föld immár csak amolyan anyaország, ahonnan ki-ki a természetének megfelelően berendezett bolygóra vándorolhat. Így költözik hősnője, az alacsonytermetű (2 m 50 cm) Marita, földöntúli boldogság vágyával a szerelmesek bolygójára, a Venusra, a hedonisták paradicsomába. Közben meglátogatja a Marsot

is, megismerkedik Vandaluziával, a verekedők honával; Smasszaruziával, a hatalmaskodók birodalmával, ahol váltott szerepekben élük ki a történelmi korszakokból hozott hajlamaikat a lakosok; Bülbüléniával, a többnejűek és több férjűek hazájával; a Holddal, a 200 éven felüliek szanatóriumával, végül még néhány más különös országon át eljut álmainak csillagára, ahol mindenki élvezi az életet, ahol munka sincs többé, még a kulturális élvezeteket is automaták szolgáltatják. Eleinte nem érti, miért folyik állandó tömeges „visszidálás” e csillagról a földre, de végül ő sem bírja ki a tökéletes öröme e rezervátumát. A Bolygóközi Főtanács pedig szüntelenül vizsgálja, milyen bajok is lehetnek a Vénuson, hiszen bajok mindig voltak és mindig lesznek, míg nem elhatározza, hogy az Esthajnali szektort átprofilírozza...

Meseszerű, játékos, de a gúny röpködő nyilaival teli írás ez. Miként a történelmi regény csak akkor igazán jó, ha az író jelene is átsüt rajta, a jövő fantazmagóriáját is a ma jelenléte élteti. De csak azoknak, akik elegendő élettapasztalattal megértik mindazt, amit az író az emberi természetéről mond.

Bozókyl Éva

D. Major Klára

ÉVEZREDEK TÖRTÉNETE

Móra, 96 old. 30 Ft (Törzsanyag)

Megjelent a *Gyermekenciklopédia* negyedik kötete *Évezredek története* címmel. Írója nehéz feladatot vállalt magára. Hét éven felüli gyermekek részére ötven lap terjedelemben (a kötetnek majdnem felét képez foglalják el) kellett összefoglalnia az egész világtörténelmet. D. Major Klára azt a megoldást választotta, hogy csak a legfontosabb tíz-tizenkét eseményt mondja el, Róma alapítását, Spartacus lázadását, Marco Polo útját, Amerika felfedezését stb. — ezek közé sorolja Trója ostromát is! — és az eseménytörténet helyett a gazdasági-társadalmi viszonyok leírásának adott nagyobb helyet. Elgondolása elvileg helyeselhető, gyakorlatilag azonban erősen vitatható. A fiatal olvasókat jobban érdeklik, jobban lebilincselik egyes hősöknek, kiváló embereknek a tettei, mint a társadalmi rendszerek konkrét eseményekhez nem kapcsolódó fejlődése.

A könyv stílusa könnyen érthető, alkalmazkodik a kisgyerekek értelmi színvonalához. Ez az alkalmazkodás és a rövid terjedelem természetesen igen leegyszerűsített tárgyalási módot kíván, de ez ebben az esetben nem lehet hibáztat-

ni. Érdemes volna azonban a könyvtárakban közvéleménykutatást végezni, hogy e korosztály olvasóira milyen mélyen hat, és bennük maradandó nyomot hagy-e az ismeretközlésnek ez a módja?

Jól sikerültek az illusztrációk. Réber László és Würtz Ádám tipikus alakokat, kifejező mozdulatokat ábrázol, az illető kort jellemző stílus utánzásával. Rajzait ügyesen tarkítja néhány régi metszetenek, szobornak a reprodukálása és egy-két térképvázlat. A sok színes kép egyrészt kedvet csinál a szöveg elolvasására, másrészt nagyon elősegíti ennek megértését.

A külső kiállításért a tipografust, Szánó Tibort és a Kossuth Nyomdát kell dicsérni. Könnyen olvasható betűk, szép színek, jó papír, világos nyomás, az illusztrációk tetszetős elhelyezése, erős műanyagborítékkal védett félvázon kötés... Minél több így nyomott könyvet gyermekeink kezébe!

Vétesy Miklós

Gál György Sándor

ISMERKEDÉS A ZENETÖRTÉNETTEL

Móra, 373 old. 26,50 Ft (Törzsanyag)

Általános iskolai korú gyermekekhez szólni zenéről, zenetörténetről nem könnyű dolog, hiszen a legelvontabb művészet mondanivalóját szavakba foglalni általában is nehéz, zenei szakkifejezések alkalmazása nélkül meg éppen lehetetlen. A könyv szerzőjére tehát, amikor arra vállalkozott, hogy végigkalauzolja fiatal olvasóit a zenetörténet évszázadain, egyszerűs mind az a feladat is háruult, hogy megismertesse őket a zene alapfogalmaival, mégpedig nemcsak közérthető, de lehetőleg érdekes, a figyelmet lekötő módon.

Gál György Sándor elsősorban színes és könnyed előadásra törekedett. Változatos eszközökkel igyekszik ébren tartani az érdeklődést, fejtegetéseit levél, riport, képzelt párbeszéd stb. formáiba öltözteti, anekdotákat váltogat korfestő adatokkal. Könyvét egy kirándulás leírásával kezdi: hogyan mutatta be egyszer tanítványainak a kétezer éves aquincumi orgonát. A történelem előtti ember ösztönös zenéléseinek, az ókori birodalmak néma emlékekből kikövetkeztethető zenei életének ismertetésével folytatja, izelítőt ad a középkori egyházi muzsika sajátosságaiból, elvezet a ma is élő műfajok (opera, concerto, szonáta stb.) születésének korába, részletesebben szól a legnagyobb zene-költők (Händel, Bach, Mozart, Beethoven

stb.) életéről, alkotásairól, nem feledkezik meg a dzsesszről sem, és megpróbálja érthetővé tenni a modern zene merész törekvéseit.

Sok jó ötlettel él, hogy elevenné tegye a kis zenetörténeti szemlét, de a szórakoztató forma keresése közben *nem egyszer felhígul a tartalom*, az irodalminak vélt fogások gyakran irodalmiaskodók, a hangvétel több helyt gügyögő. Olykor meg, épp ellenkezőleg, a szerző mintha nem tudná, hogy gyermekeknek ír: megmagyarázatlanul hagy idegen szavakat, címeiket, különösen az utolsó fejezetben, mely száraz és zsúfolt adathalmaz, s meglehetősen összecsapott. Az általános művelődéstörténetre való kipillantásokban sok a téves fogalmazás; a könyv zenei értékrendjéhez is szó fér: Muszorgszkijt, a modern muzsika legnagyobb ihletőjét, alig néhány sorra érdemesíti a szerző, Csajkovszkijnak egész fejezetet szentel stb.

Kis zenei lexikon és zenei olvasmányok ajánló bibliográfiája (sajnos, pontatlan) egészíti ki a könyvet. Véleményünk summája: jó szándék, hasznos igyekezet, félig sikerült megvalósítás. Törzsanyaggá nyilvánítása vitatható.

— á —

Gergely Ernő

A HOMOKVÁRTITKA

Móra, 39 old. 15 Ft (Törzsanyag)

Az ifjú olvasók és a könyvtárosok egyaránt örömmel fogadták a Móra Kiadó új, ismeretterjesztő képeskönyv sorozatát, amelyet nyilvános pályázatának díjnyertes írásaival indított meg.

A második kötet frójának, Gergely Ernőnek neve tankönyvek és meséskönyvek oldalairól ismert. Könyve egy Balatonparti nyári emlék, homokvár építés felidézésével indul, aztán érdekes-izgalmas, modern mesét mond a szürkén pergő homok különös titkairól. Nem a „gyermekek nyelvén” beszél, mert azt ők sem beszélnek. Rövid fejezeteit egyszerű és szakszerű mondatok töltik ki.

Elsőül a homok, agyag és kavics történetét mondja el, s ezzel hasznos ismereteket előlegez a szél, a víz, a hő és a növényzet közetromboló hatásáról, de nem mulasztja el a futóhomok problémájának említését sem.

A hármas titkot kutató utunk első állomása az üvegyár: nagy samott fazekakban fortyog a kvarckristályokból főzött folyékony lekvár. Fűvómesterek állják körül. Ki gondolná, hogy a még ki nem hült, képlékeny üveget ollóval vagdossák? Szakavatott vezetőnk jó érzékkel dönti el, hogy mennyi adatot bír el az el-

beszélés és a kis olvasók befogadó képessége. Ha ismeretlen fogalmat használ, azt azonnal — vagy mint a samott esetében: a következő fejezetben — megmagyarázza.

A második titok a homokban levő agyagrögöcskéké. Megtudjuk, hogy mint lesz belőlük téglá, cserép avagy mázas agyagedény. Illetve többet ennél: a szerző kézi erejű és a gépesített ipar párhuzamának bemutatására is alkalmat talál.

A harmadik titok — a porcelángyártás feltárása. Két jólsikerült történelmi miniatűr idézi fel az ősi Kína kultúráját és a feudális abszolutizmus korának alkímiaját, amire hatásos kontrasztként következnek a hasznos és szép porcelán tárgyakat alkotó mai ember bemutatása.

Képeskönyvről lévén szó, Kass Jánost illeti dicséret a tollrajzokból, akvarellekből és rézkarcokból harmonikus egésszé komponált illusztrációért. A fényképek kiválasztását azonban nem tarthatjuk szerencsésnek.

Róza Béla

Ismeretterjesztés

Jóború Magda

A KÖZÉPISKOLA SZEREPE A HORTHY-KORSZAK MŰVELŐDÉSPOLITIKÁJÁ- BAN

Tankönyvkiadó, 160 old. 14 Ft

Jóború Magda maga is középiskolai tanár volt a Horthy-korszakban, majd nehéz, problematikus évek során oktatásügyünk vezetőinek egyike. Mindez biztosíték arra, hogy átfogóan látja a kérdést. A középiskolák akkori általános helyzetét, olykor megdöbbentő hiányait, hibáit eddig is ismertük. Jóború könyve most ezt az ismert képet tölti ki részletes kór-magyarázatokkal, elemzésekkel.

A könyv a középiskola művelődéspolitikai szerepével foglalkozik, azaz a tanulókról és tanárokról szóló fejezeteken kívül a régi középiskolák szervezetéről, céljáról, szelleméről, anyagáról, törvényeiről és tanterveiről tájékoztat, záró gondolatok pedig azok egykori „úri” jellegét vizsgálják.

Az ellenforradalom, bár hangoztatta, de valójában nem akart átfogó nevelésügyi reformot bevezetni. A középiskola mindvégig zsákutcásan tagozott rendszerben maradt. Ez a művelődéspolitikai két alapjaiban azonos, mégis sokban elütő korszaka: a húszas évek klebelsbergi és a harmincas évek hómani reformjainak korára

oszlík. A könyv a két korszak elvi különbségeit gondosan feltárja. A húszas évek iskolájának antidemokratikus volta mellett hátránya volt az is, hogy már 10 éves korban választást kívánt háromféle csoportja: a gimnázium, a reálgimnázium és a reálskola között. A harmincas évek reformja viszont, politikai követelmények alapján, egységes középiskolában egységes nemzeti közszellemet és világnézetet akart megvalósítani. A középiskola társadalmi bázisa a konzervatív középosztály volt. Az ellenforradalom keresztény-nemzeti vallásos és hazafias nevelési eszményt tűzött ki célul, de sovíniszta, kommunistaellenes, antiszemita elemek is keveredtek benne. Később egyre erőteljesebb lett a militarista, állampolgári nevelés. A művelődés kánonának jellemző vonásai ekkor a humán jelleg, a természettudományok és a fizikai munka háttérbe szorítása, a kötelező hitoktatás. A megfélemlített és anyagi nyomás alatt álló tanárság, mint az ún. középosztály része, általában az uralkodó osztályok lenézett, de lojális szövetségese volt.

A korszak hivatalos és konzervatív-reakciós művelődéspolitikusainak vizsgálatán kívül a haladó gondolatok harcosai is elemzést nyertek, így elsősorban Földes Ferenc, Kemény Gábor, Németh László, a népi írók, de még Imre Sándor és mások is.

A felhasznált irodalom sokrétű, pedig a levéltári anyag zöme elégett és csak másodlagos források vannak. A feldolgozás a marxizmus—leninizmus módszerének biztos használatát mutatja. A kötetet élvezetes stílus és világos okfejtés jellemzi.

A Neveléstörténeti Könyvtár minden egyes új kötete e sorozat erősödését jelzi. A könyvtárosok egyben nevelők is a maguk területén és eszközeivel, számukra is hasznos a közelmúlt neveléstörténetének ismerete.

Hodinka László

RÁDIÓ ÉS TELEVÍZIÓ ÉVKÖNYV, 1964

Magvető, 296 old. 36 Ft

A kultúra tömeges terjesztésének gépi eszközei egyre fontosabb szerepet kapnak korunk emberének életében. A magyar családok túlnyomó többsége rendelkezik rádióval és a statisztika gyorsan növekvő számai a televízió rohamos terjedését jelzik. Ma már minden kultúrált országban ezek a legszeleesebb körben ható szórakoztató eszközök, a legfürgébb tömegtájékoztatók és az ismeretterjesztés területén is egyre nő szerepük. Társadalmi jelen-

tőségükhöz képest elméleti irodalmuk világszerte igen szegényes. A rádió és televízió hátránya az is, hogy a kép és a szó nyomtalanul száll el. Ezen igyekeznek segíteni a több-kevesebb rendszerességgel kiadott rádió és televízió évkönyvek.

Nálunk régen jelent meg ilyen jellegű kiadvány s így különösen sok pótolni-váló várt a kötet szerkesztőire. Mindenekelőtt: a műsört leginkább jellemző műveket kellett az érdeklődők kezébe adni. Ezt a munkát az összeállítók jól végezték el, szerencsés kézzel válogattak ki közérdeklődésre számotartó, színvonalas írásokat. A kommentártól a rádiójátékig s a televízió dráma forgatókönyvig a legkülönbözőbb műsörtípusokkal találkozunk.

Jóval szűkösebb az elméleti irodalom, holott az ilyen kérdések — közérthető formában ismertetve — nagyon érdeklik a nézőket, hallgatókat s az eredményeket összefoglaló, új utakat kereső tanulmányok hozzák szakmai szempontból is a legtöbb hasznot. Az ilyen jellegű írások közül kiemelkedik Óveges professzornak a rádiós-televíziós ismeretterjesztéssel és Dobos Istvánnak a televízió-színházzal foglalkozó tanulmánya. Boros János, az Esti Krónika szerkesztője érdekesen számol be munkájáról. Nem kétséges, az olvasók szívesen vettek volna több, a rádió és a televízió életét bemutató írást. Az érdeklődők haszonnal böngészhetik át a kötet jelentős részét elfoglaló Kislexikont is.

Az évkönyv jelleg krónikás kötelezettséget ró az összeállítókra, s ha régen jelent meg ilyen kiadvány, a beszámolóinak hosszabb időszakot kell felölelnie. A kötet történeti jellegű írásai nem az átfogó elemzést, csupán a tallózást tűzik ki célul. Jó volna, ha a tervezett következő kötetben a rádió és a televízió útjáról, társadalmi hatásokról, magyarországi és külföldi elterjedtségéről alaposabb tanulmányokat olvashatnánk. A Magyar Rádió negyvenedik, felszabulásunk huszadik évfordulója különösen időszerűvé tenne ilyen közleményeket.

Szabó András Endre

Otto Morgenroth

ULTRARÖVIDHULLÁMON

Táncsics, 120 old. 10,50 Ft (Törzsanyag)

A német szerző bevezetésében vázolja azokat az okokat, amelyek az NDK-ban az első ultrarövidhullámú műsoradók üzembehelyezését szükségessé tették. Kiderült, hogy az ultrarövidhullámú adás és vétel igen nagy jelentőségű, mert segítségével nemcsak a rádióműsört élvezhetjük jobban, hanem a televízió műsorát

is ilyen hullámok sugározzák s a vétel nélkülük el sem képzelhető. Felhasználható még az ultrarövidhullámok hírközlésre és rádióamatőrösszeköttetések létesítésére is.

A bevezetést követő fejezetek sokoldalúan foglalják össze mindazt, amit napjainkban az ultrarövidhullámokról hasznos tudni. Beszámol a szerző e hullámok előnyeiről a hosszú-, közép- és rövidhullámon kisugárzott műsorok vételével szemben. A továbbiakban ismerteti a vevőkészülékek elvi felépítését, gyakorlati működését, legfontosabb adatait, műszaki tulajdonságait és a teljesítmény további fokozásának a módszereit. Tájékoztatja olvasóit a korszerű rádióamatőr tevékenység nemzetközi szabályairól, az antennákról és az ultrarövidhullámú rádióösszeköttetések létesítéséről. Rámutat arra, hogy a technika rohamos fejlődése az ultrarövidhullámok alkalmazásának további lehetőségeit teremti majd meg a tudomány szolgáltatásában, a termelés emelésében és mindennapi életünk kényelmesebbé, tökéletesebbé tételében. A könyv végén található Szakkifejezések magyarázata az ultrarövidhullámon való adás- és vételtechnikával kapcsolatos fogalmak betűrendes, lexikonszerű összefoglalását közli.

Otto Morgenroth könyve elsősorban a rádióamatőrök számára nyújt hasznos, a gyakorlatban jól felhasználható ismereteket és tanácsokat, de ajánlhatjuk a rádió és televízió technikája iránt érdeklődők bármely korosztályának. Kezdek számára is érthető, de a műszakilag képzett olvasók is találhatnak benne újat.

Rubóczky István

Radó György—Tardy Lajos

VILÁGJÁRÓ BESSE JÁNOS

Táncsics, 198 old. 16,50 Ft (Ajánlott)

A világjáró Jelky András, Magyar László, Biró Lajos és az őseinket kutató Körösi Csoma Sándor, Reguly Antal, Sajnovics János elfeledett társa kap helyet az Útikalandok sorozat 40. kötetében, mely az Ó-Gyalla-i születésű magyar világjáró közel másfélévszázaddal ezelőtt tett kaukázusi útjáról számol be. A szerzők bemutatják „a fáradhatatlan utazót, a jószemű megfigyelőt, az ábrándos rokonkutatót és nyelvhasznlót, sőt lelkének abba a rekeszébe is bepillanthatunk, ahol titkos költői vágyak éltek.”

Besse János elindul a Kaukázus vidékére, hogy népünk őseit keresse. Kutatásai közben sok mindent megfigyel, s leír, Jellemző az akkori magyar viszonyokra, hogy könyvét magyar nyelven nem tudja

kiadni, francia kiadónál jelenik meg. Jellemző sorsára, hogy vándorlásai, hányódásai után bár évekig készülődik, még megpihenni sem tud hazajönni, útközben meghal.

A sorozat jelen kötete — az előtte járókhoz híven — részben elfeledett, s az idők mélyében elpihent „kalandokat” kelt életre. Ez esetben az a nemes cél legegyszerűbben az, hogy a múlt század magyarság-kutatóinak elődjével ismertesse meg az olvasót. A könyvnek határozott értéke, hogy anyagát csupa hiteles forrásból meríti. Ezzel történeti hűséget ad. Számtalan helyen idézi magának Besse Jánosnak szavait. Vitatható azonban, hogy ez a történeti hűségre törekvés nem veszi-e el a kalandosság szép ízeit és jellegzetességeit. Jelen formájában a könyv ugyanis inkább történeti fejtegetésként, föld- és néprajzi, nyelvészeti leírásként hat, mint izgalomban bővelkedő, sodróerejű útikalandként. Pedig az olvasó a könyvtől a sorozat jellegénél fogva ilyet vár. Erre tehát figyelmeztetni kell. De aki ennek tudatában veszi kézbe a könyvet, a kalandnál is érdekesebbet talál. Bepillant a korbá és megismeri egy messzenéző magyar hányódását, szívósságát, izzó hazafiságát, de a korabeli magyarságkutatás jószándékú naivitásait is.

Aki értékelni tudja az archaizált nyelvezetet, a korabeli szó- és gondolatfűzéseket, egy letűnt világ levegőjét, örömet talál a könyvben, s a mellékletként hozzáfűzött kis térképekben, korabeli képekben, metszetekben, faksimilékben is.

Szeretnők hinni, hogy a szerzők és a kiadó közös szándéka igaz lesz: „Világjáró Besse János tapasztalásai és viszonytárságai ma is teljes joggal tartanak igényt a magyar olvasóközönség érdeklődésére.” Vajha elmondhatta volna ugyanezt korában Besse János is.

Fonay Tibor

AZ ESZTERGOMI KERESZTÉNY MŰZEUM KÉPTÁRA

Akadémiai, 206 old. 250 Ft

Az esztergomi Keresztény Múzeum a leggazdagabb magyar vidéki múzeum. Szépművészeti Múzeumunk mellett az egyetlen, amelynek festményeit az európai művészettörténeti irodalom is ismeri. Bizonyos részei a fővárosi múzeumok anyagát is fölülmúlják. Korai magyar és olasz festményekben különösen gazdag. Kiemelkedő darabjai vannak még a korai németalföldi művekből, és igen értékes a korai német festményanyaga.

A Keresztény Múzeumot mint primási képtárat Simor János hercegprimás alapította, majd 1876-ban átadta a nyilvánoságnak. Simor már győri püspök korában kezdett gyűjteni, s később mint hercegprimás fokozott mértékben vásárolt műtárgyakat. 1878-ban Rómában megvette az egész Bertinelli-gyűjteményt, mely XIV—XVII. századi olasz mesterek műveit foglalta magába. Az esztergomi múzeum később az Ipolyi- és a San Marco-gyűjteményekkel gyarapodott; ezek alapítványként, illetve örök letétként kerültek ide. Ipolyi Arnold, a magyar művészettörténet egyik megalapítója, besztercebányai, majd nagyváradai püspök hagyatéka szerencsésen egészíti ki Simor primás gyűjteményét, elsősorban a középkori magyar táblaképekkel, a régi olasz, korai német és XIX. századi magyar festményekkel, régi magyar ötvösművekkel, gobelinekkel és szőnyegekkel. A San Marco gyűjtemény legnagyobb részét iparművészeti tárgyakból áll.

Csernoch János hercegprimás, aki jelentékeny darabokkal gazdagította a múzeumot, köztük több XV. századi magyar táblaképpel, egy teljes szárnyasoltárral és az újabb magyar festők műveivel, 1916-ban Gerevich Tibort, a Nemzeti Múzeum akkori őret bízta meg a Keresztény Múzeum újjárendezésével. E munka nyomán tárta fel Gerevich a régi magyar festészet legfontosabb korszakát a középkortól a reneszánszig. 1954-ben a Szépművészeti és az Iparművészeti Múzeum dolgozói a kiállításrendezés új követelményeinek megfelelően rendezték át a múzeumot.

A Keresztény Múzeum első, teljes állagát közzetevő tudományos ismertetője Genthon István volt. A most előttünk fekvő mű csak a képtárat mutatja be, válogatásban. A közölt művek egysége miatt az összeállítók elhagyták a XIX. századi festményeket. A színes táblák kijelölése számos technikai problémát és a képek állapotát is figyelembe vevő munka volt, melyet nem a könyv szerzői végeztek, hanem az egykori esztergomi múzeumigazgató, Zolnay László. Sajnos nem a legszerencsésebben. A kötetben szereplő magyar emlékek ismertetését Mucsi András, a trecentóé és néhány quattrocento képét Boskovits Miklós készítette. Az osztrák-német és németalföldi anyagot, továbbá az olasz quattrocento-settecento anyagát Mojzer Miklós állította össze. A nyolcvanegy színes táblakép felvételeit Schiller Alfréd készítette. A művet ezen kívül 152 fénykép illusztráció díszíti. Az alapos előszót Mojzer Miklós írta.

— 0 —

Csendes Béla

A DOKUMENTÁCIÓ GAZDASÁGOSSÁGA

Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs
Központ, 211 old. 20 Ft

Még mindig előfordul, hogy egyes gazdasági vezetők nem ismerik fel a dokumentáció fontosságát a termelésben, a műszaki fejlesztésben. A tisztánlátást akadályozza az a tény is, hogy Magyarországon a dokumentáció keretei gyorsabban nőttek, mint a tartalmi munka. A legmegfelelőbb szervezeti megoldásokat még nem találták meg, létszámbeli, képzettségi, felszerelési hiányosságok következtében a dokumentáció hatásfoka kicsi. Ha ebből egyesek arra következtetnek, hogy a dokumentációba fektetett értékek nem térülnek meg: gazdasági életünk egészséges fejlődését veszélyeztetik.

Csendes Béla magas színvonalú tanulmányának célja az volt, hogy hasznos ismereteket nyújtson a fenntartó intézmények vezetőinek és a dokumentalistáknak a dokumentáció hatékonyságáról. Ismerteti a dokumentáció legcélszerűbb szervezeti formáit, munkamódszereit, számításokat közöl a szükséges ráfordítások összegéről és a várható időbeli és pénzbeli megtakarításról. A szerző arra törekedett, hogy a dokumentáció lényeges munkafolyamatait matematikai szimbólumokkal fejezze ki, ezek összefüggéseit képletekbe foglalja és meghatározza a munkafolyamatok célszerű és gazdaságos mértékét, arányait és sorrendjét. A megjelent első kötet a leíró jellegű idő és költségelemzésre korlátozódik, a hatékonyságról szóló második, értékelő rész összegyűjtött anyaga még feldolgozásra vár.

U-y

Kemenes Egon

A MEZŐGAZDASÁGI ÉS KÖZGAZDASÁGI SZAKKÖNYVEK IRÁNTI KERESLET FALUN

Szövetkezeti Kutató és Üzemszervezési Iroda,
41 old.

A Szövetkezeti Kutató és Üzemszervezési Iroda kiadványainak újabb füzeté a mezőgazdasági és közgazdasági szakkönyvek falusi keresletéről folytatott vizsgálódás eredményeiről számol be. Megállapításainak egyrésze eddig sem volt ismeretlen a könyvtárosok előtt, másrésztük

azonban a mezőgazdasági és közgazdasági munkák iránti érdeklődés olyan jelenségeire hívja fel a figyelmet, amelyek a könyvtárak munkájára is hatással lehetnek. Következtetéseit közvetlenül az egyénekhez, könyvtárak és könyvesboltok vezetőihez kiküldött kérdőívek adataira alapozza. A mezőgazdasági könyvek között a kertészeti és állattenyésztési — a háztáji gazdálkodással kapcsolatos — műveket találták a legkeresettebbeknek. Az érdeklődés a mezőgazdasági üzemtani és állategészségügyi könyvek iránt a legkisebb. Figyelemreméltó az is, hogy a közgazdasági munkák között a politikai gazdaságtani munkák a legnépszerűbbek, de alig mutatkozik kereslet az alkalmazott közgazdasági művek iránt. A tanulmány a továbbiakban az egyes munkák népszerűségének okaival, a szakkönyvek árának, az olvasók életkorának, a táj adottságainak szerepével foglalkozik. A mezőgazdasági és közgazdasági szakkönyvek olvasásában nagyobb jelentőséget tulajdonít az egyéni vásárlásnak, mint a könyvtári kölcsönzésnek, ugyanakkor azonban nem tagadja a könyvtárak szerepének fontosságát sem. Foglalkozik a földművelésszövetkezetek könyvtártámogatási akciójával és hangsúlyozza, hogy az adományozó földművelésszövetkezeteknek méltányolniuk kell a juttatott könyvek összetételére vonatkozó könyvtári igényeket. A helyes beszerzés akadályaként említi meg egyes kiadók önkényes akcióit.

A tanulmány közrebocsátása haszonnal jár mind a könyvkiadás, mind a könyvtárfejlésért, mind pedig a könyvtárak számára.

-u-

Bibliográfiák

ÚJ ORVOSI RETROSPEKTÍV BIBLIOGRÁFIÁK

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ hatalmas bibliográfiai vállalkozása, az orvosi szaktudományi területeket feltáró retrospektív sorozat a magyar orvosok szakirodalmi tevékenységének felmérésével alapvető eszköze a tudománytörténeti kutatásnak, és a szaktudományi kutatáshoz is segítséget nyújt. A nagyarányú munkaráfördítés azonban még inkább indokolttá válhatott volna, ha a kiadványok figyelembe vennék a magyar nyelvet nem ismerők igényeit.

Legutóbb *Faragó Lászlóné* (A Könyvtáros, 1963. 5. sz. 310—311. old.) foglalkozott az Orvostudományi Könyvtár ret-

rospektív szakbibliográfiáival. A sorozat egészére vonatkozó kritikai észrevételeinek figyelembevételével az újabban megjelent köteteknél még nem tapasztalható. A szóbanforgó megjegyzések egy része a kiadványok kiállítására, tipografizálására vonatkozik, s a címszavak idegen nyelven való közlésének hiányát kifogásolja. Ezeknek az apróbb, a kötetek tartalmi értékét nem, de használhatóságát befolyásoló hiányosságoknak a megszüntetése az előkészületben levő köteteknél remélhetőleg megtörténik. Az egyes bibliográfiák nem egységes szakbeosztására vonatkozó megállapításainak tanulságai úgyszintén érvényesíthetők lesznek a későbbiekben. A sorozat szerkesztői számára azonban az orvostudomány rendkívül differenciált voltából s ugyanakkor az egyes ágazatok többszörös összefüggéséből következőleg kétségkívül a legnehezebb feladatot az jelentette, hogy tisztázzák az egyes területek bibliográfiáinak egymáshoz való viszonyát. Kérdés, hogy a határterületek vonatkozásában sikerült-e (s sikerülhet-e egyáltalában) a sorozat rendszerét egyértelművé és szigorúan ökonomikussá tenni. Megvan ugyanis a veszélye egyrészt az átfedéseknek, másrészt annak, hogy bizonyos kérdések nem kerülnek az őket megillető mélységgel feldolgozásra. Az egyes szakmák határterületeinek elmosódó jellegéből s nehezen elkülöníthető voltából adódó nehézségekre a kötet összeállítói hangsúlyozottan utalnak.

Illusztráció (Lipták Pál tusrajza)

A kiadványok az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ áldozatos munkával összehozott bibliográfiai adatgyűjtésére épülnek. A válogatásnál az anyag hatalmas méretei miatt a szerzők jobbára csak a tételek címe alapján dönthettek, rendszerezhettek. Az ezzel járó veszélyeket azonban helyesen vállalták, mert vitathatatlanul eltörpülnek a kiadványok értékei mellett, melyeken a fent felvetett problémák mit sem változtatnak.

Az újabban megjelent retrospektív bibliográfiák sorában Kelemen Károly és Kelemen Eszter *Magyar gyógyszer-tani, gyógyszerterápiás és méregtani bibliográfia, 1945—1960.* 1—2. köt. (Bp. 1963. 1005 old.) c. kiadványa nemcsak a felvett anyag gazdagsága (7115 tétel), hanem sajátos szakbeosztása és a más köteteknél nélkülözött tárgymutatója miatt érdemel elismerést. Azzal ugyanis, hogy a szerzők a beosztás alapjává a gyógyszerek hatástani összefüggéseit tették, lehetővé vált az egyes gyógyszercsoportokra, gyógyszerekre vonatkozó kísérleti és klinikai közlemények egy helyen való összegyűjtése. A kiadvány könnyű kezelhetőségét különösen elősegíti a gyógyszerek tárgymutatója.

A *Magyar ideg- és elmegyógyászati bibliográfia, 1945—1960.* (Összeáll. Hárdi István és Hárdiné Saághy Margit. Bp. 1963. 642 old.) című, 4500 tételt felölelő könyv elsődleges célja a mű előszava szerint az érdeklődés felkeltése a hazánkban nagy múltú és átmeneti megtorpanás után újból fejlődésnek indul tudományszak újabb, korszerű eredményei iránt. A rendkívül összetett tudományterületet feldolgozó bibliográfia érinti a határterületeket is, de ezek elmélyült és részletes feltárását a további kötetekre bízta.

Nem volt csekély feladat az utóbbi időkben erőteljesen fejlődő, rohamosan differenciálódó dermato-venerológiai kutatás eredményeinek bibliográfiai számbavétele, a Faragó László és Nékám Lajos munkája nyomán létrejött *Magyar bőrgyógyászati és venerológiai bibliográfia, 1945—1960.* (Bp. 1962. 668 old.) A több mint ötezer tételt tartalmazó kiadvány használhatóságát a szokásos névmutatón kívül az is megkönnyíti, hogy a mű tartalmát és szerkezetét részletesebb tartalomjegyzék tárja fel, mint a kötetek nagy részénél.

Az orvostudományi szakkutatás keretein túlmenő, általánosabb érdeklődésre számíthat az Újhelyi Adorján összeállításában közreadott *Magyar radiológiai bibliográfia, 1945—1960.* (Bp. 1963. 340 old.) A korábban önálló szakfolyóiratok-

kal nem rendelkező, fiatal tudományterülettel kapcsolatos publikációk számotvető része ma is meglehetősen szétszórtnak, más szakmákhoz tartozó munkákban jelenik meg, s így a kötet sikeres létrehozása nagy körültekintést igénylő feladat elé állította a szerzőt. Annál is inkább, mivel az ionizációs sugárzás és az izotópok orvosi felhasználásán kívül az orvosi vonatkozású fizikai alapkutatótásokra és a radiológiai műszerek kérdéscsoportjára is figyelmet fordít.

A belgyógyászat körébe tartozó gastroenterológiai szakterület magyar vonat-

kozású irodalmának rendszerező feltárása Sáfár Imre nevéhez fűződik. Bibliográfiájának címe: *Magyar gastroenterológiai bibliográfia, 1945—1960.* (Bp. 1963. 433 old.) A kiadvány anyagának összeállításánál és kiválogatásánál a belgyógyászat érdeklődésének kielégítése volt a fő szempont. A határterületek közül még a járványüggyel kapcsolatos publikációkat is érinti a munka, a szájüreg irodalmát azonban nem tárgyalja, mert ezt az anyagot önálló bibliográfia tárta fel.

Szelle Béla

ESEMÉNYNAPTÁR

1884. JÚLIUS 1-ÉN (80 ÉVE) SZÜLETETT KISFALUDY STRÓBL ZSIGMOND SZOBRÁSZMŰVÉSZ

Kopp Jenő: Kisfaludy Stróbl Zsigmond Képzőművészeti, 1956. 55 old.

1714. JÚLIUS 2-ÁN (250 ÉVE) SZÜLETETT CH. W. GLUCK NÉMET ZENESZERZŐ

1764. JÚLIUS 5-ÉN (200 ÉVE) SZÜLETETT LAVOTTA JÁNOS ZENESZERZŐ

1889. JÚLIUS 5-ÉN (75 ÉVE) SZÜLETETT JEAN COCTEAU FRANCIA ÍRÓ

A párizsi fiú (regény) Magvető, 1957. 142 old. Vásott kölykök (regény) Európa, 1957. 180 old. Válogatott versei Európa, 1961. 207 old.

1704. JÚLIUS 11-ÉN (60 ÉVE) SZÜLETETT PABLO NERUDA CHILEI KOMMUNISTA KÖLTŐ

Amerika 1948. (három költemény) Hungária, 1949. 54 old. Ébredj favágó (elbeszélő költemény) Szépirodalmi, 1951. 143 old. A szőlők és a szél (versek) Szépirodalmi, 1954. 296 old. Elemi ódák Helikon, 1961. 258 old. Száz szerelmes szonett Helikon, 1962. 74 old.

1889. JÚLIUS 14-ÉN (75 ÉVE) ALAKULT MEG A II. INTERNACIONÁLÉ PÁRIZSBAN

1814. JÚLIUS 15-ÉN (150 ÉVE) INDULT PRÓBAÚTJÁRA STEPHENSON GŐZMOZDONYA

1514. JÚLIUS 20-ÁN (450 ÉVE) VÉGEZTÉK KI DOZSA GYÖRGYÖT

1864. JÚLIUS 24-ÉN (100 ÉVE) SZÜLETETT FRANK WEDEKIND NÉMET DRÁMAÍRÓ, AZ EXPRESSZIONISTA SZÍNHÁZ ÚTTÖRŐJE

A föld szelleme (tragédia) Lampel, 1931. 88 old. Haláltánc (tragédia) Tevan, 1919. 40 old. A tavasz ébredése (gyermektragédia) Tevan, 1918. 99 old.

1914. JÚLIUS 28-ÁN (50 ÉVE) TÖRT KI AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ

1889. JÚLIUS 30-ÁN (75 ÉVE) INDULT MEG AZ ELSŐ BUDAPESTI VILLAMOSVASÚT

1914. JÚLIUS 31-ÉN (50 ÉVE) GYILKOLTÁK MEG JEAN JAURÈS-T, A FRANCIA SZOCIALISTA MOZGALOM EGYIK VEZETŐJÉT (A BÉKE VILÁGTANÁCS KIJELÖLT EMLÉKÉVFORDULÓJA)

1889. JÚLIUS 31-ÉN (75 ÉVE) SZÜLETETT FRANS MASEREEL BELGA FESTŐMŰVÉSZ

A város (100 fametszet) Magyar Helikon, 1961.

(Lásd még az „Eseménynaptár és kiállítási segédanyag címmel megjelenő KMK kiadványt)

Könyvtári kiadványok

EGÉSZSÉGÜGYI Könyvtáros — címmel a budapesti szakszervezeti központi könyvtárak közül elsőként ad ki híradót az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének Központi Könyvtára. A híradó első száma gazdag és színvonalas tartalommal, szép kiállításban jelent meg. A biztató kezdet után érdeklődéssel várjuk a további számokat. Nincs azonban szükség a közölt Eseménynaptárra és a híradó „Irodalomjegyzék az eseménynaptárhoz” — című mellékletére. Ennek feladatát a KMK ismert kiadványa már jobban megoldotta. (—)

AZ AGRÁRTUDOMÁNYI Egyetem Központi Könyvtára új típusú tájékoztatót ad ki. A hetenként megjelenő kiadvány első felében külföldi mezőgazdasági folyóiratok fontosabb cikkeinek szemléljét közlik. A tájékoztató a továbbiakban rövid jellemzést ad egyes, a könyvtárba járó időszaki kiadványokról és tartalmazza a könyvtár gyarapodási jegyzékét is. (—)

A KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI Szakkönyvtárba 1964-ben járó periodikumok jegyzéke jelent meg a KMK kiadásában. A szakkönyvtárba jelenleg 285 könyvtártudományi, ill. könyvtárügyi folyóirat jár. (—)

A PERIODIKA fogalmi meghatározásának és a könyvtári gyűjtemények elhatárolásnak problematikája — címmel figyelemreméltó tanulmány jelent meg az **OMKDK** kiadásában. Sebő Zoltánné műve a periodika jelentőségével, kialakulásának történetével, fogalmi körével, feldolgozási és kezelési problémáival foglalkozik. (—)

AZ ISKOLA és a könyvtár együttműködésének megkönyvitésére adott ki „Válogatás a gyermekkönyvtár polcairól” — címmel ajánló bibliográfiát a Veszprémi Megyei Könyvtár. Elsősorban a pedagógusok számára készült, lehetővé kívánja tenni, hogy a nevelő a szakjegyzékből megfelelő könyveket ajánlhasson a tanulók ismereteinek kimélyítéséhez. A felvett anyagot ennek megfelelőleg tantárgyakra és ezen belül osztályokra bontja. A szép kiállítású, Kallay Sándor illusztrációval díszített jegyzéket Kiss Györgyné állította össze. (—)

AZ OMKDK kiadta az 1964. évre előfizetett kurrens külföldi periodikus kiadványainak jegyzékét. A kiadvány sajnos nem tartalmazza az Országos Műszaki Könyvtár számára cserébe és ajándékként érkező folyóiratokat. Helyszámokat is tartalmaz, így kurrens katalógusként használható. (—)

A KÖLTÉSZET napjára ajánló jegyzékkel bővített antológiát adott ki „Tizen énekelnek” — címmel a Nyíregyházi Megyei Könyvtár. A szépen sokszorosított kötetet Huszár István művészi illusztrációi díszítik. A kiadvány sok és gondos munka eredménye, szép hozzájárulás a költészet napjának megünnepléséhez. Mégsem lehet elhallgatni, hogy verseskötetek közrebocsátása a könyvkiadás azt — nagyzemű módszereivel — hatásosabban és bizonyára olcsóbban is teljesítheti. (—)

KÖZÖS programot ad ki a Szakszervezetek Veszprém Megyei Tanácsának művelődési háza és központi könyvtára. A kiadvány a nagyobb szakszervezeti könyvtárak kölcsönzési idejét közli és rövid ajánló könyvjegyzéket is tartalmaz. (—)

K I T Ū N T E T É S E K

A művelődésügyi miniszter eredményes munkásságuk elismeréséül **Vécsey Jenőnek**, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetőjének, **Fügedi Péternének**, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezető helyettesének, **dr. Keil Lórántnak**, az Országos Széchényi Könyvtár csoportvezetőjének **A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT** kitüntetést;

dr. Gordon Miklósnének, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársának, **Seligmann Gézánnának**, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársának **MINISZTERI DICSÉRO OKLEVELET**;

Barton Andrásnak, az Országos Széchényi Könyvtár raktárosának, **Márton Mihálynak**, az Országos Széchényi Könyvtár gondnokának a **KIVÁLÓ DOLGOZÓ** kitüntetést adományozta.

*A Lehel úti, 4. számú Szabó Ervin könyvtár az átalakítás után
(Jánosi Ferenc felvétele)*

A Győri Megyei Könyvtár átalakított szabadpolcos kölcsönzőhelyisége (Nyitrai József felvétele)

Ára: 4,— Ft

A Lehel úti, 4. számú Szabó Ervin kerületi könyvtár több elemes kölcsönzópultja
(Jánosi Ferenc felvétele)

„INDEX” 25449